ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

นางสาวนภาวรรณ ทองแผ่น

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
พ.ศ. 2566

Factors Affecting Agricultural Household Debts in the Northeastern Region

Miss. NAPAWAN THONGPAEN

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Master of Economics

School of Economics Sukhothai Thammathirat Open University

2023

หัวข้อการศึกษาค้นคว้าอิสระ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ชื่อและนามสกุล นางสาวนภาวรรณ ทองแผ่น

แขนงวิชา / วิชาเอก เศรษฐศาสตร์

สาขาวิชา เศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมพล จตุพร

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2567

คณะกรรมการสอบการศึกษาค้นคว้าอิสระ

---------- ประธานกรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมพล จตุพร)

---------- กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.อภิญญา วนเศรษฐ)

.....

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พัชรี ผาสุข)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์

ชื่อการศึกษาค้นคว้าอิสระ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
ผู้ศึกษา นางสาวนภาวรรณ ทองแผ่น รหัสนักศึกษา 2646000071
ปริญญา เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต
อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมพล จตุพร ปีการศึกษา 2566

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และ (2) วิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

การศึกษาใช้ข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2564 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ กลุ่มตัวอย่าง คือ ครัวเรือนเกษตรที่มีการก่อหนี้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 425 ครัวเรือน วิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ ใช้วิธีกำลังสองน้อยที่สุดโดยวิธีลดรูปตัวแปร

ผลการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างพบว่า (1) หัวหน้าครัวเรือนเกษตรมีอายุเฉลี่ย 57.36 ปี ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย การศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า มีสถานภาพสมรสแล้ว จำนวนสมาชิกในครัวเรือน 3 คน ในขณะที่จำนวนผู้ทำงานหารายได้ 2 คน ส่วนใหญ่เป็นเจ้าของที่ดินอาศัยอยู่นอกเขตเทศบาล มีพื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 23.09 ไร่ จำนวนมูลค่าทรัพย์สินเฉลี่ย 2,710,427.21 บาท รายได้เฉลี่ยต่อเดือน 21,811.34 บาท และค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือน ได้แก่ ค่าใช้จ่ายสินค้าและบริการ 8,199.77 บาท ค่าใช้จ่ายอาหารและเครื่องดื่ม (ไม่มีแอลกอฮอล์) 6,807.99 บาท ค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคบริโภค 1,775.18 บาท ค่าใช้จ่ายยาสูบ หมากยานัตถุ์ และอื่นๆ 106.77 บาท และค่าใช้จ่ายเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ 45.31 บาท และ (2) ปัจจัยเชิงบวกที่มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ ค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคและบริโภค และพื้นที่ทำการเกษตร ในขณะที่ปัจจัยเชิงลบ ได้แก่ อายุของหัวหน้าครัวเรือนเกษตร

คำสำคัญ หนี้ครัวเรือน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เกษตรกร

Independent Study title: “Factors Affecting Agricultural Household Debts in the Northeastern Region”
Author: “Miss. NAPAWAN THONGPAEN”; ID: “2646000071”;
Degree: Master of Economics
Independent Study Advisor: Asst. Prof. Dr.Chalermpon Jatuporn; Academic year: 2023

Abstract

The objectives of this study are to (1) study the basic economic and social data of agricultural households in the Northeastern region and (2) analyze the factors affecting agricultural household debts in the Northeastern region.

The study used the survey data from the Household Economic and Social Conditions Survey conducted by the National Statistical Office in 2021. The sample consisted of 425 indebted agricultural households in the Northeastern region. The data were analyzed by multiple regression analysis with ordinary least squares by the method of backward elimination.

The results of the study from the sample group showed that (1) the average age of the heads of agricultural households was 57.36 years and most were males with primary school education or lower. Most of them were married and had 3 household members, while the number of earning workers was 2 people. Most of them owned land outside the municipality and had a average agricultural area of 23.09 rai with a average property value of 2,710,427.21 baht. The average monthly income was 21,811.34 baht and the average monthly expenses included the goods and services at 8,199.77 baht, food and (non-alcoholic) beverage at 6,807.99 baht, non-consumption expenditure at 1,775.18 baht, betel nut, herbal inhaler, and tobacco products at 106.77 baht and alcoholic beverage at 45.31 baht. (2) The factors that positively affected agricultural household debts in the Northeastern region included the non-consumption expenditure and agricultural lots of land, while a factor that negatively contributed to debt was the age of the heads of agricultural households.

Keywords : household debts, northeastern region, farmers

กิตติกรรมประกาศ

การจัดทำรายงานค้นคว้าอิสระฉบับนี้สามารถสำเร็จลุล่วงด้วยดี เนื่องจากได้รับความอนุเคราะห์จาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมพล จตุพร อาจารย์ที่ปรึกษาการศึกษาค้นคว้าอิสระ ที่ได้เสียสละเวลาให้คำปรึกษา แนะนำแนวคิด ตลอดจนตรวจสอบและแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ รวมถึงรองศาสตราจารย์ ดร.อภิญญา วนเศรษฐ ที่ให้เกียรติเป็นกรรมการและได้ให้คำแนะนำเพิ่มเติมที่เป็นประโยชน์ ซึ่งคำแนะนำจากทั้งสองท่านเป็นส่วนสำคัญทำให้การจัดทำรายงานค้นคว้าอิสระฉบับนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณคณาจารย์สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ที่ได้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ต่างๆ สามารถนำความรู้มาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าอิสระครั้งนี้ ตลอดจนเจ้าหน้าที่ประจำสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ทุกท่าน ที่ได้ให้ความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกตลอดระยะเวลาการศึกษา

และที่สำคัญขอขอบพระคุณ สำนักงานสถิติแห่งชาติ ที่ให้การสนับสนุนและให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลที่ใช้ประกอบการศึกษาค้นคว้าอิสระในครั้งนี้

สุดท้ายนี้ขอขอบพระคุณ คุณพ่อ คุณแม่ น้องสาว รวมทั้งเพื่อนๆ พี่ๆ น้องๆ นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ ที่คอยเป็นกำลังใจและให้การสนับสนุนมาโดยตลอด

นางสาวนภาวรรณ ทองแผ่น

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย ..... ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ ..... จ
กิตติกรรมประกาศ ..... ฉ
สารบัญ ..... ช
สารบัญตาราง ..... ฌ
สารบัญภาพ ..... ญ
บทที่ 1 บทนำ 1
1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา 1
2. วัตถุประสงค์ในการศึกษา 5
3. กรอบแนวคิดการวิจัย 5
4. สมมติฐานในการศึกษา 7
5. ขอบเขตของการวิจัย 9
6. นิยามศัพท์เฉพาะ 9
7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ 10
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง 11
1. ทฤษฎีวงจรของการบริโภคและการออม 11
2. ทฤษฎีรายได้ถาวรของการบริโภค 12
3. ทฤษฎีการบริโภคของเคนส์ 14
4. ทฤษฎีการบริโภคข้ามช่วงเวลา 16
5. แนวคิดเกี่ยวกับหนี้สิน 17
6. ลักษณะข้อมูลพื้นฐานของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 22
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 26
บทที่ 3 วิธีดำเนินการศึกษา 36
1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง 36
2. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา 37
3. การเก็บรวมรวมข้อมูล 37
4. การวิเคราะห์ข้อมูล 38
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล 41

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 41
ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 61
บทที่ 5 สรุปการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ 66
1. สรุปการศึกษา 66
2. อภิปรายผล 68
3. ข้อเสนอแนะ 69
บรรณานุกรม 72
ภาคผนวก 75
ภาคผนวก ก ผลการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 76
ภาคผนวก ข แสดงผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 78
ประวัติผู้ศึกษา 80

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1.1 เปรียบเทียบหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือน รายภาค ปี 2560 2562 และ 2564 3
ตารางที่ 2.1 ตารางสรุปผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 31
ตารางที่ 4.1 ค่าเฉลี่ยจำแนกตามอายุ 45
ตารางที่ 4.2 จำนวนและค่าร้อยละ จำแนกตามเพศ 46
ตารางที่ 4.3 จำนวนและค่าร้อยละ จำแนกตามระดับการศึกษา 47
ตารางที่ 4.4 จำนวนและค่าร้อยละ จำแนกตามสถานภาพสมรส 48
ตารางที่ 4.5 ค่าเฉลี่ย จำแนกตามจำนวนสมาชิกในครัวเรือน (ไม่รวมลูกจ้างและ คนรับใช้) และจำนวนผู้ทำงานหารายได้ (ไม่รวมลูกจ้างและคนรับใช้) 49
ตารางที่ 4.6 ค่าเฉลี่ย จำแนกตามรายได้ทั้งสิ้นเฉลี่ยต่อเดือน 50
ตารางที่ 4.7 ค่าเฉลี่ย จำแนกตามค่าใช้จ่ายอาหารและเครื่องดื่ม (ไม่มีแอลกอฮอล์) เฉลี่ยต่อเดือน 51
ตารางที่ 4.8 ค่าเฉลี่ย จำแนกตามค่าใช้จ่ายเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์เฉลี่ยต่อเดือน 52
ตารางที่ 4.9 ค่าเฉลี่ย จำแนกตามค่าใช้จ่ายยาสูบ หมาก ยานัตถุ์ และอื่นๆ เฉลี่ยต่อเดือน 53
ตารางที่ 4.10 ค่าเฉลี่ย จำแนกตามค่าใช้จ่ายสินค้าและบริการเฉลี่ยต่อเดือน 54
ตารางที่ 4.11 ค่าเฉลี่ย จำแนกตามค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคบริโภคเฉลี่ยต่อเดือน 55
ตารางที่ 4.12 ค่าเฉลี่ย จำแนกตามจำนวนมูลค่าทรัพย์สิน 56
ตารางที่ 4.13 ค่าเฉลี่ย จำแนกตามจำนวนพื้นที่ทำการเกษตร 57
ตารางที่ 4.14 จำนวนและค่าร้อยละ จำแนกตามการถือครองที่ดิน 58
ตารางที่ 4.15 จำนวนและค่าร้อยละ จำแนกตามเขตการปกครอง 60
ตารางที่ 4.16 ผลการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ครัวเรือนเกษตรใน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 62
ตารางที่ 4.17 แสดงผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ครัวเรือนเกษตร ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 63

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพที่ 1.1 รายได้ ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือน และจำนวนหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนทั้งสิ้น จำแนกตามสถานะทางเศรษฐสังคมของครัวเรือน 4
ภาพที่ 2.1 ทฤษฎีวงจรชีวิตของการบริโภคและการออม 12
ภาพที่ 2.2 ทฤษฎีการบริโภคของเคนส์ 15
ภาพที่ 2.3 ทฤษฎีการบริโภคข้ามช่วงเวลา 16
ภาพที่ 4.1 กราฟแสดงจำนวนหนี้สินเฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แยกรายจังหวัด 42
ภาพที่ 4.2 กราฟแสดงจำนวนหนี้สินเฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แยกตามกลุ่มจังหวัด 43
ภาพที่ 4.3 กราฟแสดงการเปรียบเทียบหนี้สินทั้งสิ้น มูลค่าทรัพย์สินทั้งสิ้น และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แยกตามกลุ่มจังหวัด 44
ภาพที่ 4.4 กราฟแสดงค่าเฉลี่ยจำแนกตามอายุ 45
ภาพที่ 4.5 กราฟแสดงร้อยละจำแนกตามเพศ 46
ภาพที่ 4.6 กราฟแสดงร้อยละจำแนกตามระดับการศึกษา 47
ภาพที่ 4.7 กราฟแสดงร้อยละจำแนกตามสถานภาพสมรส 48
ภาพที่ 4.8 กราฟแสดงค่าเฉลี่ยจำแนกตามจำนวนสมาชิกในครัวเรือน (ไม่รวมลูกจ้างและคนรับใช้) และจำนวนผู้ทำงานหารายได้ (ไม่รวมลูกจ้างและคนรับใช้) 50
ภาพที่ 4.9 กราฟแสดงค่าเฉลี่ยจำแนกตามรายได้ทั้งสิ้นเฉลี่ยต่อเดือน 51
ภาพที่ 4.10 กราฟแสดงค่าเฉลี่ยจำแนกตามค่าใช้จ่ายอาหารและเครื่องดื่ม (ไม่มีแอลกอฮอล์) เฉลี่ยต่อเดือน 52
ภาพที่ 4.11 กราฟแสดงค่าเฉลี่ยจำแนกตามค่าใช้จ่ายเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์เฉลี่ยต่อเดือน 53
ภาพที่ 4.12 กราฟแสดงค่าเฉลี่ยจำแนกตามค่าใช้จ่ายยาสูบ หมาก ยานัตถุ์ และอื่นๆ เฉลี่ยต่อเดือน 54
ภาพที่ 4.13 กราฟแสดงค่าเฉลี่ยจำแนกตามค่าใช้จ่ายสินค้าและบริการเฉลี่ยต่อเดือน 55
ภาพที่ 4.14 กราฟแสดงค่าเฉลี่ยจำแนกตามค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคบริโภค เฉลี่ยต่อเดือน 56
ภาพที่ 4.15 กราฟแสดงค่าเฉลี่ยจำแนกตามจำนวนมูลค่าทรัพย์สิน 57
ภาพที่ 4.16 กราฟแสดงค่าเฉลี่ยจำแนกตามจำนวนพื้นที่ทำการเกษตร 58

สารบัญภาพ (ต่อ)

หน้า

ภาพที่ 4.17 กราฟแสดงร้อยละจำแนกตามการถือครองที่ดิน 59
ภาพที่ 4.18 กราฟแสดงร้อยละจำแนกตามเขตการปกครอง 60

บทที่ 1
บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเกษตรกรรมถือเป็นอาชีพที่สำคัญและเป็นอาชีพพื้นฐานสำหรับคนไทย นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากประเทศไทยมีลักษณะภูมิประเทศ ภูมิอากาศ และสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับการเพาะปลูกต่างๆ นอกจากนี้ผลผลิตทางการเกษตรยังเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญของไทยที่สร้างรายได้ให้กับประเทศอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นผลไม้สด ข้าว ยางพารา มันสำปะหลัง และผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตรที่ส่งออกไปยังตลาดต่างๆ

แต่เกษตรกรผู้ประกอบอาชีพหลักของประเทศยังต้องประสบกับปัญหาต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาภัยพิบัติทางธรรมชาติที่ส่งผลกระทบต่อผลผลิตทางการเกษตร ราคาผลผลิตที่ไม่แน่นอน และปัญหาค่าครองชีพที่เพิ่มสูงขึ้นในปัจจุบัน เกษตรกรจึงต้องแบกรับภาระต้นทุนและค่าใช้จ่ายต่างๆ ไว้เอง เนื่องจากผลผลิตทางการเกษตรมักเป็นสินค้าที่ราคาเปลี่ยนแปลงได้ตามสภาวะเศรษฐกิจ นอกจากนี้ยังมีภัยพิบัติทางธรรมชาติที่อาจส่งผลกระทบต่อผลผลิตทางเกษตร อย่างเช่น พายุที่ทำลายพื้นที่เพาะปลูกหรือน้ำท่วมขังในช่วงฤดูฝน ซึ่งส่งผลให้เกษตรกรสูญเสียผลผลิตและรายได้ สถานการณ์เหล่านี้ทำให้เกษตรกรต้องเผชิญกับความยากลำบากในการประกอบอาชีพ และเกษตรกรบางรายก็มีฐานะยากจน บางครั้งเกษตรกรจึงจำเป็นต้องกู้ยืมเงินเพื่อใช้ในการประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิตของตนเอง (พิมพ์ชนก กระตุปัญญา และคณะ, 2564)

นอกจากนี้ ในภาคการเกษตรของประเทศไทย ยังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่ท้าทายต่ออนาคตของอุตสาหกรรมนี้ หนึ่งในความท้าทายที่สำคัญคือการเปลี่ยนแปลงในแรงงาน ซึ่งมีสัดส่วนของแรงงานผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น ในทางกลับกันแรงงานต่อไร่ของครัวเรือนมีจำนวนลดลง และที่ดินที่ใช้ในการเพาะปลูกก็ลดลงด้วย ส่งผลให้โครงสร้างการผลิตของภาคการเกษตรเปลี่ยนไปเน้นการใช้เครื่องจักรกลมากขึ้น สมาชิกวัยแรงงานและคนที่อายุน้อยมักจะย้ายถิ่นฐานออกไปหางานทำในพื้นที่อื่นเพื่อหางานที่มีรายได้สูงขึ้น ทำให้เหลือเพียงสมาชิกที่เป็นผู้สูงอายุและเด็กที่ยังอยู่ในครัวเรือนเดิม สถานการณ์เช่นนี้จะพบเห็นบ่อยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ผลกระทบของสถานการณ์ดังกล่าวส่งผลต่อการตัดสินใจทางการเงินของครัวเรือนในการกู้ยืมเงิน ทำให้หนี้สินของครัวเรือนมีแนวโน้มสูงขึ้นในปัจจุบัน เนื่องจากสมาชิกครัวเรือนที่เหลืออยู่ต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นและเงินที่เหลือจากการผลิตก็ลดลง จึงส่งผลให้เกิดการก่อหนี้สินในครัวเรือนมากขึ้นเมื่อเทียบกับอดีต (ศิวาพร ฟองทอง, 2563)

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือ ภาคอีสาน เป็นภูมิภาคหนึ่งในประเทศไทยที่มีภูมิประเทศเหมาะสมกับการทำการเกษตร และยังมีเนื้อที่มากที่สุดของประเทศไทย มีพื้นที่รวม 105.53 ล้านไร่ จำแนกเป็นพื้นที่ป่าไม้ 15.70 ล้านไร่ หรือร้อยละ 14.88 พื้นที่ทำการเกษตร 63.48 ล้านไร่ หรือร้อยละ 60.15 และพื้นที่ใช้ประโยชน์อื่นๆ 26.35 ล้านไร่ หรือร้อยละ 24.97 ของพื้นที่ภาค เป็นแหล่งผลิตพืชเศรษฐกิจหลักของประเทศ แต่รูปแบบการผลิตยังอาศัยน้ำฝนเป็นหลักจึงมีผลิตภาพต่ำ พืชหลักของภาค ได้แก่ ข้าว อ้อยโรงงาน และมันสำปะหลัง โดยมีพื้นที่ปลูกข้าวมากที่สุดของประเทศ มีพื้นที่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตรมากที่สุด ในปี พ.ศ. 2563 มีพื้นที่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตร รวม 63.48 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 42.50 ของพื้นที่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตรทั้งประเทศ และพื้นที่ชลประทานต่อพื้นที่เกษตรของภาคตะวันออกเฉียงเหนือต่ำกว่าค่าเฉลี่ยประเทศ มีพื้นที่ชลประทานประมาณ 8.15 ล้านไร่ และมีสัดส่วนพื้นที่ชลประทานต่อพื้นที่เกษตรร้อยละ 12.80 ซึ่งต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศที่มีสัดส่วน ร้อยละ 23.40 การเกษตรของภาคจึงขึ้นอยู่กับสภาพดิน สภาพอากาศ และปัจจัยอื่นๆ เป็นองค์ประกอบหลักที่มีผลต่อผลผลิตทางการเกษตร อย่างไรก็ตาม จะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่เป็นอันตรายมากขึ้นในปัจจุบัน ได้ส่งผลกระทบต่อผลผลิตทางการเกษตรและความมั่นคงทางอาหาร การเปลี่ยนแปลงนี้เพิ่มภาระทางการเงินให้แก่เกษตรกร เนื่องจากรายได้จากการเกษตรลดลง ในขณะเดียวกันค่าใช้จ่ายในครัวเรือนก็เพิ่มขึ้น ส่งผลให้เกษตรกรส่วนมากเลือกแก้ปัญหาด้วยการก่อภาระหนี้สิน พึ่งพาการกู้ยืมเงินเพื่อใช้เป็นทุนในการเกษตรและเป็นค่าใช้จ่ายในครอบครัว ผลจากสถานการณ์นี้ทำให้เกษตรกรต้องมีหนี้สินสะสมจนเกินความจำเป็น

จากข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2564 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ จะแสดงให้เห็นภาพการเงินของครัวเรือนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เมื่อเทียบกับภาคอื่นๆ แล้ว ภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะพบว่ามีหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนเพิ่มขึ้นทุกปี ในปี พ.ศ. 2560 2562 และ 2564 หนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนเงิน 179,923 บาท 180,228 บาท และ 215,853 บาท ตามลำดับ อาจกล่าวได้ว่าครัวเรือนที่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีโอกาสเป็นหนี้มากกว่าครัวเรือนในภาคอื่นๆ ดังแสดงในตารางที่ 1.1

ตารางที่ 1.1 เปรียบเทียบหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือน รายภาค ปี 2560 2562 และ 2564

หน่วย : บาท

ภาค	หนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือน				
	2560	2562	2564	ร้อยละของการเปลี่ยนแปลงต่อปี	
				2562/60	2564/62
ทั่วราชอาณาจักร	178,994	164,055	205,679	-4.3	12.0
กรุงเทพมหานคร และ 3 จังหวัด[1/]	219,505	190,849	225,940	-6.8	8.8
กลาง	153,243	136,054	189,455	-5.8	18.0
เหนือ	167,952	154,178	201,724	-4.2	14.4
ตะวันออกเฉียงเหนือ	179,923	180,228	215,853	0.1	9.4
ใต้	170,177	150,128	185,120	-6.1	11.0

1/ นนทบุรี ปทุมธานี และสมุทรปราการ

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2564, น. 26)

เมื่อพิจารณาตามอาชีพโดยมุ่งประเด็นให้ความสนใจหนี้สินของครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า กลุ่มครัวเรือนผู้ถือครองทำการเกษตรที่ส่วนใหญ่เช่าที่ดิน/ทำฟรี มีรายได้เฉลี่ยสูงสุด จำนวนเงิน 40,753 บาท/เดือน รองลงมาคือ กลุ่มครัวเรือนผู้ถือครองทำการเกษตรเป็นเจ้าของที่ดิน จำนวนเงิน 19,136 บาท/เดือน และกลุ่มคนงานเกษตร ป่าไม้ และประมง จำนวนเงิน 15,013 บาท/เดือน ตามลำดับ ส่วนรายได้ต่ำสุด คือ กลุ่มครัวเรือนผู้ถือครองทำการเกษตรประมง ป่าไม้ ล่าสัตว์ หาของป่า และบริการทางการเกษตร จำนวนเงิน 14,829 บาท/เดือน และยังพบว่าครัวเรือนอาชีพที่มีรายได้สูง ส่วนใหญ่จะมีค่าใช้จ่ายและจำนวนเงินที่เป็นหนี้สูงเช่นเดียวกัน ดังแสดงในภาพที่ 1.1

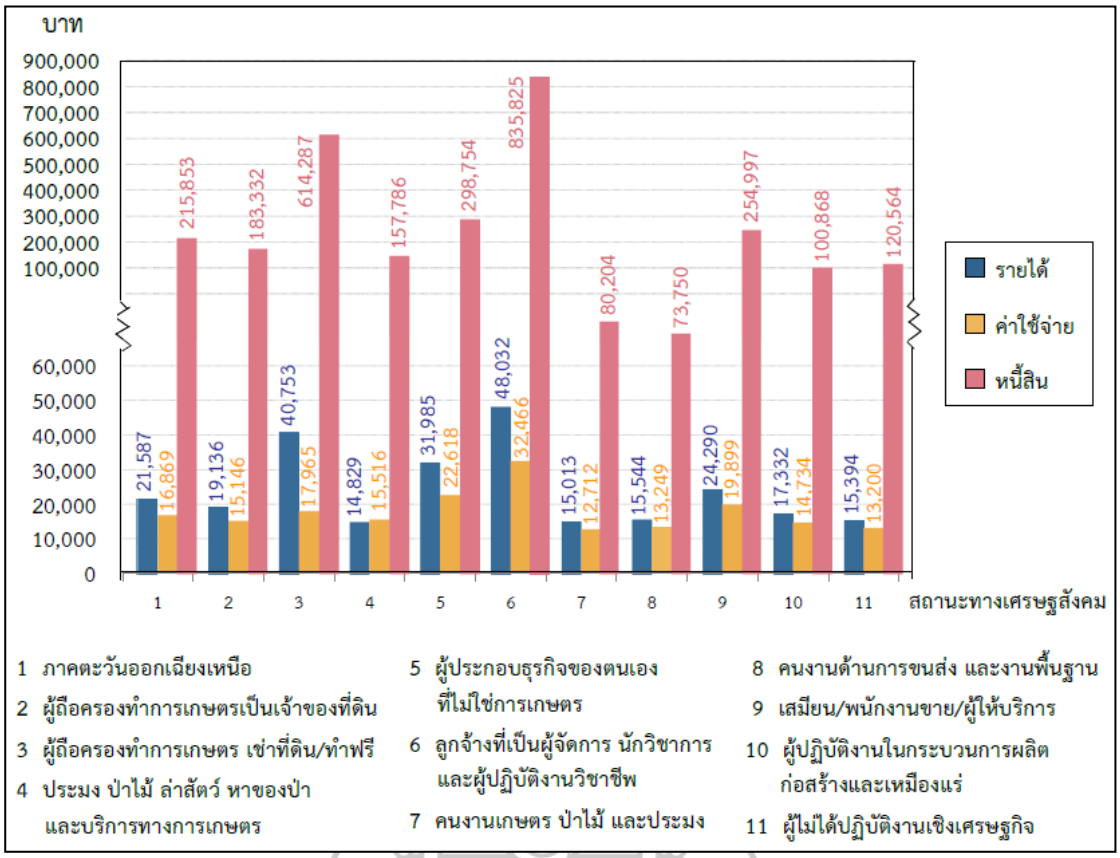

ภาพที่ 1.1 รายได้ ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือน และจำนวนหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนทั้งสิ้น จำแนกตามสถานะทางเศรษฐสังคมของครัวเรือน ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2564, น. 13)

ปัญหาหนี้ครัวเรือนเกษตรจึงเป็นหนึ่งในประเด็นสำคัญที่สะท้อนถึงภาวะเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย การก่อภาระหนี้สินที่เกินตัวทำให้เกษตรกรต้องเผชิญกับความยากลำบากในการดำรงชีวิตทั้งในด้านการใช้จ่ายและการลงทุนในอนาคต และอาจส่งผลกระทบต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจในระยะยาว โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่พบว่ามีหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนเพิ่มขึ้นทุกปี เมื่อเทียบกับภาคอื่นๆ หากพิจารณาถึงอาชีพของครัวเรือนที่มีหนี้ในภูมิภาค พบว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนเกษตร และโครงสร้างประชากรของภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมสูงวัยมากขึ้น ในขณะที่ประชากรวัยแรงงานมีสัดส่วนลดลง ทำให้วัยแรงงานต้องรับภาระในการดูแลผู้สูงอายุมากขึ้น รายได้ของเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมักจะไม่มั่นคง ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น ราคาสินค้าเกษตรที่ผันผวน ต้นทุนการผลิตที่สูง และผลผลิตที่ได้ไม่แน่นอน ส่งผลให้เกษตรกรมีรายได้ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่าย การ

เข้าถึงแหล่งเงินทุนจากสถาบันการเงินอาจเป็นเรื่องยากสำหรับเกษตรกรบางราย ทำให้หันไปยืมเงินนอกระบบที่มีดอกเบี้ยสูง ส่งผลให้จำนวนหนี้สินเพิ่มสูงขึ้น นอกจากนี้ การเกษตรของภาคตะวันออกเฉียงเหนือมักจะได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติทางธรรมชาติ เช่น ภัยแล้ง น้ำท่วม หรือภาวะอากาศเปลี่ยนแปลง ทำให้ผลผลิตทางการเกษตรมีความไม่แน่นอนและเพิ่มความเสี่ยงในการก่อหนี้สิน

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความตระหนักที่จะศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อเป็นแนวทางที่จะนำมาใช้แก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกรได้อย่างเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ เพื่อลดจำนวนหนี้สินและลดการก่อหนี้ใหม่ในอนาคต ส่งผลให้เกษตรกรหลุดพ้นจากปัญหาหนี้สินได้อย่างยั่งยืน

2. วัตถุประสงค์ในการศึกษา

2.1 เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2.2 เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้ศึกษาได้ทบทวนวรรณกรรม รวบรวมแนวคิดและทฤษฎี รวมทั้งงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง มาประยุกต์เป็นกรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ตัวแปรอิสระ **ตัวแปรตาม**

1.ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล

-อายุของหัวหน้าครัวเรือน

-อายุของหัวหน้าครัวเรือนยกกำลังสอง

-เพศของหัวหน้าครัวเรือน

-ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน

-สถานภาพสมรสของหัวหน้าครัวเรือน

-จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (ไม่รวมลูกจ้างและคนรับใช้)

-จำนวนผู้ทำงานหารายได้ (ไม่รวมลูกจ้างและคนรับใช้)

2.ปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจ

-รายได้ทั้งสิ้นเฉลี่ยต่อเดือน

-ค่าใช้จ่ายอาหารและเครื่องดื่ม (ไม่มีแอลกอฮอล์) เฉลี่ยต่อเดือน

-ค่าใช้จ่ายเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์เฉลี่ยต่อเดือน

-ค่าใช้จ่ายยาสูบ หมาก ยานัตถุ์ และอื่นๆ เฉลี่ยต่อเดือน

-ค่าใช้จ่ายสินค้าและบริการเฉลี่ยต่อเดือน

-ค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคบริโภคเฉลี่ยต่อเดือน

-มูลค่าทรัพย์สินของครัวเรือน

-จำนวนพื้นที่ทำการเกษตร

-การถือครองที่ดิน

3.ปัจจัยพื้นฐานทางภูมิศาสตร์

-เขตการปกครอง

หนี้ครัวเรือนเกษตร
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

4. สมมติฐานในการศึกษา

4.1 สมมติฐานที่ 1 อายุของหัวหน้าครัวเรือนเกษตร คาดว่าหากหัวหน้าครัวเรือนเกษตรอายุยังน้อย ส่งผลต่อหนี้ครัวเรือนเกษตร ในทิศทางความสัมพันธ์เชิงบวก จะมีการก่อหนี้เพื่อรักษาระดับการบริโภคให้คงที่ตลอดช่วงอายุ

แต่เมื่อหัวหน้าครัวเรือนเกษตรมีอายุมากขึ้น ส่งผลต่อหนี้ครัวเรือนเกษตร ในทิศทางความสัมพันธ์เชิงลบ ระดับหนี้สินของหัวหน้าครัวเรือนเกษตรจะค่อยๆ ลดลง ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีวงจรชีวิตของการบริโภคและการออม อธิบายว่า ลักษณะรายได้ของบุคคลนั้นมีความสัมพันธ์กับอายุเป็นรูประฆังคว่ำ (Bell-Shaped)

4.2 สมมติฐานที่ 2 เพศของหัวหน้าครัวเรือนเกษตร ส่งผลต่อหนี้ครัวเรือนเกษตรคาดว่าหัวหน้าครัวเรือนเกษตรที่เป็นเพศชาย จะมีหนี้สินมากกว่าหัวหน้าครัวเรือนเกษตรที่เป็นเพศหญิง เนื่องจากเพศหญิงมีความระมัดระวังและรอบคอบในการใช้เงินมากกว่าเพศชาย (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2560)

4.3 สมมติฐานที่ 3 ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนเกษตร ส่งผลต่อหนี้ครัวเรือนเกษตร คาดว่าหัวหน้าครัวเรือนเกษตรที่จบมัธยมศึกษาขึ้นไป มีโอกาสก่อหนี้มากกว่าหัวหน้าครัวเรือนเกษตรที่จบประถมศึกษาหรือต่ำกว่า (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2562)

4.4 สมมติฐานที่ 4 สถานภาพสมรสของหัวหน้าครัวเรือนเกษตร ส่งผลต่อหนี้ครัวเรือนเกษตร คาดว่าถ้าหัวหน้าครัวเรือนเกษตรที่สมรสแล้ว อยู่ในระหว่างการสร้างครอบครัว จึงส่งผลให้ครัวเรือนเกษตรมีโอกาสก่อหนี้มากกว่าสถานภาพอื่นๆ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2564)

4.5 สมมติฐานที่ 5 จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (ไม่รวมลูกจ้างและคนรับใช้) ส่งผลต่อหนี้ครัวเรือนเกษตร ในทิศทางความสัมพันธ์เชิงบวก คาดว่าถ้าจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมีจำนวนเพิ่มขึ้น ส่งผลให้ครัวเรือนเกษตรมีการก่อหนี้เพิ่มขึ้น (พลากร ดวงเกตุ, 2565)

4.6 สมมติฐานที่ 6 จำนวนผู้ทำงานหารายได้ (ไม่รวมลูกจ้างและคนรับใช้) ส่งผลต่อหนี้ครัวเรือนเกษตร ในทิศทางความสัมพันธ์เชิงบวก คาดว่าถ้าจำนวนผู้ทำงานหารายได้มีจำนวนเพิ่มขึ้น ส่งผลให้ครัวเรือนเกษตรมีการก่อหนี้เพิ่มขึ้น (พลากร ดวงเกตุ, 2565)

4.7 สมมติฐานที่ 7 รายได้ทั้งสิ้นเฉลี่ยต่อเดือน ส่งผลต่อหนี้ครัวเรือนเกษตร ในทิศทางความสัมพันธ์เชิงลบ คาดว่าถ้าครัวเรือนเกษตรมีรายได้มากพอสำหรับการบริโภค ส่งผลให้ครัวเรือนไม่มีความจำเป็นต้องก่อหนี้

4.8 สมมติฐานที่ 8 ค่าใช้จ่ายอาหารและเครื่องดื่ม (ไม่มีแอลกอฮอล์) เฉลี่ยต่อเดือน ส่งผลต่อหนี้ครัวเรือนเกษตร ในทิศทางความสัมพันธ์เชิงบวก คาดว่าถ้าครัวเรือนเกษตรมีค่าใช้จ่ายในครัวเรือนเพิ่มขึ้น ส่งผลให้ครัวเรือนเกษตรมีการก่อหนี้เพิ่มขึ้น

4.9 สมมติฐานที่ 9 ค่าใช้จ่ายเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์เฉลี่ยต่อเดือน ส่งผลต่อหนี้ครัวเรือนเกษตร ในทิศทางความสัมพันธ์เชิงบวก คาดว่าถ้าครัวเรือนเกษตรมีค่าใช้จ่ายในครัวเรือนเพิ่มขึ้น ส่งผลให้ครัวเรือนเกษตรมีการก่อหนี้เพิ่มขึ้น

4.10 สมมติฐานที่ 10 ค่าใช้จ่ายยาสูบ หมาก ยานัตถุ์ และอื่นๆ เฉลี่ยต่อเดือน ส่งผลต่อหนี้ครัวเรือนเกษตร ในทิศทางความสัมพันธ์เชิงบวก คาดว่าถ้าครัวเรือนเกษตรมีค่าใช้จ่ายในครัวเรือนเพิ่มขึ้น ส่งผลให้ครัวเรือนเกษตรมีการก่อหนี้เพิ่มขึ้น

4.11 สมมติฐานที่ 11 ค่าใช้จ่ายสินค้าและบริการเฉลี่ยต่อเดือน ส่งผลต่อหนี้ครัวเรือนเกษตร ในทิศทางความสัมพันธ์เชิงบวก คาดว่าถ้าครัวเรือนเกษตรมีค่าใช้จ่ายในครัวเรือนเพิ่มขึ้น ส่งผลให้ครัวเรือนเกษตรมีการก่อหนี้เพิ่มขึ้น

4.12 สมมติฐานที่ 12 ค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคและบริโภคเฉลี่ยต่อเดือน ส่งผลต่อหนี้ครัวเรือนเกษตร ในทิศทางความสัมพันธ์เชิงบวก คาดว่าถ้าครัวเรือนเกษตรมีค่าใช้จ่ายในครัวเรือนเพิ่มขึ้น ส่งผลให้ครัวเรือนเกษตรมีการก่อหนี้เพิ่มขึ้น

4.13 สมมติฐานที่ 13 มูลค่าทรัพย์สินของครัวเรือนเกษตรที่มีในครอบครอง ส่งผลต่อหนี้ครัวเรือนเกษตร ในทิศทางความสัมพันธ์เชิงบวก คาดว่าครัวเรือนเกษตรอาจมีการกู้ยืมเงินมาเพื่อซื้อสินทรัพย์ (เบญจมาภรณ์ อมรเลิศพานิช, 2551)

4.14 สมมติฐานที่ 14 จำนวนพื้นที่ทำการเกษตร ส่งผลต่อหนี้ครัวเรือนเกษตร ในทิศทางความสัมพันธ์เชิงบวก คาดว่าถ้าครัวเรือนเกษตรมีจำนวนพื้นที่ทำการเกษตรมาก ส่งผลให้ครัวเรือนเกษตรมีการก่อหนี้เพื่อการลงทุนเพิ่มขึ้น (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2564)

4.15 สมมติฐานที่ 15 การถือครองที่ดิน ส่งผลต่อหนี้ครัวเรือนเกษตร คาดว่าครัวเรือนเกษตรที่ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง มีโอกาสเป็นหนี้มากกว่าครัวเรือนเกษตรที่มีที่ดินเป็นของตนเอง (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2562)

4.16 สมมติฐานที่ 16 การแบ่งเขตการปกครอง ส่งผลต่อหนี้ครัวเรือนเกษตร คาดว่าครัวเรือนเกษตรที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาล มีโอกาสเป็นหนี้มากกว่าครัวเรือนที่อยู่ในเขตเทศบาล เนื่องจากครัวเรือนเกษตรในเขตเทศบาลอาจมีรายได้จากแหล่งอื่นๆ เพิ่มเติม มากกว่าครัวเรือนเกษตรที่อยู่นอกเขตเทศบาล (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2564)

5. ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นการศึกษาโดยอาศัยข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2564 จากสำนักงานสถิติแห่งชาติ เพื่อศึกษาโดยมุ่งประเด็นให้ความสนใจหนี้สินของครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 20 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดกาฬสินธุ์ ขอนแก่น ชัยภูมิ นครพนม นครราชสีมา บึงกาฬ บุรีรัมย์ มหาสารคาม มุกดาหาร ยโสธร ร้อยเอ็ด เลย ศรีษะเกษ สกลนคร สุรินทร์ หนองคาย หนองบัวลำภู อำนาจเจริญ อุดรธานี และอุบลราชธานี

6. นิยามศัพท์เฉพาะ

6.1 หนี้สินของครัวเรือนเกษตร หมายถึง จำนวนเงินกู้ยืมทั้งหมดของสมาชิกในครัวเรือนเกษตรที่ค้างชำระทั้งจากสถาบันการเงิน (หนี้ในระบบ) และบุคคลอื่นนอกครัวเรือน (หนี้นอกระบบ) เพื่อใช้ซื้อ/เช่าซื้อบ้านและ/หรือที่ดิน ใช้ในการศึกษา ใช้จ่ายอุปโภคบริโภคอื่นๆ ในครัวเรือน ใช้ในการทำธุรกิจ ใช้ในการทำการเกษตร และอื่น ๆ

6.2 ครัวเรือนเกษตร หมายถึง ครัวเรือนที่มีสถานะเศรษฐกิจและสังคมเป็นกลุ่มผู้ถือครองทำการเกษตรเป็นเจ้าของที่ดิน กลุ่มผู้ถือครองทำการเกษตรเช่าที่ดิน/ทำฟรี กลุ่มประมง ป่าไม้ ล่าสัตว์ หาของป่า และบริการทางการเกษตร และกลุ่มคนงานเกษตร ป่าไม้ และประมง

6.3 รายได้ทั้งสิ้นเฉลี่ยต่อเดือน หมายถึง

6.3.1 รายได้ประจำที่เป็นตัวเงิน ได้แก่ รายได้จากการทำงาน(ค่าจ้างและเงินเดือน, กำไรสุทธิจากการทำธุรกิจ, กำไรสุทธิจากการทำเกษตร) เงินได้รับเป็นการช่วยเหลือ (บำเหน็จ/บำนาญ เบี้ยหวัด และเงินสงเคราะห์, เงินชดเชย/เงินทดแทนการออกจากงาน, เงินช่วยเหลือจากบุคคลนอกครัวเรือน, เงินช่วยเหลือจากรัฐและองค์กรต่างๆ) และรายได้จากทรัพย์สิน (ค่าเช่าบ้าน/ที่ดินและทรัพย์สินอื่น, ดอกเบี้ยเงินฝากและเงินปันผล, ดอกเบี้ยแชร์และการให้กู้ยืมเงิน)

6.3.2 รายได้ประจำที่ไม่เป็นตัวเงิน ได้แก่ ค่าประเมินค่าเช่าบ้านที่ไม่เสียเงิน สินค้าและบริการที่ได้มาโดยไม่ได้ซื้อ และอาหารและเครื่องดื่มที่ได้มาโดยไม่ได้ซื้อ

6.3.4 รายได้ไม่ประจำ (ที่เป็นตัวเงิน) ได้แก่ เงินทุนการศึกษา มรดก พินัยกรรม ของขวัญ เงินได้รับจากการทำประกันต่างๆ และรายรับอื่นๆ (เงินถูกสลากกินแบ่งของรัฐ เงินรางวัล ฯลฯ)

6.4 ค่าใช้จ่ายอาหารและเครื่องดื่ม (ไม่มีแอลกอฮอล์) หมายถึง ผลิตภัณฑ์กึ่งสำเร็จรูป เช่น กาแฟเม็ด/ผง ใบชา ชาผง ไมโล โอวัลติน โกโก้/ช็อคโกแลตผง ฯลฯ และผลิตภัณฑ์สำเร็จรูป เช่น

น้ำอัดลม และน้ำหวานต่างๆ น้ำดื่ม น้ำแร่ น้ำผัก/ผลไม้ โซดา น้ำแข็ง กาแฟ/ชาบรรจุภาชนะพร้อมดื่ม เครื่องดื่มชูกำลัง/บำรุงร่างกาย ฯลฯ

6.5 ค่าใช้จ่ายสินค้าและบริการ หมายถึง ค่าใช้จ่ายที่อยู่อาศัย เครื่องแต่งบ้าน และเครื่องใช้ต่างๆ เครื่องนุ่งห่มและรองเท้า ค่าใช้จ่ายส่วนบุคคล เวชภัณฑ์และค่าตรวจรักษาพยาบาล การเดินทางและการสื่อสาร การศึกษา การบันเทิง การอ่านและกิจกรรมทางศาสนา และการจัดงานพิธีในโอกาสพิเศษ

6.6 ค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคบริโภค หมายถึง ภาษี/ค่าธรรมเนียม/ค่าปรับ ค่าสมาชิกกลุ่มอาชีพ เงิน/สิ่งของที่ส่งให้บุคคลนอกครัวเรือน บริจาคเงิน/สิ่งของให้แก่องค์กรต่างๆ เงินทำบุญ/เงินช่วยเหลืออื่นๆ ค่าเบี้ยประกันภัย/ทรัพย์สิน/ประกันชีวิต/เงินฌาปนกิจศพ/เงินสมทบประกันสังคม ค่าซื้อสลากกินแบ่ง/หวยของรัฐ/และการพนันอื่นๆ ดอกเบี้ยจ่าย/ดอกเบี้ยแชร์ และค่าใช้จ่ายอื่นๆ

6.7 มูลค่าทรัพย์สินของครัวเรือน หมายถึง

6.7.1 มูลค่าบ้าน ที่ดิน สิ่งปลูกสร้าง ได้แก่ ใช้เป็นที่อยู่อาศัย และใช้ประกอบธุรกิจของครัวเรือนและอื่นๆ

6.7.2 มูลค่ายานพาหนะทุกประเภท (ยกเว้นจักรยาน)

6.7.3 มูลค่าสินทรัพย์ทางการเงินเพื่อการออม ได้แก่ สินทรัพย์ทางการเงิน (เช่น บัญชีเงินฝาก สลากออมสิน/ธกส. กบข. ฯลฯ) สินทรัพย์ทางการเงินเพื่อการลงทุน (เช่น พันธบัตร/หุ้นกู้ ฯลฯ) และสินทรัพย์อื่นๆ (เช่น ทอง อัญมณี ฯลฯ)

6.8 การถือครองที่ดิน หมายถึง การครอบครองหรือใช้ที่ดินเพื่อทำการเกษตรในลักษณะต่างๆ ของผู้ถือครอง แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ เป็นเจ้าของที่ดิน และไม่เป็นเจ้าของที่ดิน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2564)

7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

7.1 ทำให้ทราบถึงข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดกรอบทิศทางการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

7.2 ทำให้ทราบถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายต่างๆ ในการแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกรได้อย่างเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่

บทที่ 2
วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้ศึกษาได้รวบรวมแนวคิดและทฤษฎี รวมทั้งงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมาเป็นกรอบในการกำหนดแนวทางในการศึกษา ดังนี้

1. ทฤษฎีวงจรของการบริโภคและการออม
2. ทฤษฎีรายได้ถาวรของการบริโภค
3. ทฤษฎีการบริโภคของเคนส์
4. ทฤษฎีการบริโภคข้ามช่วงเวลา
5. แนวคิดเกี่ยวกับหนี้สิน
6. ลักษณะข้อมูลพื้นฐานของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ทฤษฎีวงจรของการบริโภคและการออม

ทฤษฎีวงจรชีวิตของการบริโภคและการออม ของฟรังโก โมดิกลีอานี (Franco Modigliani) ร่วมกับลูกศิษย์ อัลเบิร์ต แอนโด และ ริชาร์ด บรูมเบิร์ก หรือบางครั้งเรียกว่าสมมติฐานของวงจรชีวิต (Life Cycle Hypothesis) ทฤษฎีวงจรชีวิตของการบริโภคและการออมเสนอว่า บุคคลหนึ่งๆ จะมีระดับรายได้ค่อนข้างต่ำในระยะเริ่มแรกหรือเมื่ออายุยังน้อย และในช่วงบั้นปลายของชีวิตหรือวัยชรา เนื่องจากผลิตภาพการผลิตของแรงงานอยู่ในระดับต่ำ และจะมีระดับรายได้ที่สูงเมื่ออยู่ในวัยกลางคน เนื่องจากผลิตภาพของแรงงานสูงนั้นเอง กล่าวคือ ลักษณะรายได้ของบุคคลนั้นมีความสัมพันธ์กับอายุเป็นรูประฆังคว่ำ (Bell-Shaped)

หากกำหนดให้บุคคลมีอายุเท่ากับ T (Expected Life Time) ระดับรายได้จะค่อยๆ เพิ่มขึ้นจากช่วงแรกของชีวิตหรือเมื่ออายุยังน้อย และจะเพิ่มขึ้นไปเรื่อยๆ อยู่ในระดับสูงเมื่ออยู่ในวัยทำงานหรือวัยกลางคน หลังจากนั้นระดับรายได้จะลดลง เมื่อเข้าสู่ช่วงหลังชีวิตการทำงานหรือเข้าสู่วัยชรา หากบุคคลพยายามที่จะรักษาระดับการบริโภคอย่างน้อยให้คงที่หรือเพิ่มขึ้นไปเรื่อยๆ จนตลอดช่วงชีวิต ดังแสดงโดยเส้นการบริโภค (c) ซึ่งพื้นฐานของทฤษฎีนี้ คือ การบริโภคของบุคคลในแต่ละช่วงเวลา (Consumption Stream) นั้นถูกกำหนด หรือจำกัดโดยรายได้ที่ได้รับในแต่ละช่วงเวลา

หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ มูลค่าปัจจุบันของการบริโภคทั้งหมดจะต้องไม่เกินมูลค่าปัจจุบันของรายได้ทั้งหมด

โดยในระยะแรกของชีวิตบุคคลจะเป็นผู้ยืมสุทธิ (Net Borrower) หรือได้รับการอุดหนุนจากพ่อแม่หรือผู้ปกครอง เนื่องจากในช่วงเริ่มต้นชีวิต บุคคลยังไม่มีความสามารถในการทำงานหรือสร้างรายได้เพื่อสนับสนุนตนเอง หรือมีการใช้จ่ายมากกว่ารายได้ที่หามาได้ จึงต้องพึ่งพาทรัพยากรของครอบครัวในการเติบโตและพัฒนาตัวเองจนกว่าจะมีความสามารถในการทำงานและสร้างรายได้เพื่อสนับสนุนตนเองได้ ส่วนในช่วงที่สองของชีวิตจะอยู่ในช่วงวัยทำงานหรือวัยกลางคน ทำให้มีเงินออมเนื่องจากรายได้จะมากกว่าการใช้จ่าย ส่วนในช่วงบั้นปลายของชีวิตหรือภายหลังชีวิตการทำงานการใช้จ่ายจะมากกว่ารายได้ที่มีอยู่ หรือเงินออมจะติดลบ (Dissaving) ดังแสดงในภาพที่ 2.1

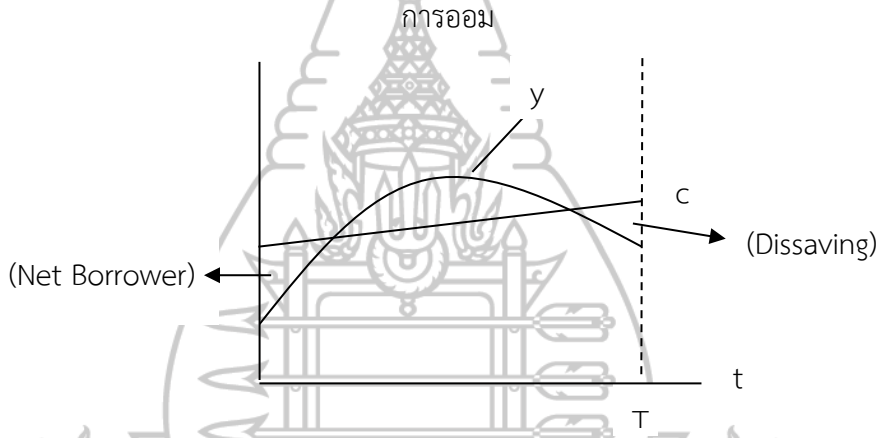

ภาพที่ 2.1 ทฤษฎีวงจรชีวิตของการบริโภคและการออม

ที่มา : พอพันธ์ อุยยานนท์ (2564, น. 9-13)

ดังนั้น หากบุคคลต้องการรักษาระดับการบริโภคให้สม่ำเสมอตลอดช่วงชีวิต จะต้องมีการกู้ยืมเงินในช่วงอายุเริ่มต้นหรืออายุยังน้อย เนื่องจากรายได้ยังไม่เพียงพอกับระดับการบริโภคที่เหมาะสม และเริ่มเก็บออมเงินในวัยกลางคนหลังจากการจ่ายคืนเงินกู้แล้ว และในที่สุดจะใช้เงินเก็บออมในช่วงวัยชรา

2. ทฤษฎีรายได้ถาวรของการบริโภค

มิลตัน ฟรีดแมน (Milton Friedman) เป็นผู้พัฒนาทฤษฎีรายได้ถาวรของการบริโภค หรือที่เรียกว่า The Permanent Income Hypothesis

สาระสำคัญของทฤษฎีรายได้ถาวรของการบริโภค คือ ผู้บริโภคสามารถมีทางเลือกในการบริโภค โดยที่การบริโภคของเขานั้นไม่ถูกกำหนดจากรายได้ในปัจจุบัน (รายได้ ณ ขณะใดขณะหนึ่ง) แต่ถูกกำหนดจากกรายได้ถาวรซึ่งเป็นระดับรายได้เฉลี่ยที่ผู้บริโภคคาดว่าจะได้รับในระยะยาว (Long-Term Income Expectations) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การใช้จ่ายในการบริโภคนั้น ไม่จำเป็นต้องผูกพันกับรายได้ปัจจุบัน หากผู้บริโภคสามารถจะใช้จ่ายได้จากอนาคต ซึ่งอาจจะมาจากการกู้ยืมและเขายอมเสียดอกเบี้ย ดังนั้น ข้อจำกัดในการบริโภคในปัจจุบัน คือ “มูลค่าปัจจุบันของรายได้ในอนาคต” สามารถคำนวณได้ดังนี้

$$PV = R_0 + \frac{R_1}{1+r} + \frac{R_2}{(1+r)^2} + \cdots + \frac{R_n}{(1+r)^n}$$

โดยที่ PV หมายถึง มูลค่าปัจจุบัน

R หมายถึง รายได้ที่คาดว่าจะได้รับในแต่ละช่วงเวลา เช่น เดือน ปี เป็นต้น

r หมายถึง อัตราดอกเบี้ย

ในทัศนะของฟรีดแมน เห็นว่า การบริโภคของแต่ละบุคคลนั้นขึ้นอยู่กับค่า PV ของแต่ละบุคคล หากค่า PV มีค่าสูงย่อมมีผลให้การบริโภคเพิ่มสูงขึ้นด้วย ในขณะเดียวกันได้กำหนดให้รายได้ทั้งหมดในระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง ประกอบไปด้วย 2 ส่วน คือ (1) รายได้ถาวร ซึ่งผู้บริโภคแต่ละคนจะต้องคาดคะเนรายได้ของตนเองในอนาคตว่าจะเป็นอย่างไร และ (2) รายได้ชั่วคราว ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นในทางบวก เช่น ถูกลอตเตอรี่ ในทางลบ เช่น ทำเงินหาย หรือ เท่ากับศูนย์ ซึ่งรายได้ชั่วคราวเหล่านี้เป็นส่วนที่ทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างรายได้ปัจจุบันและรายได้ถาวร ดังแสดงในสมการต่อไปนี้

$$y^i = y_p^i + y_t^i$$

โดยที่ y^i หมายถึง รายได้ทั้งหมดในระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง

y_p^i หมายถึง ผลรวมของรายได้ถาวร

y_t^i หมายถึง ผลรวมของรายได้ชั่วคราว

ในทำนองเดียวกัน การบริโภคทั้งหมดในระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง ก็ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ (1) การบริโภคถาวร และ (2) การบริโภคชั่วคราว ซึ่งแสดงถึงส่วนที่ทำให้เกิดความแตกต่างในระดับการบริโภคถาวร ซึ่งอาจจะเป็นบวก ลบ หรือเท่ากับศูนย์ก็ได้ สามารถแสดงในสมการต่อไปนี้

$$c^i = c_p^i + c_t^i$$

โดยที่ c^i หมายถึง การบริโภคทั้งหมดในระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง

c_p^i หมายถึง ผลรวมของการบริโภคถาวร

c_t^i หมายถึง ผลรวมของการบริโภคชั่วคราว

ฟรีดแมน ได้วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวแปรต่างๆ ภายใต้ข้อสมมติฐานที่ว่า ค่าสหสัมพันธ์ของความแปรปรวนเท่ากับศูนย์ หรือ ไม่มีความสัมพันธ์ระหว่าง (1) รายได้ชั่วคราวกับรายได้ถาวร (2) การบริโภคถาวรกับการบริโภคชั่วคราว และ (3) การบริโภคชั่วคราวกับรายได้ชั่วคราว อาจสรุปได้ว่า รายได้ถาวรเป็นตัวกำหนดการบริโภค ดังแสดงในสมการต่อไปนี้

$$c = \alpha y_p$$

โดยที่ α มีค่าคงที่ ซึ่งแสดงถึงสัดส่วนของรายได้ถาวรที่ใช้ในการบริโภค หรือการบริโภคเป็นสัดส่วนโดยตรงกับรายได้ถาวรนั่นเอง และหากพิจารณาถึงค่า APC ของฟังก์ชั่นการบริโภคของฟีดแมน หาได้จากสมการดังต่อไปนี้

$$\frac{c}{y} = \frac{\alpha y_p}{y} = \text{APC}$$

จากสมการข้างต้น ค่าความโน้มเอียงเฉลี่ยของการบริโภค APC ย่อมขึ้นอยู่กับสัดส่วนรายได้ถาวรต่อรายได้ทั้งหมด และจากผลงานศึกษาเชิงประจักษ์ในระดับครัวเรือน พบว่า หากครัวเรือนมีระดับรายได้ถาวรสูง ย่อมมีผลให้การบริโภคเพิ่มสูงขึ้นด้วย ส่วนการเปลี่ยนแปลงรายได้ของครัวเรือนที่เกิดจากรายได้ถาวร ค่า APC ของทุกครัวเรือนย่อมเท่ากัน และถ้าหากการเปลี่ยนแปลงรายได้ของครัวเรือนเกิดจากรายได้ชั่วคราว แม้ว่ารายได้ชั่วคราวมีสัดส่วนที่สูงต่อรายได้ทั้งหมด ก็จะไม่มีผลต่อการเพิ่มการบริโภคของครัวเรือนให้เพิ่มสูงขึ้น ดังนั้นครัวเรือนที่มีระดับรายได้สูงเท่าใด ย่อมมีค่า APC ต่ำลงเท่านั้น (พอพันธ์ อุยยานนท์, 2564)

3. ทฤษฎีการบริโภคของเคนส์

ทฤษฎีการบริโภคของเคนส์ หรือบางครั้งเรียกว่า สมมติฐานรายได้สัมบูรณ์ เป็นแนวคิดของ John Maynard Keynes นักเศรษฐศาสตร์ชาวอังกฤษ โดยเคนส์เชื่อว่ารายจ่ายในการบริโภคเป็นฟังก์ชันคงที่ต่อรายได้ที่สามารถจับจ่ายใช้สอยได้จริง (y_d) โดยที่รายได้ที่จับจ่ายใช้สอยได้จริงในแบบจำลองอย่างง่าย หมายถึง รายได้ประชาชาติลบด้วยภาษีทั้งหมด เคนส์ไม่ปฏิเสธว่าตัวแปรอื่นๆ นอกเหนือจากรายได้มีผลกระทบต่อการบริโภคเหมือนกัน แต่เขาเชื่อว่ารายได้เป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดการบริโภค โดยปกติแล้วบุคคลจะมีการบริโภคมากขึ้นเมื่อรายได้เพิ่มขึ้น แต่การเพิ่มขึ้นของ

การบริโภคจะน้อยกว่าการเพิ่มขึ้นของรายได้ หรือสรุปได้คือ บุคคลจะมีการบริโภคเพิ่มขึ้น เมื่อมีรายได้ที่สามารถนำไปใช้จ่ายได้จริงเพิ่มขึ้น ในทางกลับกันหากบุคคล มีรายได้ที่สามารถนำไปใช้จ่ายได้จริงลดลง บุคคลนั้นจะมีระดับการใช้จ่ายเพื่อบริโภคลดลง

$$c = c_o + by_d \quad (\text{โดยที่ } 0 < b<1, c_o>0)$$

โดยที่ c หมายถึง ค่าใช้จ่ายในการบริโภค

c_o หมายถึง การบริโภคอิสระ หรือการบริโภคที่ไม่ขึ้นกับรายได้ (นั่นคือ ค่าใช้จ่ายในการบริโภคขั้นต่ำที่สุดที่จำเป็น เพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่ได้แม้ว่าไม่มีรายได้เลย)

b หมายถึง ความโน้มเอียงส่วนเพิ่มในการบริโภค

y_d หมายถึง รายได้ที่สามารถใช้จ่ายได้ของบุคคลหรือรายได้ที่อยู่ในมือของบุคคลภายหลังจากหักภาษี

ฟังก์ชันการบริโภคของเคนส์ซึ่งมาจากสมการ $c = c_o + by_d$ เมื่อระดับรายได้เพิ่มขึ้น ประชาชนหรือครัวเรือนมีแนวโน้มที่จะใช้จ่าย เมื่อคิดเป็นร้อยละของรายได้ที่สามารถใช้จ่ายได้ลดลง อาจกล่าวได้ว่า เมื่อรายได้เพิ่มขึ้น การบริโภคก็เพิ่มขึ้นด้วย แต่เพิ่มขึ้นน้อยกว่าการเพิ่มขึ้นของรายได้ ดังแสดงในภาพที่ 2.2

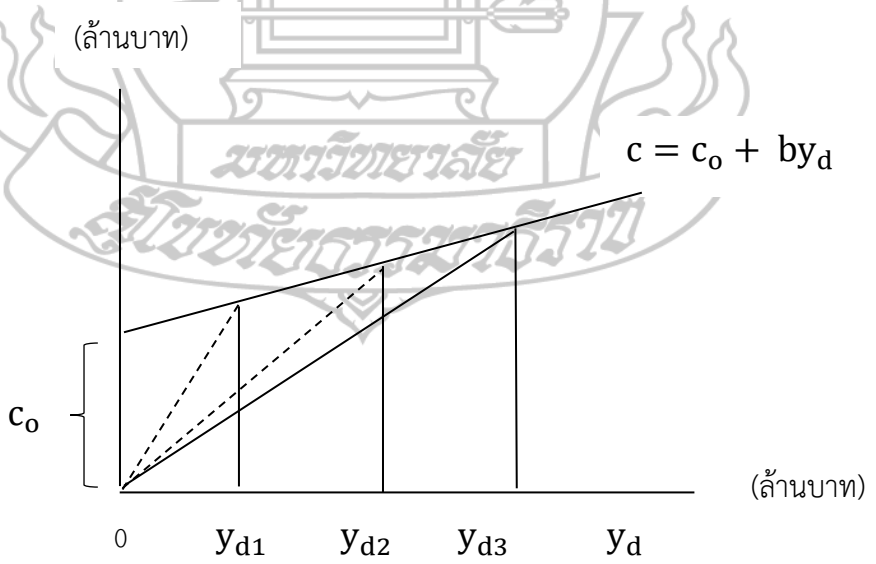

ภาพที่ 2.2 ทฤษฎีการบริโภคของเคนส์

ที่มา : พอพันธ์ อุยยานนท์ (2564, น. 9-8)

จากทฤษฎีการบริโภคของเคนส์ หากเป็นจริงดังข้อสมมติดังกล่าว นั่นหมายความว่า การบริโภคของบุคคลจะเชื่อมโยงกับรายได้ที่สามารถใช้จ่ายได้จริง ไม่ว่าบุคคลนั้นจะมีอาชีพใดๆ หากเน้นไปยังปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการเป็นหนี้ของเกษตรกร ที่เกิดได้จากหลากหลายสาเหตุ แต่สาเหตุสำคัญย่อมเกี่ยวกับปัจจัยด้านรายได้ที่ได้รับและสามารถใช้จ่ายได้จริง ที่มีผลต่อความสามารถในการชำระหนี้ อาชีพทางการเกษตรมีความเสี่ยงมากน้อยตามสภาพอากาศที่ส่งผลต่อผลผลิตทางการเกษตร ซึ่งจะทำให้รายได้มีความผันผวน แต่ในทางกลับกัน การบริโภคไม่มีการผันผวนอย่างนั้น นั่นหมายความว่า ถึงแม้จะไม่มีรายได้แล้ว บุคคลก็ต้องดำเนินชีวิตและต้องการบริโภคอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น ถ้าการลงทุนทางการเกษตรไม่ได้ผลตอบแทนตามที่คาดหวัง จะส่งผลให้รายได้ไม่เพียงพอต่อการบริโภคในครัวเรือน นั่นจึงเป็นเหตุให้ครัวเรือนต้องกู้ยืมเงินเพื่อใช้จ่ายในด้านการบริโภคหรืออื่นๆ (อารีรัตน์ ลุนลลาด, 2563)

4. ทฤษฎีการบริโภคข้ามช่วงเวลา

ทฤษฎีการบริโภคข้ามช่วงเวลา (Intertemporal Consumption) เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการตัดสินใจว่า ผู้บริโภคต้องเลือกระหว่างการบริโภคในปัจจุบันกับการบริโภคในอนาคต กล่าวคือ ผู้บริโภคอาจตัดสินใจเลือกใช้ทรัพยากรในการบริโภคมากขึ้นในปัจจุบัน โดยใช้วิธีการกู้ยืมเงินแล้วจ่ายคืนทั้งเงินต้นและดอกเบี้ยในอนาคต หรือ หากตัดสินใจลดการบริโภคในปัจจุบันลงแล้วออมเงิน โดยนำเงินส่วนที่เหลือไปปล่อยกู้หรือเก็บไว้ใช้ในอนาคต และบริโภคมากขึ้นเมื่อได้เงินกลับคืนมา การอธิบายแนวคิดนี้ในทางเศรษฐศาสตร์แบ่งเวลาออกเป็น 2 ช่วง คือ ปัจจุบัน t_1 และอนาคต t_2

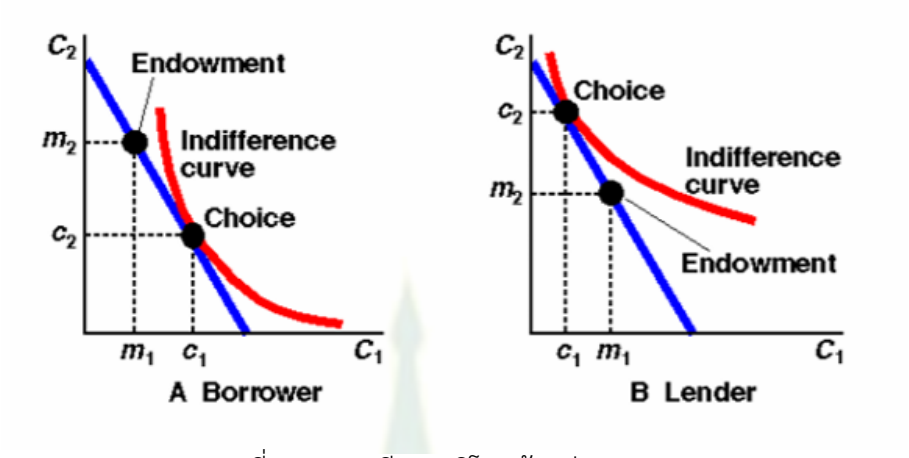

ภาพที่ 2.3 ทฤษฎีการบริโภคข้ามช่วงเวลา

ที่มา : อภิญญา วนเศรษฐ (2565, น. 2-2)

จากภาพที่ 2.3 แกนนอนแทนการบริโภคในปัจจุบันและแกนตั้งแทนการบริโภคในอนาคต กรณีผู้กู้ (Borrower) มีทรัพยากรหรือ Endowment ในปัจจุบันเท่ากับ $\mathbf{m_1}$ และในอนาคตเท่ากับ $\mathbf{m_2}$ ผู้กู้เลือกที่จะบริโภคในปัจจุบันที่ $\mathbf{c_1}$ ซึ่งมากกว่าทรัพยากรที่มีอยู่ในปัจจุบัน และบริโภคในอนาคตเท่ากับ $\mathbf{c_2}$ ซึ่งน้อยกว่าทรัพยากรที่มีอยู่ในอนาคต ส่วนกรณีผู้ให้กู้ (Lender) จะลดการบริโภคในปัจจุบันลงแล้วให้ยืม ไปบริโภคในอนาคตแทน โดยเลือกบริโภคในปัจจุบันที่ $\mathbf{c_1}$ ซึ่งน้อยกว่าทรัพยากรที่มีอยู่ในปัจจุบัน และบริโภคในอนาคตเท่ากับ $\mathbf{c_2}$ ซึ่งมากกว่าทรัพยากรที่มีอยู่ในอนาคต และจะได้รับค่าเสียโอกาสในการลดการบริโภคในปัจจุบันลงเป็นค่าตอบแทนในรูปของดอกเบี้ย (อภิญญา วนเศรษฐ, 2565)

ทฤษฎีการบริโภคข้ามช่วงเวลา จึงเป็นการศึกษาเกี่ยวกับการตัดสินใจว่า ผู้บริโภคต้องเลือกระหว่างการบริโภคในปัจจุบันกับการบริโภคในอนาคต กล่าวคือ หากเกษตรกรต้องการจะบริโภคมากขึ้นในปัจจุบัน โดยกู้ยืมเงินมาเพื่อการบริโภค ก็จำเป็นที่จะต้องลดการบริโภคในอนาคตลง เนื่องจากต้องชำระคืนทั้งเงินต้นและดอกเบี้ย

5. แนวคิดเกี่ยวกับหนี้สิน

5.1 ความหมายเกี่ยวกับหนี้สิน

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ให้นิยาม หนี้สิน คือ เงินที่ผู้หนึ่งติดค้างอยู่จะต้องใช้ให้แก่อีกผู้หนึ่ง

พรพรรณษา สุขรัตน์ (2566) ให้ความหมาย หนี้สิน คือ ภาระผูกพันของลูกหนี้ ที่ต้องชำระคืนให้แก่เจ้าหนี้ ซึ่งอาจชำระหนี้คืนเป็นเงินสดหรือสิ่งของตามตกลง ในระยะเวลาที่กำหนด

กลางใจ แสงวิจิตร พเนิน อินทะระ และภูมิ ชี้เจริญ (2562) ให้ความหมาย หนี้ครัวเรือน หมายถึง ภาระผูกพันทางการเงินของภาคครัวเรือนอันเกิดจากสมาชิกในครัวเรือนได้มีการกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงินต่างๆ เพื่อการบริโภคสินค้าและการบริการตลอดจนการนำไปประกอบธุรกิจ ทั้งนี้ผู้ก่อหนี้จะต้องมีหน้าที่ในการชำระคืนเงินต้นและดอกเบี้ย ให้กับผู้ให้กู้ในระยะเวลาที่กำหนด

สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2564) ให้ความหมาย หนี้สินของครัวเรือนเกษตร หมายถึง จำนวนเงินกู้ยืมทั้งหมดของสมาชิกในครัวเรือนเกษตรที่ค้างชำระทั้งจากสถาบันการเงิน และบุคคลอื่นนอกครัวเรือน เพื่อใช้ซื้อ/เช่าซื้อบ้านและ/หรือที่ดิน ใช้ในการศึกษา ใช้จ่ายอุปโภคบริโภคอื่น ๆ ในครัวเรือน ใช้ในการทำธุรกิจ ใช้ในการทำการเกษตร และอื่น ๆ

อาจสรุปได้ว่า หนี้สิน หมายถึง จำนวนเงินกู้ยืมของบุคคลหนึ่งที่ค้างชำระกับสถาบันการเงินหรือบุคคลอื่น และผู้กู้ต้องชำระคืนทั้งเงินต้นและดอกเบี้ยให้แก่ผู้ให้กู้ ภายในระยะเวลาที่

กำหนด หากไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงอาจทำให้เกิดค่าปรับและผลกระทบทางการเงินอื่นๆ ตามที่ระบุไว้ในสัญญา

5.2 ประเภทของหนี้สิน

5.2.1 การจำแนกประเภทของหนี้สินพิจารณาจากความแตกต่างของระยะเวลาในการชำระหนี้ สามารถจำแนกประเภทหนี้สิน ได้ดังนี้

1) หนี้สินหมุนเวียน (Current Liabilities) หรือ หนี้สินระยะสั้น หมายถึง หนี้สินที่บุคคลหรือกิจการต้องชำระคืน ที่มีระยะเวลาครบกำหนดการชำระคืนภายใน 12 เดือน หรือ 1 ปี นับจากวันที่ทำการกู้ยืม อาจจะชำระคืนด้วยเงินสดหรือสินทรัพย์หมุนเวียนอื่น นอกจากนี้หนี้สินหมุนเวียนยังมีลักษณะที่แตกต่างกัน สามารถจำแนกได้ 3 ประเภท ดังนี้ (1) หนี้สินหมุนเวียนที่กำหนดมูลค่าแน่นอน (Determinable Current Liabilities) (2) หนี้สินหมุนเวียนโดยประมาณ (Estimated Current Liabilities) และ (3) หนี้สินหมุนเวียนที่อาจจะเกิดขึ้น (Contingent Current Liabilities)

2) หนี้สินไม่หมุนเวียน (Long-Term Liabilities) หรือ หนี้สินระยะยาว คือ หนี้สินหรือภาระผูกพันที่บุคคลหรือกิจการต้องชำระคืน ที่มีระยะเวลาการชำระคืนนานเกินกว่า 12 เดือน หรือ 1 ปี

หนี้สินไม่หมุนเวียน ได้แก่ เงินกู้ยืมระยะยาวจากบุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกัน เงินกู้ยืมระยะยาวอื่น หุ้นกู้ ตั๋วเงินจ่ายระยะยาว เป็นต้น หนี้สินไม่หมุนเวียนหรือหนี้สินระยะยาวจะบันทึกบัญชีด้วยมูลค่าปัจจุบันของกระแสเงินสดที่ต้องใช้ในการจ่ายชำระหนี้

5.2.2 การจำแนกประเภทหนี้สินตามประเภทที่มาของแหล่งการกู้ยืม สามารถจำแนกได้ดังนี้

1) หนี้ในระบบ เป็นหนี้ที่ลูกหนี้ทำกับสถาบันทางการเงินที่มีกฎหมายรับรองและควบคุมลูกหนี้ ได้มีการทำสัญญากู้ยืมไว้เพื่อเป็นหลักฐานในการกู้ยืม ลูกหนี้จะได้รับเงินครบถ้วนตามสัญญาที่กำหนด และเจ้าหนี้สามารถเรียกเก็บดอกเบี้ยตามที่กฎหมายกำหนด

2) หนี้นอกระบบ เป็นหนี้ที่เกิดจากลูกหนี้ไม่สามารถกู้กับสถาบันการเงินได้ จึงใช้บริการหนี้นอกระบบ ซึ่งผู้ให้กู้ส่วนใหญ่จะเป็นบุคคลธรรมดา (ฐิติชญามณ สุรินทร์, 2560)

5.3 สถาบันการเงิน

สถาบันการเงิน หมายถึง สถาบันที่ทำธุรกิจในรูปของการกู้ยืมและให้กู้ยืมเงิน หรือเป็นสถานที่ทำหน้าที่เป็นตัวกลางระหว่างผู้ให้กู้และผู้ขอกู้ โดยมีรายได้จากอัตราดอกเบี้ยที่ได้รับจากผู้ขอกู้ และอัตราดอกเบี้ยที่ต้องจ่ายให้แก่ผู้ให้กู้ สถาบันการเงินดังกล่าวสามารถแบ่งได้ 2 กลุ่ม

5.3.1 สถาบันการเงินในระบบ เป็นสถาบันการเงินที่ตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการ โดยมีกฎหมายและระเบียบข้อบังคับควบคุมการดำเนินงานของสถาบันการเงินในแต่ละประเภท ถ้าหากแบ่งประเภทของสถาบันการเงินตามลักษณะของกิจการ สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

1) สถาบันการเงินประเภทธนาคาร หมายถึง สถาบันการเงินที่ทำหน้าที่รับฝากเงินออมจากประชาชน แล้วนำเงินฝากนั้นปล่อยให้กับผู้ขอสินเชื่อ ได้แก่ ธนาคารพาณิชย์ ธนาคารเพื่อวัตถุประสงค์โดยเฉพาะ และธนาคารกลาง

2) สถาบันการเงินประเภทมิใช่ธนาคาร หมายถึง สถาบันการเงินในลักษณะอื่น เช่น บริษัทประกันชีวิต บริษัทเงินทุน บริษัทหลักทรัพย์จัดการกองทุนรวม สหกรณ์ออมทรัพย์ สหกรณ์การเกษตร โรงรับจำนำ เป็นต้น

5.3.2 สถาบันการเงินนอกระบบ เป็นสถาบันการเงินที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ ไม่มีกฎหมายและระเบียบข้อบังคับการควบคุมดำเนินงาน เช่น การกู้ยืมเงินกันโดยตรง การเล่นแชร์ สินเชื่อทางการค้า เป็นต้น สถาบันการเงินนอกระบบมีลักษณะที่แตกต่างกันและยากต่อการเก็บรวบรวมข้อมูล (จรินทร์ เทศวานิช, 2561)

5.4 แนวคิดเกี่ยวกับหนี้สินของเกษตรกรที่ยากจน

ในอดีตที่ผ่านมา เกษตรกรมักประสบกับปัญหาต่างๆ ทำให้รายได้ไม่เพียงพอต่อการบริโภค นำไปสู่การแก้ไขปัญหาโดยการกู้หนี้ยืมสินในที่สุด ส่งผลให้ภาครัฐต้องยื่นมือเข้าช่วยเหลือเพื่อแก้ไขปัญหา เช่น การดำเนินนโยบายรับจำนำข้าว การปล่อยสินเชื่อเพิ่มเติมแก่เกษตรกรโดยตรงหรือโดยอ้อมผ่านกลุ่มเกษตรกรและสหกรณ์การเกษตร รวมถึงการปรับโครงสร้างหนี้ทั้งในรูปของการพักชำระหนี้ การยืดเวลาในการชำระหนี้ การลดเงินต้นและ/หรือดอกเบี้ย เป็นต้น ซึ่งแนวคิดทางทฤษฎีการบริโภคข้ามช่วงเวลา (Intertemporal Consumption) เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการตัดสินใจว่าผู้บริโภคต้องเลือกระหว่างการบริโภคในปัจจุบันกับการบริโภคในอนาคต กล่าวคือ หากเกษตรกรต้องการจะบริโภคมากขึ้นในปัจจุบันโดยกู้ยืมเงินมาเพื่อการบริโภค ก็จำเป็นที่จะต้องลดการบริโภคในอนาคตลง เนื่องจากต้องชำระคืนทั้งเงินต้นและดอกเบี้ย จากแนวคิดพื้นฐานดังกล่าว เมื่อพิจารณาถึงเกษตรกรที่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินกู้ หากนำเงินกู้ยืมไปลงทุนในการทำการเกษตรเพื่อสร้างผลผลิตที่มีมูลค่าสูงขึ้น แทนที่จะนำเงินไปใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือยและไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ จะส่งผลเป็นอย่างไรต่อสวัสดิการโดยรวมของเกษตรกรแต่ละรายนั้น

ดังนั้น หากต้องการแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกรได้อย่างยั่งยืน จำเป็นต้องเข้าใจปัญหาที่เกษตรกรกำลังเผชิญ โดยเฉพาะเกษตรกรที่ยากจนมักจะประสบกับปัญหา 3 ประการสำคัญดังนี้

1. เกษตรกรเข้าไม่ถึงปัจจัยการผลิต เงินทุน ความรู้และทักษะด้านต่างๆ (Lack of Access) เช่น เกษตรกรที่ยากจนจะเข้าไม่ถึงสินเชื่อและไม่มีเงินออม จึงทำให้ไม่มีเงินทุนสำหรับลงทุนในการทำการเกษตร ส่งผลทำให้ภาครัฐต้องยื่นมือเข้าช่วยเหลือ เช่น การปล่อยสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำ เป็นต้น การที่ภาครัฐให้ความช่วยเหลือในลักษณะนี้อาจมาจาการที่มองว่าเกษตรกร โดยเฉพาะเกษตรกรยากจน เข้าไม่ถึงแหล่งสินเชื่อในระบบ จึงต้องกู้ยืมเงินนอกระบบที่คิดดอกเบี้ยในอัตราที่สูง

2. เกษตรกรขาดศักยภาพ (Lack of Capacity) เช่น ขาดความสามารถในการจัดการความเสี่ยงภาคเกษตร การที่เกษตรกรยากจนบางกลุ่มสามารถเข้าถึงสินเชื่อ แต่กลับไม่สามารถชำระคืนทั้งเงินต้นและดอกเบี้ยได้ อาจเกิดจากการที่เกษตรกรไม่มีความสามารถในการจัดการความเสี่ยงด้านต่างๆ เช่น ความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติที่ส่งผลต่อปริมาณผลผลิตทางการเกษตร ความเสี่ยงด้านความผันผวนของราคาผลผลิตทางเกษตร เป็นต้น

3. เกษตรกรขาดความพยายาม (Lack of Effort) เช่น เกษตรกรอยากรวยแต่ไม่อยากทำงานหนัก โดยเกิดได้จากหลายสาเหตุ อย่างเช่นการดำเนินนโยบายของภาครัฐที่ช่วยเหลือคนที่ล้มเหลวตลอดมา ทำให้คนกลุ่มนี้มีความหวังว่าภาครัฐจะยื่นมือเข้าช่วยเหลือเสมอ (มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2558)

นอกจากนี้ ศิรินภา โภคาพานิชย์ (2560) ได้อธิบายถึงสาเหตุหลักของการก่อหนี้ ที่ส่งผลให้หนี้สินของครัวเรือนเพิ่มสูงขึ้น ไว้ดังนี้

1. การก่อหนี้เพื่อการบริโภคของครัวเรือน ตามทฤษฎีวงจรของการบริโภคและการออม ได้อธิบายไว้ว่า การบริโภคของบุคคล มิได้ขึ้นอยู่กับรายได้ในปัจจุบันเท่านั้น แต่ยังขึ้นอยู่กับรายได้ที่คาดว่าจะได้รับในอนาคตด้วย ซึ่งในช่วงอายุยังน้อยบุคคลจะมีรายได้ต่ำกว่าระดับการบริโภค ซึ่งแสดงว่าในช่วงนั้น เขาจะไม่มีเงินออมและกู้ยืมเงินเพื่อรักษาระดับการบรโภคให้คงที่ แต่เมื่ออายุมากขึ้นประสิทธิภาพในการทำงานดีขึ้น ระดับรายได้ก็จะสูงกว่าระดับการบริโภค เงินส่วนที่เหลือจะเก็บออม และเมื่อเข้าสู่ช่วงวัยเกษียณหรือวัยชรารายได้จะค่อยๆ ลดลง ในขณะที่การบริโภคยังคงอยู่ บุคคลจึงต้องใช้เงินออมเพื่อชดเชยรายได้ที่ลดลง

2. การกู้ยืมเงินในช่วงขาขึ้นของวัฏจักรเศรษฐกิจ เมื่อเศรษฐกิจเติบโตจะส่งผลดีต่อการลงทุน ภาคเอกชนจะมีความมั่นใจในอัตราผลตอบแทนที่จะได้รับและตัดสินใจลงทุน จึงทำให้การลงทุนต่างๆ ขยายตัวอย่างรวดเร็ว การจ้างงานเพิ่มขึ้น รายได้ของประชาชนเพิ่มมากขึ้น ผลักดันให้การบริโภคขยายตัวตามไปด้วย ขณะเดียวกันสถาบันการเงินต่างๆ จะเร่งขยายสินเชื่อ เพื่อสนับสนุนการบริโภคและการลงทุน ทำให้การกู้ยืมของภาคครัวเรือนเพิ่มขึ้น และภาคธุรกิจขยายตัวมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ในสถานการณ์ที่ภาวะเศรษฐกิจกำลังตกต่ำ จะส่งผลให้ภาคเอกชนลังเลที่จะลงทุน เนื่องจากผลตอบแทนที่คาดว่าจะได้รับอาจไม่สูงเท่ากับความเสี่ยงที่ต้องเผชิญ ภาคเอกชนจึงต้อง

ชะลอการลงทุน ส่งผลให้มีจ้างงานและรายได้ของประชาชนลดลง ทำให้ความต้องการในการกู้ยืมเงินเพิ่มสูงขึ้น

3. การเข้าถึงบริการทางการเงินกลายเป็นเรื่องที่สะดวกสบายมากยิ่งขึ้นในปัจจุบัน เนื่องจากการกระจายตัวที่มีประสิทธิภาพของผู้ให้บริการทางการเงินในกลุ่มต่างๆ และการพัฒนาระบบของสถาบันการเงินเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ใช้บริการอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและเพิ่มความสะดวกสบายในการให้บริการ นอกจากนี้ การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยยังเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาระบบการเงินทำให้การบริการทางการเงินเป็นไปอย่างรวดเร็ว ปลอดภัย และน่าเชื่อถือ สามารถเพิ่มความมั่นใจในการใช้บริการทางการเงิน และความหลากหลายของช่องทางการให้บริการทางการเงินที่เพิ่มมากขึ้น เช่น การให้บริการผ่านทางแอปพลิเคชันมือถือ การทำธุรกรรมทางอินเทอร์เน็ต เป็นต้น จึงสามารถตอบสนองต่อความต้องการของครัวเรือน และส่งผลให้ครัวเรือนเข้าถึงแหล่งเงินกู้ได้ง่ายยิ่งขึ้น

และยังได้อธิบายถึงแรงจูงใจในการก่อหนี้ของภาคครัวเรือน ทำให้หนี้สินของครัวเรือนเพิ่มสูงขึ้นไว้ 3 ประการ ดังนี้

1. อัตราดอกเบี้ยที่อยู่ในระดับต่ำ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 เป็นต้นมา เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบทำให้หนี้ภาคครัวเรือนในประเทศเร่งตัวสูงขึ้น จากการบริโภคและการลงทุนที่เพิ่มขึ้น เนื่องจากขณะนั้นเป็นช่วงเศรษฐกิจขยายตัวดีส่งผลให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจดำเนินไปด้วยดี ทำให้ธุรกิจและผู้ผลิตมีแรงจูงในในการลงทุนมากขึ้น จากแรงจูงใจด้านดอกเบี้ยที่อยู่ในระดับต่ำ ทำให้สามารถคาดคะเนถึงต้นทุนการผลิตที่ต่ำ และได้รับผลตอบแทนที่น่าพอใจ อย่างไรก็ตาม ในทางกลับกัน ผู้ที่มีเงินฝากก็ต้องเผชิญกับผลกระทบจากอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำ ทำให้มีการตัดสินใจลงทุนในสินทรัพย์ที่ให้ผลตอบแทนสูงแต่ก็มีความเสี่ยงที่เพิ่มขึ้น เช่น การลงทุนในตลาดหลักทรัพย์ ตลาดอสังหาริมทรัพย์ เป็นต้น

2. มาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจของภาครัฐ ภาครัฐได้นำเสนอมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจที่เน้นการใช้จ่ายและการเพิ่มรายได้ของประชาชน ผ่านการใช้เครื่องมือด้านภาษีและการจัดสรรเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ เพื่อสนับสนุนให้ประชาชนใช้จ่ายมากขึ้น ผ่านมาตรการรถยนต์คันแรก มาตรการบ้านหลังแรก บัตรเครดิตเกษตรกร และโครงการสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำ จากธนาคารแห่งประเทศไทยสำหรับผู้อยู่ในเขตพื้นที่ประสบอุทกภัย นอกจากนี้ยังมีนโยบายการปรับเพิ่มค่าตอบแทนข้าราชการระดับปริญญาตรีเป็น 15,000 บาท/เดือน และการปรับขึ้นค่าแรงขั้นต่ำ เป็น 300 บาท/วัน ทั่วทั้งประเทศ ส่งผลให้ภาคครัวเรือนมีรายได้สูงขึ้นและสามารถเข้าถึงบริการทางการเงินได้มากยิ่งขึ้น ประกอบกับความเชื่อมั่นต่อภาวะเศรษฐกิจที่มีแนวโน้มขยายตัวดีขึ้น ทำให้เกิดการก่อหนี้เพิ่มขึ้นในระดับครัวเรือน

3. การแข่งขันปล่อยสินเชื่อของสถาบันการเงิน เพื่อรองรับมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจของภาครัฐ และเป็นการเพิ่มฐานลูกค้าให้มากขึ้น เป็นกลไกสำคัญที่ส่งผลให้หนี้ภาคครัวเรือนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยสถาบันการเงินใช้กลยุทธ์การตลาดเชิงรุกอย่างต่อเนื่องและหลายรูปแบบ เช่น การจัดงานมหกรรมผลิตภัณฑ์และบริการทางการเงินแบบครบวงจร (MONEY EXPO) การแข่งขันด้านอัตราดอกเบี้ย การออกผลิตภัณฑ์ด้านสินเชื่อใหม่ๆ เพิ่มขึ้น การพัฒนาและนำเสนอเทคโนโลยี และนวัตกรรมใหม่ๆ มาใช้ในการขยายช่องทางการตลาดทั้งการเชื่อมต่อกับระบบอินเตอร์เน็ต และโทรศัพท์มือถือ ซึ่งจะช่วยให้ผู้ใช้บริการเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้สะดวก รวดเร็ว และง่ายยิ่งขึ้น

6. ลักษณะข้อมูลพื้นฐานของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

6.1 ที่ตั้ง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตั้งอยู่ในตำแหน่งศูนย์กลางของอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งทิศตะวันออกและทิศเหนือมีอาณาเขตติดต่อกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมีแม่น้ำโขงเป็นเส้นกั้นพรมแดน ส่วนทิศใต้มีอาณาเขตติดต่อกับราชอาณาจักรกัมพูชา โดยมีเทือกเขาพนมดงรักกั้นพรมแดน

6.2 พื้นที่และลักษณะภูมิประเทศ มีจำนวนพื้นที่รวม 105.53 ล้านไร่ ลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูง มีความลาดเอียงไปทางตะวันออก ลักษณะคล้ายแอ่งกระทะ แบ่งเป็น 2 เขตใหญ่ ได้แก่ บริเวณแอ่งที่ราบโคราช อยู่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำมูลและชี ลักษณะเป็นที่ราบสูงสลับกับเนินเขา และบริเวณแอ่งสกลนคร อยู่ทางตอนเหนือของภาค ตั้งแต่แนวเขาภูพานไปจนถึงแม่น้ำโขง เทือกเขาที่แบ่งระหว่างแอ่งโคราชและแอ่งสกลนคร คือ เทือกเขาภูพาน

6.3 ภูมิอากาศ มีอากาศร้อนชื้นสลับกับแห้งแล้ง แบ่งเป็น 3 ฤดู ได้แก่ (1) ฤดูร้อน อยู่ในระหว่างช่วงเดือนกุมภาพันธ์ - พฤษภาคม อากาศจะร้อนและแห้งแล้งมาก จังหวัดอุดรธานี เป็นจังหวัดที่มีอุณหภูมิสูงที่สุด (2) ฤดูฝน อยู่ในระหว่างช่วงเดือนพฤษภาคม – ตุลาคม ได้รับอิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ทำให้มีฝนตกเป็นบริเวณกว้าง แต่มีแนวเทือกเขาดงพญาเย็นและสันกำแพงกั้นลมฝนจากมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ส่งผลให้พื้นที่แอ่งโคราชซึ่งเป็นเขตเงาฝนจะมีสภาพแห้งแล้งกว่าแอ่งสกลนคร จังหวัดนครพนมจะมีฝนตกมากที่สุด ในขณะที่จังหวัดนครราชสีมาจะมีฝนตกน้อยที่สุด และ (3) ฤดูหนาว อยู่ในระหว่างช่วงเดือนพฤศจิกายน - กุมภาพันธ์ อากาศจะหนาวเย็น ซึ่งได้รับอิทธิพลของลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือจากประเทศจีน จังหวัดเลย เป็นจังหวัดที่มีอุณหภูมิต่ำที่สุด

6.4 ด้านเศรษฐกิจภาคเกษตรกรรม

1. เป็นแหล่งผลิตพืชเศรษฐกิจหลักของประเทศ ส่วนใหญ่เป็นพืชเชิงเดี่ยว โดยพึ่งพาน้ำฝนเป็นหลัก มักจะได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ส่งผลให้ผลิตภาพต่ำ ในขณะที่เกษตรอินทรีย์มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น ภาคเกษตรมีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทั้งเป็นรายได้หลักของประชากรส่วนใหญ่และการจ้างงาน ในปี พ.ศ.2563 ผลิตภัณฑ์ภาคเกษตร มีมูลค่า 311,615.00 ล้านบาท คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 19.60 ของผลิตภัณฑ์ภาค พืชเศรษฐกิจหลักที่สำคัญของภาค ได้แก่ ข้าว อ้อยโรงงาน และมันสำปะหลัง โดยมีพื้นที่ปลูกข้าวมากที่สุดของประเทศ ส่วนใหญ่ปลูกข้าวหอมมะลิ 105 และเป็นภาคที่มีพื้นที่ปลูกอ้อยและมันสำปะหลังมากที่สุดของประเทศ สำหรับการปลูกข้าวอินทรีย์ มีแนวโน้มขยายพื้นที่มากขึ้น ปัจจุบันแหล่งปลูกข้าวอินทรีย์ในประเทศไทยร้อยละ 80.00 อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเฉพาะในพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ ได้แก่ จังหวัดยโสธร สุรินทร์ มหาสารคาม ศรีสะเกษ และร้อยเอ็ด และอีกส่วนหนึ่งที่จังหวัดอุบลราชธานี ส่วนอีกร้อยละ 20.00 จะอยู่ในภาคเหนือตอนบน ตลาดข้าวอินทรีย์ ส่วนใหญ่ส่งออกต่างประเทศ โดยเฉพาะสหภาพยุโรป

2. มีพื้นที่ทำการเกษตรมากที่สุด แต่ส่วนใหญ่จะเป็นเกษตรกรรายย่อย มีพื้นที่ถือครองทำการเกษตรต่อครัวเรือนมากกว่าค่าเฉลี่ยประเทศ ในปี พ.ศ. 2563 มีพื้นที่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตร จำนวนรวม 63.48 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 42.50 ของพื้นที่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตรทั้งประเทศ โดยพื้นที่ทำการเกษตรของภาคตะวันออกเฉียงเหนือส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ซึ่งลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ค่อนข้างราบ เหมาะสำหรับปลูกข้าวและพืชไร่ มีความเหมาะสมในการทำเกษตรแปลงใหญ่ ขณะที่กลุ่มจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน มีพื้นที่ทำการเกษตรไม่มาก เนื่องจากเป็นภูเขาสูงสลับที่ราบเชิงเขา และมีขนาดฟาร์มเล็กมากประมาณ 10 ไร่ต่อครัวเรือน จึงเหมาะกับการทำการเกษตรอินทรีย์ จังหวัดที่มีเนื้อที่ถือครองทำการเกษตรต่ำสุดของภาค ซึ่งส่วนใหญ่มีปัญหาด้านความยากจน ได้แก่ จังหวัดขอนแก่น นครพนม กาฬสินธุ์ และศรีสะเกษ

3. การปศุสัตว์มีความสำคัญมากขึ้นโดยเฉพาะโคเนื้อ ในปี พ.ศ. 2564 มีจำนวนโคเนื้อในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3,966,980 ตัว โดยคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 52.30 ของประเทศ มีแหล่งการเลี้ยงโคเนื้อกระจายอยู่ในทุกพื้นที่ของภาค โดยจังหวัดที่มีการเลี้ยงโคเนื้อมากที่สุด 3 ลำดับแรก คือ จังหวัดสุรินทร์ นครราชสีมา และอุบลราชานี และมีโคเนื้อคุณภาพสูงที่มีชื่อเสียง คือ โคเนื้อโพนยางคำ ของจังหวัดสกลนคร โคเนื้อหนองสูง ของจังหวัดมุกดาหาร และโคเนื้อโคราชวากิว ของจังหวัดนครราชสีมา

4. การเพิ่มพื้นที่ชลประทานมีข้อจำกัดด้านกายภาพทำให้ไม่สามารถพัฒนาโครงการขนาดใหญ่เพื่อเพิ่มปริมาณการกักเก็บน้ำให้เพียงพอต่อการเพาะปลูกตลอดปี พื้นที่

ชลประทานต่อพื้นที่เกษตรของภาคตะวันออกเฉียงเหนือต่ำกว่าค่าเฉลี่ยประเทศ โดยในปี พ.ศ. 2563 มีพื้นที่ชลประทานประมาณ 8.15 ล้านไร่ และมีสัดส่วนพื้นที่ชลประทานต่อพื้นที่เกษตรร้อยละ 12.80 ซึ่งต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศที่มีสัดส่วน ร้อยละ 23.40 โดยพื้นที่โครงการชลประทานของภาคส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง และกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2 มีสัดส่วนร้อยละ 32.50 29.60 และ 20.20 ของพื้นที่ชลประทานทั้งภาค ตามลำดับ จึงเป็นข้อจำกัดในการบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตร ทั้งการเก็บกักน้ำในฤดูแล้ง และชะลอน้ำในช่วงฤดูฝนไม่ให้ท่วมพืชผลเสียหาย

6.5 ประชากร

1. ประชากรมีมากเป็น 1 ใน 3 ของประเทศแต่กระจุกตัวในเขตเมืองใหญ่ และมีแนวโน้มลดลง เกิดปัญหาอัตราพึ่งพิงสูง ในปี พ.ศ. 2563 มีจำนวนประชากร 21.85 ล้านคน หรือร้อยละ 33.00 ของประเทศ ลดลงจาก 21.95 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2559 โดยจังหวัดนครราชสีมามีประชากรมากที่สุด จำนวน 2.63 ล้านคน รองลงมา คือ จังหวัดอุบลราชธานี มีประชากรจำนวน 1.87 ล้านคน และจังหวัดขอนแก่น มีประชากรจำนวน 1.79 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 12.10 8.50 และ 8.20 ของประชากรภาค ตามลำดับ

2. การเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุยังเน้นการช่วยเหลือด้านสวัสดิการมากกว่าการเพิ่มศักยภาพและพัฒนาคุณภาพชีวิตให้พึ่งตนเอง โครงสร้างประชากรมีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมสูงวัยมากขึ้น โดยในปี พ.ศ. 2563 มีสัดส่วนประชากรสูงอายุร้อยละ 17.00 ต่ำกว่า ร้อยละ 17.80 ของสัดส่วนผู้สูงอายุระดับประเทศ เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 13.40 ในปี พ.ศ. 2559 ในขณะที่ประชากรวัยแรงงานมีสัดส่วนลดลง จากร้อยละ 68.90 ในปี พ.ศ. 2559 เป็นร้อยละ 66.60 ในปี พ.ศ. 2563 ทำให้วัยแรงงานต้องรับภาระในการดูแลผู้สูงอายุมากขึ้น ประชากรวัยแรงงาน 100 คน ในปี พ.ศ. 2559 ต้องรับภาระดูแลผู้สูงอายุ 19 คน เพิ่มขึ้นเป็น 27 คน ในปี พ.ศ. 2563 ส่งผลต่อค่าใช้จ่ายครัวเรือน และสวัสดิการผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้น ทั้งนี้ ผู้สูงอายุในภาคมีแนวโน้มการทำงานเพิ่มมากขึ้น จาก 1.39 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2559 เป็นจำนวน 1.61 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2563

3. การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ชุมชน จากชุมชนชนบทเข้าสู่ชุมชนเมืองทำให้มีผลต่อพฤติกรรมการบริโภค สร้างโอกาสในการประกอบอาชีพและผลิตสินค้าใหม่ๆ มากขึ้น ปี พ.ศ. 2559 มีประชากรเมืองจำนวน 4.45 ล้านคน หรือร้อยละ 20.30 ของประชากรทั้งภาค ในปี พ.ศ. 2563 ลดลงเป็น 4.44 ล้านคน หรือร้อยละ 20.30 ของประชากรทั้งภาค ในช่วงปี พ.ศ. 2559 - 2563 จังหวัดบึงกาฬ มีอัตราการเพิ่มของประชากรเมืองมากที่สุดร้อยละ 8.30 รองลงมา คือ จังหวัดอุบลราชธานี มีอัตราการเพิ่มของประชากรเมืองร้อยละ 4.10 และจังหวัดขอนแก่น มีอัตราการเพิ่มของประชากร

เมืองร้อยละ 0.90 ตามลำดับ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นจังหวัดที่กำลังขยายตัวทั้งด้านเศรษฐกิจ และการศึกษา เกิดโอกาสในการประกอบอาชีพและการผลิตสินค้าเพื่อตอบสนองความต้องการของคนเมือง

6.6 แรงงาน

ส่วนใหญ่แรงงานอยู่ในภาคเกษตร มีพื้นฐานความรู้ในระดับประถมศึกษา ส่วนแรงงานฝีมือมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นแต่ยังมีน้อย ในปี พ.ศ. 2563 มีกำลังแรงงาน 9.35 ล้านคน ส่วนใหญ่อยู่ในภาคเกษตร ร้อยละ 53.10 ของกำลังแรงงานของภาค

6.7 ความยากจนและความเหลื่อมล้ำด้านรายได้

สัดส่วนคนจนมีแนวโน้มลดลงแต่ยังอยู่ในระดับสูงเมื่อเทียบกับภาพรวมทั้งประเทศ ปัญหาความยากจนลดลงเกือบทุกจังหวัด สัดส่วนคนจนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ลดลงจากร้อยละ 13.00 ในปี พ.ศ. 2559 เป็นร้อยละ 11.50 ในปี พ.ศ. 2563 แต่ยังสูงกว่าสัดส่วนคนจนของประเทศที่มีอัตราร้อยละ 6.80 โดยจังหวัดกาฬสินธุ์ นครราชสีมา นครพนม ศรีสะเกษ ติดลำดับ 1 ใน 10 ของจังหวัดที่มีความยากจนสูงที่สุดของประเทศ โดยมีลำดับความยากจนอยู่ที่ลำดับ 4 6 7 และ 10 คิดเป็นร้อยละ 23.80 21.20 20.30 และ 16.70 ของประเทศตามลำดับ

6.8 ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1. นโยบายส่งเสริมการปลูกไม้มีค่า ส่งผลให้จำนวนพื้นที่ป่าไม้เพิ่มมากขึ้น โดยในช่วงปี พ.ศ. 2560 - 2564 มีอัตราการเปลี่ยนแปลงของจำนวนพื้นที่ป่าไม้ของภาคเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 0.10 เมื่อเทียบกับช่วงปี พ.ศ. 2555 - 2559 มีอัตราการเปลี่ยนแปลงลดลงเฉลี่ยร้อยละ 0.30 เนื่องจากมีการส่งเสริมการปลูกป่าและอนุรักษ์ป่าเพิ่มมากขึ้น โดยในปี พ.ศ. 2564 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีพื้นที่ป่าไม้ จำนวน 15.70 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 14.90 ของพื้นที่ภาค หรือร้อยละ 15.40 ของพื้นที่ป่าไม้ทั้งประเทศ ซึ่งมากกว่าปี พ.ศ. 2559 จำนวน 50,000 ไร่ โดยจังหวัดที่มีพื้นที่ป่าไม้ต่อพื้นที่จังหวัดมากที่สุด ได้แก่ จังหวัดมุกดาหาร รองลงมาคือ จังหวัดเลย และจังหวัดชัยภูมิ ตามลำดับ

2. ปริมาณกักเก็บน้ำในเขื่อนขนาดใหญ่มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น แต่ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการใช้น้ำเพื่อการเกษตรตลอดทั้งปี ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีปริมาณน้ำท่ารายปี 61,513 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี มีอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ 12 แห่ง มีความจุในการกักเก็บน้ำ 8,368 ล้านลูกบาศก์เมตร หรือร้อยละ 13.60 ของปริมาณน้ำท่ารายปี และในช่วงปี พ.ศ. 2560 - 2564 มีอัตราการเปลี่ยนแปลงปริมาณน้ำในอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่เพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 22.70 ซึ่งมีอัตราการเปลี่ยนแปลงปริมาณกักเก็บมากกว่าช่วงปี พ.ศ. 2555 – 2559 โดยในปี พ.ศ. 2564 อ่างเก็บน้ำขนาด

ใหญ่ของภาค มีปริมาณการกักเก็บ 5,574 ล้านลูกบาศก์เมตร หรือร้อยละ 66.60 ของความจุทั้งหมด เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2559 ซึ่งมีปริมาณการกักเก็บ 3,796 ล้านลูกบาศก์เมตร คิดเป็นร้อยละ 45.40 ของความจุทั้งหมด โดยอ่างเก็บน้ำตอนกลางและตอนล่างของภาคมีอัตราการเปลี่ยนแปลงปริมาณน้ำเพิ่มขึ้น มีการบริหารจัดการน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคในฤดูแล้ง ส่งผลให้ไม่สามารถทำนาปรังได้ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565)

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เบญจมาภรณ์ อมรเลิศพานิช (2551) ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการก่อหนี้ครัวเรือนในภาคเหนือของประเทศไทย ใช้ข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2547 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ โดยการวิเคราะห์การถดถอยเชิงเส้น ประมาณค่าด้วยวิธีกำลังสองน้อยที่สุด ผลการศึกษาพบว่า อายุ เพศ เขตที่อยู่อาศัย ระดับการศึกษา ชั้นทางเศรษฐกิจ จำนวนสมาชิกผู้พึ่งพิง รายได้ และมูลค่าทรัพย์สิน จะมีอิทธิพลต่อมูลค่าหนี้

อารีรัตน์ ลุนลลาด (2563) ศึกษาภาระหนี้สินของครัวเรือนเกษตรทำนาเปรียบเทียบกับหนี้สินของครัวเรือนที่ประกอบอาชีพอื่น โดยใช้ข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือน พ.ศ. 2558 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ศึกษาประเด็นสำคัญในเรื่องหนี้สินด้านการเกษตร โดยการสร้างสมการหาค่าความสัมพันธ์ที่ส่งผลต่อหนี้สินครัวเรือน 4 ประเภท คือ หนี้สินรวม หนี้สินด้านการเกษตร หนี้สินด้านการอุปโภคบริโภค และหนี้สินอื่นๆ โดยเปรียบเทียบกลุ่มครัวเรือนที่ทำนากับครัวเรือนอื่นอีก 4 กลุ่ม คือ ครัวเรือนทั้งหมด ครัวเรือนเกษตรที่ไม่ใช่ทำนา ครัวเรือนภาคการเกษตร และครัวเรือนนอกภาคการเกษตร ใช้วิธีการประมาณค่าด้วยแบบจำลองถดถอยโทบิท จะสามารถแก้ปัญหาข้อจำกัดของข้อมูลแบบ Censoring Data เนื่องจากข้อมูลหนี้สินมีขีดจำกัดล่างคือมีค่ามากกว่าศูนย์หรือเท่ากับศูนย์ ทั้งนี้อาจมีครัวเรือนเกษตรที่มีลักษณะครัวเรือนเหมือนกัน แต่ครัวเรือนกลุ่มหนึ่งมีหนี้ ครัวเรือนอีกกลุ่มหนึ่งไม่มีหนี้ แบบจำลองถดถอยโทบิทจึงมีความหมาะสม เพื่อนำมาแก้ไขปัญหาอันเนื่องจากขีดจำกัดล่างของข้อมูลดังกล่าว สำหรับตัวแปรอิสระที่นำมาวิเคราะห์ แบ่งออกเป็น 2 หมวด คือ ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทั่วไปของครัวเรือน และตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับสภาพเศรษฐกิจของครัวเรือน ผลการศึกษาพบว่า ครัวเรือนทำนาและครัวเรือนเกษตรอื่นๆ ภายใต้ข้อมูลที่มีอยู่แบ่งกลุ่มครัวเรือนที่มีที่ดินทำการเกษตรตาม Quintile Group ออกเป็น 5 กลุ่ม และใช้ครัวเรือนที่มีที่ดินทำการเกษตรมากที่สุดเป็นกลุ่มอ้างอิงพบว่า ครัวเรือนที่ทำนาหรือทำการเกษตรอื่นๆ หากมีพื้นที่ทำการเกษตรมากขึ้นหนี้สินครัวเรือนจะเพิ่มขึ้นตามไปด้วย

สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2560) ได้จัดทำรายงานเชิงวิเคราะห์ เรื่อง หนี้สินครัวเรือนเกษตร พ.ศ. 2560 โดยรายงานฉบับนี้ทำการปรับปรุงมาจากรายงานเรื่องพฤติกรรมการเป็นหนี้ ของครัวเรือน พ.ศ. 2558 นำเสนอข้อมูลลักษณะทั่วไปทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนเกษตรในภาพรวม สถานการณ์การเป็นหนี้และการออมของครัวเรือนเกษตร รวมไปถึงศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ของครัวเรือนเกษตร โดยใช้ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2552 – 2560 ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ของครัวเรือนเกษตร โดยใช้การวิเคราะห์สถิติ Logistic Regression มี 8 ตัวแปร จากทั้งหมด 13 ตัวแปร ที่มีผลต่อการเป็นหนี้ของครัวเรือนเกษตร ได้แก่ ภาค สถานภาพสมรสของหัวหน้าครัวเรือน เพศของหัวหน้าครัวเรือน จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนพื้นที่ทำการเกษตร การเป็นเจ้าของที่ดิน ค่าใช้จ่าย และมูลค่าทรัพย์สิน โดยมีรายละเอียดดังนี้ ครัวเรือนเกษตรที่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีโอกาสเป็นหนี้สูงกว่าครัวเรือนภาคอื่นๆ หัวหน้าครัวเรือนเกษตรที่มีสถานภาพสมรส มีโอกาสเป็นหนี้มากกว่าสถานภาพอื่นๆ หัวหน้าครัวเรือนเพศชายมีโอกาสเป็นหนี้มากกว่าหัวหน้าครัวเรือนเพศหญิง ครัวเรือนเกษตรที่มีจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้น 1 คน จะมีโอกาสที่จะเป็นหนี้เพิ่มขึ้น ครัวเรือนเกษตรที่มีจำนวนพื้นที่ทำการเกษตรมากขึ้นมีโอกาสที่จะเป็นหนี้เพิ่มขึ้น ครัวเรือนเกษตรที่ไม่ใช้ที่ดินในการทำการเกษตร (ผู้ทำประมง ป่าไม้ ล่าสัตว์ หาของป่า และการบริการทางการเกษตร) มีโอกาสเป็นหนี้น้อยกว่าครัวเรือนที่มีที่ดินเป็นของตนเอง ส่วนค่าใช้จ่ายและมูลค่าทรัพย์สินถึงแม้จะมีความสัมพันธ์กับการเป็นหนี้ของครัวเรือนเกษตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่การเปลี่ยนแปลงของค่าใช้จ่ายและมูลค่าทรัพย์สินจะทำให้โอกาสที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้หรือไม่เป็นหนี้เท่ากัน ในขณะที่เขตการปกครอง อายุของหัวหน้าครัวเรือน การศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน อัตราพึ่งพิง และรายได้ ไม่พบความสัมพันธ์กับการเป็นหนี้ของครัวเรือนเกษตร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2562) ได้จัดทำรายงานเชิงวิเคราะห์ เรื่อง หนี้สินครัวเรือนเกษตร พ.ศ. 2562 โดยรายงานฉบับนี้ได้นำเสนอภาพรวมของข้อมูลลักษณะทั่วไปทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนเกษตร สถานการณ์การเป็นหนี้และการออมของครัวเรือนเกษตร รวมไปถึงศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ของครัวเรือนเกษตร โดยใช้ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2554 – 2562 ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ของครัวเรือนเกษตรโดยใช้การวิเคราะห์การถดถอยโลจิสติกเชิงพหุแบบทวิภาค พบว่ามี 9 ตัวแปร จากทั้งหมด 13 ตัวแปร ที่มีผลต่อการเป็นหนี้ของครัวเรือนเกษตร ได้แก่ ภาค สถานภาพสมรสของหัวหน้าครัวเรือน อายุของหัวหน้าครัวเรือน ระดับการศึกษาสูงสุดของหัวหน้าครัวเรือน จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ค่าใช้จ่ายทั้งสิ้นเฉลี่ยต่อเดือน มูลค่าทรัพย์สินเฉลี่ย จำนวนพื้นที่ทำการเกษตร และการเป็นเจ้าของที่ดิน โดยมีรายละเอียดในการวิเคราะห์แต่ละปัจจัย ดังนี้ ครัวเรือนเกษตรที่อยู่ในภาค

ตะวันออกเฉียงเหนือ มีโอกาสเป็นหนี้มากกว่าครัวเรือนเกษตรในภาคอื่นๆ หัวหน้าครัวเรือนเกษตรที่มีสถานภาพสมรสแล้ว มีโอกาสเป็นหนี้มากกว่าสถานภาพอื่นๆ หัวหน้าครัวเรือนเกษตรที่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า มีโอกาสเป็นหนี้น้อยกว่าหัวหน้าครัวเรือนเกษตรที่จบมัธยมศึกษาขึ้นไป ถ้าหัวหน้าครัวเรือนเกษตรมีอายุเพิ่มขึ้น 1 ปี มีโอกาสเป็นหนี้ลดลง ถ้าครัวเรือนเกษตรมีจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้น 1 คน มีโอกาสที่จะเป็นหนี้เพิ่มขึ้น ถ้าครัวเรือนเกษตรมีจำนวนพื้นที่ทำการเกษตรเพิ่มขึ้น 1 ไร่ มีโอกาสเป็นหนี้เพิ่มขึ้น ครัวเรือนเกษตรที่ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง มีโอกาสเป็นหนี้มากกว่าครัวเรือนเกษตรที่มีที่ดินเป็นของตนเอง ส่วนครัวเรือนเกษตรที่ไม่ใช้ที่ดินในการทำเกษตร มีโอกาสเป็นหนี้น้อยกว่าครัวเรือนเกษตรที่มีที่ดินเป็นของตนเอง และค่าใช้จ่ายทั้งสิ้นเฉลี่ยต่อเดือนและมูลค่าทรัพย์สินเฉลี่ย แม้ว่าจะมีความสัมพันธ์กับการเป็นหนี้ของครัวเรือนเกษตร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่การเปลี่ยนแปลงของค่าใช้จ่ายทั้งสิ้นเฉลี่ยต่อเดือนและมูลค่าทรัพย์สินเฉลี่ยทำให้โอกาสที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้หรือไม่เป็นหนี้เท่ากัน

สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2564) ได้จัดทำรายงานเชิงวิเคราะห์ เรื่อง หนี้สินครัวเรือนเกษตร พ.ศ. 2564 โดยรายงานฉบับนี้ได้นำเสนอภาพรวมของข้อมูลลักษณะทั่วไปทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนเกษตร สถานการณ์การเป็นหนี้และการออมของครัวเรือนเกษตร รวมไปถึงศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ของครัวเรือนเกษตร โดยใช้ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2556 – 2564 ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ของครัวเรือนเกษตรโดยใช้การวิเคราะห์การถดถอยโลจิสติกเชิงพหุแบบทวิภาค พบว่ามี 10 ตัวแปร จากทั้งหมด 14 ตัวแปร ที่มีผลต่อการเป็นหนี้ของครัวเรือนเกษตร ได้แก่ ภาค เขตการปกครอง สถานภาพสมรสของหัวหน้าครัวเรือน จำนวนเด็กในครัวเรือน จำนวนผู้สูงอายุในครัวเรือน จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่ทำงานหารายได้ ค่าใช้จ่ายทั้งสิ้นเฉลี่ยต่อเดือน มูลค่าทรัพย์สินของครัวเรือน จำนวนพื้นที่ทำการเกษตร และการเป็นเจ้าของที่ดิน โดยมีรายละเอียดในการวิเคราะห์แต่ละปัจจัย ดังนี้ ครัวเรือนเกษตรที่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีโอกาสเป็นหนี้มากกว่าครัวเรือนเกษตรในภาคอื่นๆ ครัวเรือนเกษตรที่อยู่นอกเขตเทศบาล มีโอกาสเป็นหนี้มากกว่าครัวเรือนเกษตรที่อยู่ในเขตเทศบาล หัวหน้าครัวเรือนเกษตรที่มีสถานภาพสมรสแล้ว มีโอกาสเป็นหนี้มากกว่าสถานภาพอื่นๆ ถ้าครัวเรือนเกษตรมีจำนวนเด็กเพิ่มขึ้น 1 คน มีโอกาสที่จะเป็นหนี้เพิ่มขึ้น ถ้าครัวเรือนเกษตรมีจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น 1 คน มีโอกาสที่จะเป็นหนี้ลดลง ถ้าครัวเรือนเกษตรมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่ทำงานหารายได้เพิ่มขึ้น 1 คน มีโอกาสที่จะเป็นหนี้เพิ่มขึ้น ถ้าครัวเรือนเกษตรมีจำนวนพื้นที่ทำการเกษตรเพิ่มขึ้น 1 ไร่ มีโอกาสเป็นหนี้เพิ่มขึ้น ครัวเรือนเกษตรที่ไม่ใช้ที่ดินในการทำเกษตร มีโอกาสเป็นหนี้น้อยกว่าครัวเรือนเกษตรที่มีที่ดินเป็นของตนเอง และค่าใช้จ่ายทั้งสิ้นเฉลี่ยต่อเดือนและมูลค่าทรัพย์สินเฉลี่ย แม้ว่าจะมีความสัมพันธ์กับการเป็นหนี้ของครัวเรือนเกษตร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่การ

เปลี่ยนแปลงของค่าใช้จ่ายทั้งสิ้นเฉลี่ยต่อเดือนและมูลค่าทรัพย์สินเฉลี่ยทำให้โอกาสที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้หรือไม่เป็นหนี้เท่ากัน

พลากร ดวงเกตุ (2565) ศึกษาหนี้สินครัวเรือนเกษตรของประเทศไทย: ความท้าทายต่อเนื่อง โดยใช้ข้อมูลทุติยภูมิจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2564 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ในการวิเคราะห์อัตราส่วนโอกาสที่จะเกิดหนี้สินของครัวเรือนเกษตรประเทศไทย โดยใช้การวิเคราะห์การถดถอยโลจิสติกเชิงพหุแบบทวิภาค ผลการศึกษาพบว่า ตัวแปรอิสระที่สามารถอธิบายการแปรผันของหนี้สินของครัวเรือนเกษตรประเทศไทย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 มีทั้งหมด 10 ตัวแปร ได้แก่ ภาคที่อยู่อาศัย อายุของหัวหน้าครัวเรือน สถานภาพสมรสของหัวหน้าครัวเรือน จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนผู้ทำงานหารายได้ สัดส่วนเด็กและผู้สูงอายุในครัวเรือน รายได้ทั้งสิ้นเฉลี่ยต่อเดือน ค่าใช้จ่ายทั้งสิ้นเฉลี่ยต่อเดือน มูลค่าทรัพย์สินเฉลี่ยของครัวเรือน และจำนวนพื้นที่ทำการเกษตร โดยตัวแปรอิสระดังกล่าวสามารถอธิบายการแปรผันของหนี้สินครัวเรือนเกษตรประเทศไทยได้ร้อยละ 21.50

สุริยะ หาญพิชัย, เฉลิมพล จตุพร และ วสุ สุวรรณวิหค (2563) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อหนี้สินครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดลพบุรี กลุ่มตัวอย่างคือ เกษตรกรในจังหวัดลพบุรี จำนวน 400 คน ใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และวิเคราะห์สมการถดถอย ใช้วิธีกำลังสองน้อยที่สุด ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์เชิงลบต่อปริมาณหนี้สิน ได้แก่ การออม รายได้นอกภาคการเกษตร และรายจ่ายในภาคการเกษตร ในขณะที่ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อปริมาณหนี้สิน ได้แก่ รายจ่ายนอกภาคการเกษตร

สาวิตรี พบกระโทก (2554) ศึกษาศักยภาพในการออมของครัวเรือนเกษตรไทย โดยเลือกครัวเรือนเกษตรกรจากทุกภูมิภาค รวมทั้งสิ้น 7,098 ครัวเรือน จากข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือน พ.ศ.2552 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อศักยภาพในการออมของครัวเรือนเกษตร วิเคราะห์โดยการประมาณค่าทางเศรษฐมิติโดยใช้วิธีกำลังสองน้อยที่สุดแบบสองชั้น ผลการศึกษาพบว่า รายได้ประจำ และการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนสูงกว่าประถมศึกษา ส่งผลทางบวกต่อศักยภาพในการออม ในขณะที่การทำเกษตรที่หลากหลาย และการมีหนี้สินในปัจจุบัน ส่งผลทางลบต่อศักยภาพในการออม ส่วยรายได้ชั่วคราวไม่มีผลต่อศักยภาพในการออม

พิมพ์ชนก กระตุปัญญา, ภิรดา ชัยรัตน์ และ ศรีรัฐ โกวงศ์ (2564) ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการก่อภาระหนี้สินของเกษตรกร อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด กลุ่มตัวอย่างเป็นเกษตรกรอำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ที่มีหนี้สินกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จำนวน 400 คน โดยใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่า t-test ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และการวิเคราะห์ค่าสหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรที่มีรายจ่ายเฉลี่ยต่อเดือนต่างกัน จะมีการก่อภาระหนี้สินที่แตกต่างกัน ส่วนเกษตรกรที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพการสมรส ประเภทการเกษตร จำนวนสมาชิกในครัวเรือน และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่างกัน จะมีการก่อภาระหนี้สินที่ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 2.1 ตารางสรุปผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

หัวข้อ	ชื่อผู้ศึกษา/ปี	วิธีดำเนินการศึกษา	ผลการศึกษา
ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการก่อหนี้ครัวเรือนในภาคเหนือของประเทศไทย	เบญจมาภรณ์ อมรเลิศพานิช (2551)	ใช้ข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2547 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ โดยการวิเคราะห์การถดถอยเชิงเส้นประมาณค่าด้วยวิธีกำลังสองน้อยที่สุด	พบว่า อายุ เพศ เขตที่อยู่อาศัย ระดับการศึกษา ชั้นทางเศรษฐกิจ จำนวนสมาชิกผู้พึ่งพิง รายได้ และมูลค่าทรัพย์สิน มีอิทธิพลต่อมูลค่าหนี้
ศึกษาภาระหนี้สินของครัวเรือนเกษตรทำนาเปรียบเทียบกับหนี้สินของครัวเรือนที่ประกอบอาชีพอื่น	อารีรัตน์ ลุนลลาด (2563)	ใช้ข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือน พ.ศ. 2558 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ โดยแบบจำลองถดถอยโทบิท	พบว่า ครัวเรือนทำนาและครัวเรือนเกษตรอื่นๆ ภายใต้ข้อมูลที่มีอยู่แบ่งกลุ่มครัวเรือนที่มีที่ดินทำการเกษตรตาม Quintile Group ออกเป็น 5 กลุ่ม และใช้ครัวเรือนที่มีที่ดินทำการเกษตรมากที่สุดเป็นกลุ่มอ้างอิงพบว่า ครัวเรือนที่ทำนาหรือทำการเกษตรอื่นๆ หากมีพื้นที่ทำการเกษตรมากขึ้นหนี้สินครัวเรือนจะเพิ่มขึ้นตามไปด้วย

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

หัวข้อ	ชื่อผู้ศึกษา/ปี	วิธีดำเนินการศึกษา	ผลการศึกษา
รายงานเชิงวิเคราะห์ เรื่อง หนี้สินครัวเรือนเกษตร พ.ศ. 2560	สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2560)	ใช้ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2552 – 2560 โดยใช้การวิเคราะห์สถิติ Logistic Regression	พบว่า มี 8 ตัวแปร จากทั้งหมด 13 ตัวแปร ที่มีผลต่อการเป็นหนี้ของครัวเรือนเกษตร ได้แก่ ภาค สถานภาพสมรสของหัวหน้าครัวเรือน เพศของหัวหน้าครัวเรือน จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนพื้นที่ทำการเกษตร การเป็นเจ้าของที่ดิน ค่าใช้จ่าย และมูลค่าทรัพย์สิน
รายงานเชิงวิเคราะห์ เรื่อง หนี้สินครัวเรือนเกษตร พ.ศ. 2562	สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2562)	ใช้ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2554 – 2562 โดยใช้การวิเคราะห์การถดถอยโลจิสติกเชิงพหุแบบทวิภาค	พบว่ามี 9 ตัวแปร จากทั้งหมด 13 ตัวแปร ที่มีผลต่อการเป็นหนี้ของครัวเรือนเกษตร ได้แก่ ภาค สถานภาพสมรสของหัวหน้าครัวเรือน อายุของหัวหน้าครัวเรือน ระดับการศึกษาสูงสุดของหัวหน้าครัวเรือน จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ค่าใช้จ่ายทั้งสิ้นเฉลี่ยต่อเดือน มูลค่าทรัพย์สินเฉลี่ย จำนวนพื้นที่ทำการเกษตร และการเป็นเจ้าของที่ดิน

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

หัวข้อ	ชื่อผู้ศึกษา/ปี	วิธีดำเนินการศึกษา	ผลการศึกษา
รายงานเชิงวิเคราะห์ เรื่อง หนี้สินครัวเรือนเกษตร พ.ศ. 2564	สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2564)	ใช้ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2556 – 2564 โดยใช้การวิเคราะห์การถดถอยโลจิสติกเชิงพหุแบบทวิภาค	พบว่ามี 10 ตัวแปร จากทั้งหมด 14 ตัวแปร ที่มีผลต่อการเป็นหนี้ของครัวเรือนเกษตร ได้แก่ ภาค เขตการปกครอง สถานภาพสมรสของหัวหน้าครัวเรือน จำนวนเด็กในครัวเรือน จำนวนผู้สูงอายุในครัวเรือน จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่ทำงานหารายได้ ค่าใช้จ่ายทั้งสิ้นเฉลี่ยต่อเดือน มูลค่าทรัพย์สินของครัวเรือน จำนวนพื้นที่ทำการเกษตร และการเป็นเจ้าของที่ดิน
หนี้สินครัวเรือนเกษตรของประเทศไทย: ความท้าทายต่อเนื่อง	พลากร ดวงเกตุ (2565)	ใช้ข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2564 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ในการวิเคราะห์อัตราส่วนโอกาสที่จะเกิดหนี้สินของครัวเรือนเกษตรประเทศไทย ด้วยการถดถอยโลจิสติกเชิงพหุแบบทวิภาค	พบว่า มีทั้งหมด 10 ตัวแปร ที่สามารถอธิบายการแปรผันของหนี้สินครัวเรือนเกษตรประเทศไทย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ ภาคที่อยู่อาศัย อายุของหัวหน้าครัวเรือน สถานภาพสมรสของหัวหน้าครัวเรือน จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนผู้ทำงานหารายได้ สัดส่วนเด็กและผู้สูงอายุในครัวเรือน รายได้ทั้งสิ้นเฉลี่ยต่อเดือน ค่าใช้จ่ายทั้งสิ้นเฉลี่ยต่อเดือน มูลค่าทรัพย์สินเฉลี่ยของครัวเรือน และจำนวนพื้นที่ทำการเกษตร

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

หัวข้อ	ชื่อผู้ศึกษา/ปี	วิธีดำเนินการศึกษา	ผลการศึกษา
ปัจจัยที่ส่งผลต่อหนี้สินครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดลพบุรี	สุริยะ หาญพิชัย, เฉลิมพล จตุพร และ วสุ สุวรรณวิหค (2563)	กลุ่มตัวอย่างเกษตรกรในจังหวัดลพบุรี จำนวน 400 คน ใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูล โดยวิเคราะห์สมการถดถอย ใช้วิธีกำลังสองน้อยที่สุด	พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์เชิงลบต่อปริมาณหนี้สิน ได้แก่ การออม รายได้นอกภาคการเกษตร และรายจ่ายในภาคการเกษตร ในขณะที่ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อปริมาณหนี้สิน ได้แก่ รายจ่ายนอกภาคการเกษตร
ศักยภาพในการออมของครัวเรือนเกษตรไทย	สาวิตรี พบกระโทก (2554)	กลุ่มครัวเรือนเกษตรกรจากทุกภูมิภาค รวมทั้งสิ้น 7,098 ครัวเรือน จากข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือน พ.ศ.2552 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ โดยการประมาณค่าทางเศรษฐมิติ ใช้วิธีกำลังสองน้อยที่สุดแบบสองชั้น	พบว่า รายได้ประจำ และการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนสูงกว่าประถมศึกษา ส่งผลทางบวกต่อศักยภาพในการออม ในขณะที่การทำเกษตรที่หลากหลาย และการมีหนี้สินในปัจจุบัน ส่งผลทางลบต่อศักยภาพในการออม ส่วยรายได้ชั่วคราวไม่มีผลต่อศักยภาพในการออม

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

หัวข้อ	ชื่อผู้ศึกษา/ปี	วิธีดำเนินการศึกษา	ผลการศึกษา
ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการก่อภาระหนี้สินของเกษตรกร อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด	พิมพ์ชนก กระตุปัญญา, ภิรดา ชัยรัตน์ และ ศรีรัฐ โกวงศ์ (2564)	กลุ่มตัวอย่างเป็นเกษตรกรอำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ที่มีหนี้สินกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จำนวน 400 คน โดยใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่า t-test ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และการวิเคราะห์ค่าสหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน	พบว่า เกษตรกรที่มีรายจ่ายเฉลี่ยต่อเดือนต่างกัน จะมีการก่อภาระหนี้สินที่แตกต่างกัน ส่วนเกษตรกรที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพการสมรส ประเภทการเกษตร จำนวนสมาชิกในครัวเรือน และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่างกัน จะมีการก่อภาระหนี้สินที่ไม่แตกต่างกัน

บทที่ 3
วิธีดำเนินการศึกษา

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ใช้ข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2564 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ กลุ่มตัวอย่างครัวเรือนเกษตรที่มีการก่อหนี้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งในการหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างในกรณีไม่ทราบจำนวนประชากรแน่นอน (Infinite Population) จึงใช้การคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างตามสูตรของ Cochran (Cochran, 1977) โดยกำหนดให้มีค่าความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ 0.05 จาก สูตร

$$n = \frac{P(1-P)(Z^2)}{d^2}$$

เมื่อ n คือ จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการ

P คือ สัดส่วนของประชากรที่ผู้วิจัยต้องการสุ่ม (โดยกำหนดสัดส่วน 50% หรือ 0.50)

Z คือ ระดับความเชื่อมั่นที่กำหนด (Z ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 เท่ากับ 1.96)

d คือ สัดส่วนความคลาดเคลื่อนที่ยอมให้เกิดขึ้นได้ (สัดส่วนความคลาดเคลื่อนเท่ากับ 0.05)

แทนสูตร $n = \frac{0.5(1-0.5)(1.96^2)}{0.05^2}$

$$n = \frac{0.5(0.5)(3.8416)}{0.0025} = 384.16$$

จากสูตรสามารถคำนวณกลุ่มตัวอย่างได้ 385 ตัวอย่าง แต่เพื่อความสมบูรณ์ในการศึกษาจึงกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง 425 ตัวอย่าง เนื่องจากข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2564 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ มีกลุ่มตัวอย่างครัวเรือนเกษตรที่มีการก่อหนี้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 1,700 ครัวเรือน โดยเรียงลำดับตามจังหวัดจำนวน

20 จังหวัด ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จึงทำการสุ่มกลุ่มตัวอย่างอย่างเป็นระบบแบบวงกลม (Circular Systematic Sampling)

โดยคำนวณค่าช่วงการสุ่ม (Sampling Interval) โดยใช้สัญลักษณ์ I แทน ซึ่ง I = N/n ระหว่างประชากร (N) และขนาดตัวอย่าง (n) จาก สูตร

$$I = \frac{N}{n} = \frac{1,700}{425} = 4$$

หมายความว่า จำนวนประชากรทุกๆ 4 คน จะได้รับการสุ่มเป็นกลุ่มตัวอย่าง 1 คน โดยสุ่มตัวอย่างเพื่อกำหนดสมาชิกคนแรก (Random Start : R) ของกลุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีการสุ่มอย่างง่ายจากกลุ่มตัวอย่างครัวเรือนเกษตร หมายเลข 1 - 1700 มา 1 หมายเลข คือ หมายเลข 1 หมายเลขลำดับสมาชิกต่อไปจะถูกกำหนดอย่างเป็นระบบโดยการรวมค่าช่วงการสุ่ม (I) ที่ได้ คือ 4 กับหมายเลขสมาชิกเริ่มต้นที่หมายเลข 1 (R, R + I, R + 2 I, R + 3 I, R+ 4 I,... , R + (n - 1) I) (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, (ม.ป.ป.) : 16 - 17)

ดังนั้น กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ จำนวน 425 ครัวเรือน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ใช้ข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2564 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ เป็นฐานข้อมูลในการศึกษา โดยประมวลผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการถดถอยพหุคูณ โดยใช้ตัวประมาณค่าสัมประสิทธิ์ วิธีกำลังสองน้อยที่สุด (Ordinary Least Squares : OLS) โดยวิธี Backward Elimination

3. การเก็บรวมรวมข้อมูล

การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จะใช้ตัวแปรทางเศรษฐกิจและทางสังคมต่างๆ ซึ่งคาดว่าเป็นปัจจัยที่ทำให้ครัวเรือนเกษตรก่อหนี้เพิ่มมากขึ้น โดยใช้ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ซึ่งได้จากข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2564 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ เป็นฐานข้อมูลในการศึกษา

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จะทำการศึกษาโดยใช้ข้อมูลทุติยภูมิ การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2564 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ในการอธิบายเชิงพรรณนาและวิเคราะห์โดยวิธีทางสถิติ การวิเคราะห์ข้อมูลจะวิเคราะห์ข้อมูลใน 2 ลักษณะ คือ

การวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) เป็นการอธิบายข้อมูลโดยการนำเสนอในรูปของคำอธิบายประกอบตารางและกราฟ จากการวิเคราะห์โดยใช้ค่าสถิติ คือ ค่าร้อยละ และค่าเฉลี่ย ในการรายงานผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

การวิเคราะห์เชิงปริมาณ (Quantitative Analysis) โดยอาศัยแบบจำลองทางเศรษฐมิติ จะใช้การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการถดถอยพหุคูณ โดยใช้ตัวประมาณค่าสัมประสิทธิ์ วิธีกำลังสองน้อยที่สุด โดยวิธี Backward Elimination เพื่อหาความสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม ทั้งนี้ จะต้องมีการตรวจสอบปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากการวิเคราะห์ของข้อสมมติฐานบางประการในการสร้างแบบจำลองการถดถอย เพื่อป้องกันมิให้ละเมิดปัญหาต่างๆ ดังนี้ (1) ปัญหาความสัมพันธ์เชิงเส้นตรง (Multicollinearity) (2) ปัญหาตัวคลาดเคลื่อนมีความแปรปรวนไม่คงที่ (Heteroskedasticity)

ในแบบจำลองปัจจัยที่ส่งผลต่อหนี้ครัวเรือนเกษตร จากตัวแปรอิสระที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล ปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจ และปัจจัยพื้นฐานทางภูมิศาสตร์ สามารถเขียนสมการถดถอยได้ ดังนี้

$$Y_i = \alpha + \beta_1 X_{1i} + \beta_2 X_{2i} + \beta_3 X_{3i} + \cdots + \beta_k X_{ki} + \varepsilon_i$$

ในการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ด้วยวิธีการถดถอยพหุคูณ โดยใช้ตัวประมาณค่าสัมประสิทธิ์ วิธีกำลังสองน้อยที่สุด มีแบบจำลองดังนี้

$$\begin{aligned} Y_i = \alpha + \beta_1 X_{1i} + \beta_2 X_{2i} + \beta_3 X_{3i} + \beta_4 X_{4i} + \beta_5 X_{5i} + \beta_6 X_{6i} \\ + \beta_7 X_{7i} + \beta_8 X_{8i} + \beta_9 X_{9i} + \beta_{10} X_{10i} + \beta_{11} X_{11i} + \beta_{12} X_{12i} \\ + \beta_{13} X_{13i} + \beta_{14} X_{14i} + \beta_{15} X_{15i} + \beta_{16} X_{16i} + \beta_{17} X_{17i} + \varepsilon_i \end{aligned}$$

โดยกำหนดให้

Y หมายถึง จำนวนหนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ i (บาท)

X_1 หมายถึง อายุของหัวหน้าครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ i (ปี)

X_2 หมายถึง อายุของหัวหน้าครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือยกกำลังสองที่ i (ปี)

X_3 หมายถึง เพศของหัวหน้าครัวเรือนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ i (0 = เพศหญิง, 1 = เพศชาย)

X_4 หมายถึง ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ i (0 = ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า, 1 = มัธยมศึกษาขึ้นไป)

X_5 หมายถึง สถานภาพสมรสของหัวหน้าครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ i (0 = โสด/หม้าย/หย่า/แยกกันอยู่, 1 = สมรส)

X_6 หมายถึง จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (ไม่รวมลูกจ้างและคนรับใช้) ที่ i (คน)

X_7 หมายถึง จำนวนผู้ทำงานหารายได้ (ไม่รวมลูกจ้างและคนรับใช้) ที่ i (คน)

X_8 หมายถึง รายได้ทั้งสิ้นเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ i (บาท)

X_9 หมายถึง ค่าใช้จ่ายอาหารและเครื่องดื่ม (ไม่มีแอลกอฮอล์) เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ i (บาท)

X_{10} หมายถึง ค่าใช้จ่ายเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ i (บาท)

X_{11} หมายถึง ค่าใช้จ่ายยาสูบ หมาก ยานัตถุ์ และอื่นๆ เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ i (บาท)

X_{12} หมายถึง ค่าใช้จ่ายสินค้าและบริการเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ i (บาท)

X_{13} หมายถึง ค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคบริโภคเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ i (บาท)

X_{14} หมายถึง จำนวนมูลค่าทรัพย์สินของครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ i (บาท)

X_{15} หมายถึง จำนวนพื้นที่ทำการเกษตรของครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ i (ไร่)

X_{16} หมายถึง การถือครองที่ดินของครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ i (0 = เป็นเจ้าของที่ดิน, 1 = ไม่เป็นเจ้าของที่ดิน)

X_{17} หมายถึง เขตการปกครองที่ i (0 = ในเขตเทศบาล, 1 = นอกเขตเทศบาล)

α หมายถึง ค่าคงที่ของสมการ

β หมายถึง ค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรต่างๆ

ε หมายถึง ค่าความคลาดเคลื่อน

i หมายถึง ลำดับของค่าสังเกต ตั้งแต่ 1, 2, 3 , ... , 425

มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมาธิราช

บทที่ 4
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ใช้ข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2564 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ กลุ่มตัวอย่างครัวเรือนเกษตรที่มีการก่อหนี้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 425 ครัวเรือน ในการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการถดถอยพหุคูณ โดยใช้ตัวประมาณค่าสัมประสิทธิ์ วิธีกำลังสองน้อยที่สุด โดยวิธี Backward Elimination เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยรายงานผลการศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

การศึกษาข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จะเป็นการอธิบายข้อมูลโดยการนำเสนอในรูปของคำอธิบายประกอบตารางและกราฟ จากการวิเคราะห์โดยใช้ค่าสถิติ คือ ค่าร้อยละ และค่าเฉลี่ย ในการรายงานผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สามารถแบ่งการวิเคราะห์โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. สถานการณ์หนี้สินของครัวเรือนเกษตร
2. ข้อมูลปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล
3. ข้อมูลปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจ
4. ข้อมูลปัจจัยพื้นฐานทางภูมิศาสตร์

1. สถานการณ์หนี้สินของครัวเรือนเกษตร

จากข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2564 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ กลุ่มตัวอย่างครัวเรือนเกษตรที่มีการก่อหนี้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 425 ครัวเรือน สามารถแสดงจำนวนหนี้สินเฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แยกรายจังหวัด ได้ดังนี้

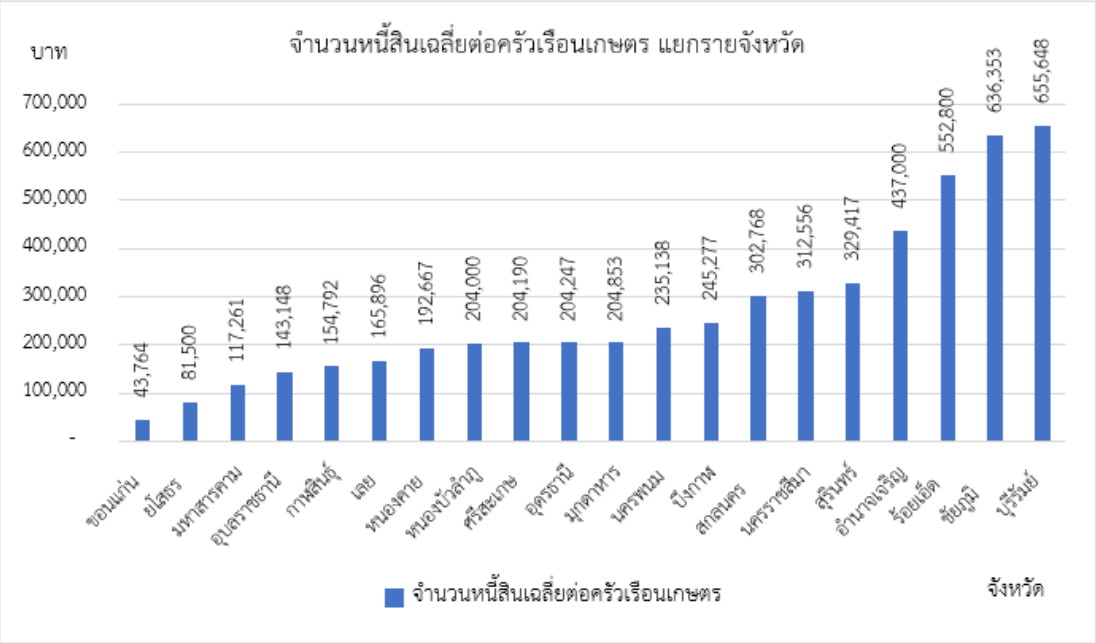

ภาพที่ 4.1 กราฟแสดงจำนวนหนี้สินเฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แยกรายจังหวัด

จากภาพที่ 4.1 หนี้สินเฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แยกรายจังหวัด 20 จังหวัด พบว่า จังหวัดที่มีหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนเกษตรน้อยที่สุด คือ จังหวัดขอนแก่น จำนวน 43,764 บาท ส่วนจังหวัดที่มีหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนเกษตรมากที่สุด คือ จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 655,648 บาท

ในปัจจุบันได้กำหนดให้มีการรวมกลุ่มจังหวัดที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงในด้านต่างๆ เข้าด้วยกัน ซึ่งจะช่วยให้การวางกรอบทิศทางการพัฒนาและการใช้ประโยชน์ในทรัพยากรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนสามารถร่วมกันแก้ไขปัญหาระหว่างจังหวัดได้อย่างมีประสิทธิผล โดยได้มีการจัดทำแผนพัฒนากลุ่มจังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตามนโยบาย หลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการบูรณาการนโยบายพัฒนาภาค (ก.บ.ภ.) กำหนดไว้ สามารถแบ่งกลุ่มจังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 5 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 คือ จังหวัดอุดรธานี จังหวัดเลย จังหวัดหนองคาย จังหวัดหนองบัวลำภู และจังหวัดบึงกาฬ

2. กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2 คือ จังหวัดสกลนคร จังหวัดนครพนม และจังหวัดมุกดาหาร

3. กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง คือ จังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดขอนแก่น จังหวัดมหาสารคาม และจังหวัดร้อยเอ็ด

4. กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 คือ จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดสุรินทร์

5. กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2 คือ จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดยโสธร และจังหวัดอำนาจเจริญ

สามารถแสดงจำนวนหนี้สินเฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แยกตามกลุ่มจังหวัด ดังนี้

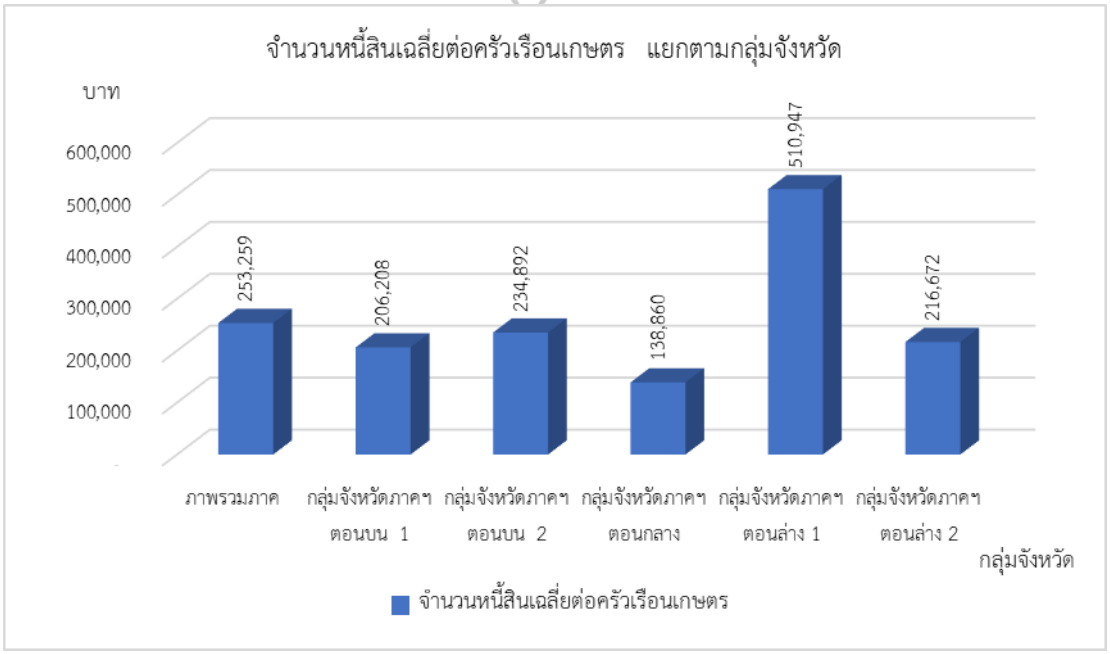

ภาพที่ 4.2 กราฟแสดงจำนวนหนี้สินเฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แยกตามกลุ่มจังหวัด

จากภาพที่ 4.2 หนี้สินเฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แยกตามกลุ่มจังหวัด พบว่า กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง ได้แก่ จังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดขอนแก่น จังหวัดมหาสารคาม และจังหวัดร้อยเอ็ด มีหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนเกษตรน้อยที่สุด จำนวน 138,860 บาท และกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดสุรินทร์ มีหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนเกษตรมากที่สุด จำนวน 510,947 บาท

เมื่อพิจารณากลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดสุรินทร์ จะพบว่ามีหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนเกษตรมากที่สุด

จำนวน 510,947 บาท โดยเฉพาะจังหวัดชัยภูมิ และจังหวัดบุรีรัมย์ มีหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนเกษตรมากที่สุด จำนวน 636,353 และ 655,648 บาท ตามลำดับ ซึ่งอาจสะท้อนถึงการลงทุนในการเกษตรที่มีความเสี่ยงสูง ต้นทุนการผลิตที่เพิ่มขึ้น หรือการเข้าถึงแหล่งเงินทุนที่มีต้นทุนสูง ส่งผลให้ภาพรวมของกลุ่มจังหวัดฯ มีหนี้เฉลี่ยครัวเรือนเกษตรมากกว่ากลุ่มจังหวัดอื่นๆ นอกจากนี้ยังพบว่ากลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 มีจำนวนมูลค่าทรัพย์สินเฉลี่ยมากที่สุด จำนวน 3,849,239 บาท ซึ่งอาจบ่งบอกถึงการสะสมทรัพย์สินและที่ดินในการเกษตร แต่ทว่ามูลค่าหนี้ที่สูงก็อาจส่งผลให้ทรัพย์สินเหล่านี้มีความเสี่ยงต่อการถูกยึดทรัพย์หากไม่สามารถชำระหนี้ได้ และมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนมากที่สุด จำนวน 29,507.44 บาท แต่เมื่อเทียบกับหนี้สินเฉลี่ยและมูลค่าทรัพย์สินแล้ว อาจสะท้อนถึงการมีรายได้ที่ไม่เพียงพอต่อการชำระหนี้ และความต้องการใช้จ่ายอื่นๆ ในครัวเรือน ดังแสดงในภาพที่ 4.3

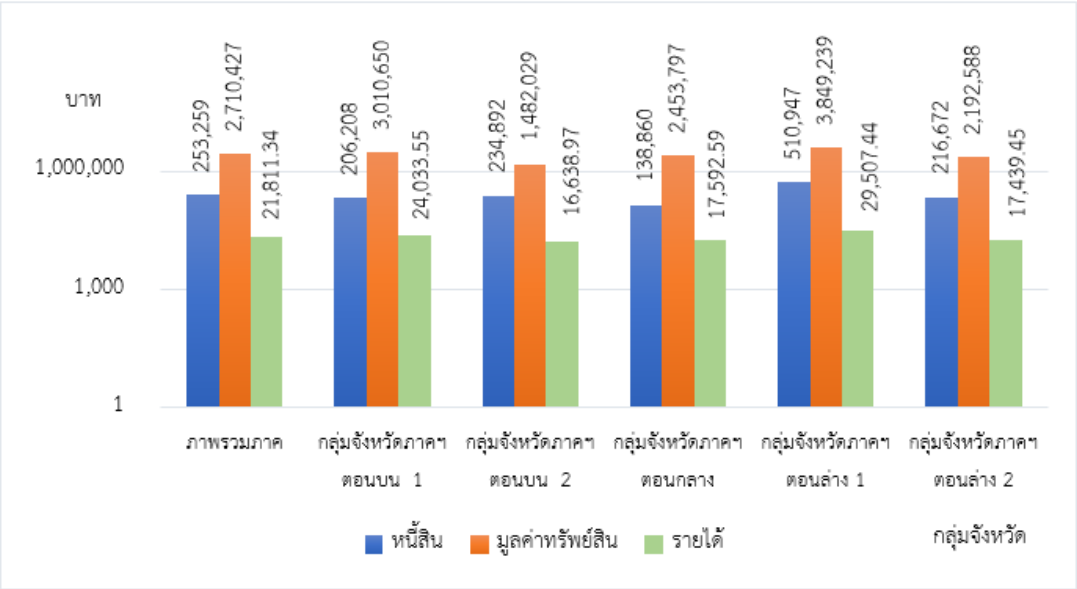

ภาพที่ 4.3 กราฟแสดงการเปรียบเทียบหนี้สินทั้งสิ้น มูลค่าทรัพย์สินทั้งสิ้น และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แยกตามกลุ่มจังหวัด

2. ข้อมูลปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล

ประกอบด้วย (1) อายุของหัวหน้าครัวเรือน (2) เพศของหัวหน้าครัวเรือน (3) ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน (4) สถานภาพสมรสของหัวหน้าครัวเรือน (5) จำนวนสมาชิกในครัวเรือน(ไม่รวมลูกจ้างและคนรับใช้) และ (6) จำนวนผู้ทำงานหารายได้(ไม่รวมลูกจ้างและคนรับใช้) สามารถแสดงผลการศึกษาข้อมูลปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคลได้ดังนี้

ตารางที่ 4.1 ค่าเฉลี่ยจำแนกตามอายุ

n = 425

อายุของหัวหน้าครัวเรือน (ปี)	ค่าเฉลี่ย
ภาพรวมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	57.36
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1	57.87
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2	54.00
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง	59.64
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1	56.85
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2	57.55

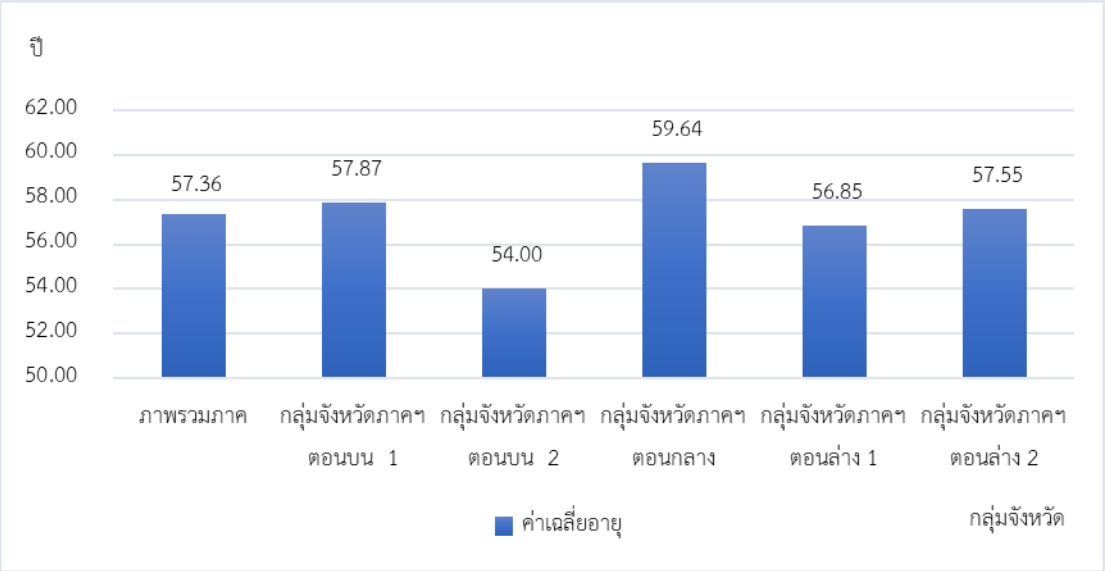

ภาพที่ 4.4 กราฟแสดงค่าเฉลี่ยจำแนกตามอายุ

จากตารางที่ 4.1 มีผลการวิเคราะห์ดังนี้

1. อายุของหัวหน้าครัวเรือน จากการศึกษาหัวหน้าครัวเรือนเกษตรที่เป็นหนี้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีอายุเฉลี่ย 57.36 ปี

2. อายุของหัวหน้าครัวเรือน จากการศึกษาหัวหน้าครัวเรือนเกษตรที่เป็นหนี้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แยกตามกลุ่มจังหวัด พบว่า กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2 มีอายุเฉลี่ยน้อยที่สุด 54 ปี ในขณะที่กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง มีอายุเฉลี่ยมากที่สุด 59.64 ปี

ตารางที่ 4.2 จำนวนและค่าร้อยละจำแนกตามเพศ

n = 425

เพศของหัวหน้าครัวเรือน	ชาย		หญิง	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ (100)	จำนวน (คน)	ร้อยละ (100)
ภาพรวมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	283	66.59	142	33.41
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1	105	67.31	51	32.69
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2	40	64.52	22	35.48
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง	36	54.55	30	45.45
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1	53	73.61	19	26.39
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2	49	71.01	20	28.99

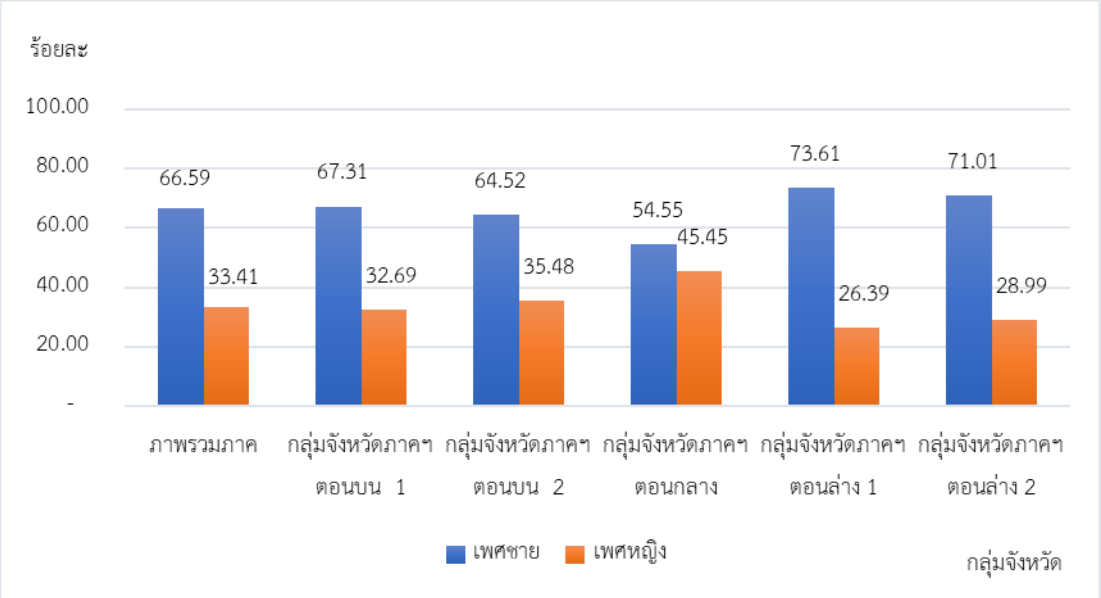

ภาพที่ 4.5 กราฟแสดงร้อยละจำแนกตามเพศ

จากตารางที่ 4.2 มีผลการวิเคราะห์ดังนี้

1. เพศของหัวหน้าครัวเรือน จากการศึกษาหัวหน้าครัวเรือนเกษตรที่เป็นหนี้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นเพศชาย จำนวน 283 คน คิดเป็นร้อยละ 66.59 และเพศหญิง จำนวน 142 คน คิดเป็นร้อยละ 33.41 ซึ่งเป็นไปตามลักษณะของสังคมไทยที่ส่วนใหญ่เพศชายเป็นผู้นำครอบครัว

2. เพศของหัวหน้าครัวเรือน จากการศึกษาหัวหน้าครัวเรือนเกษตรที่เป็นหนี้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แยกตามกลุ่มจังหวัด พบว่า กลุ่มจังหวัดฯ ทั้ง 5 กลุ่ม หัวหน้าครัวเรือนเกษตรเป็นเพศชาย มากกว่าเพศหญิง

ตารางที่ 4.3 จำนวนและค่าร้อยละจำแนกตามระดับการศึกษา

n = 425

ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน	ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า		มัธยมศึกษาขึ้นไป	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ (100)	จำนวน (คน)	ร้อยละ (100)
ภาพรวมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	338	79.53	87	20.47
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1	125	80.13	31	19.87
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2	46	74.19	16	25.81
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง	62	93.94	4	6.06
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1	47	65.28	25	34.72
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2	58	84.06	11	15.94

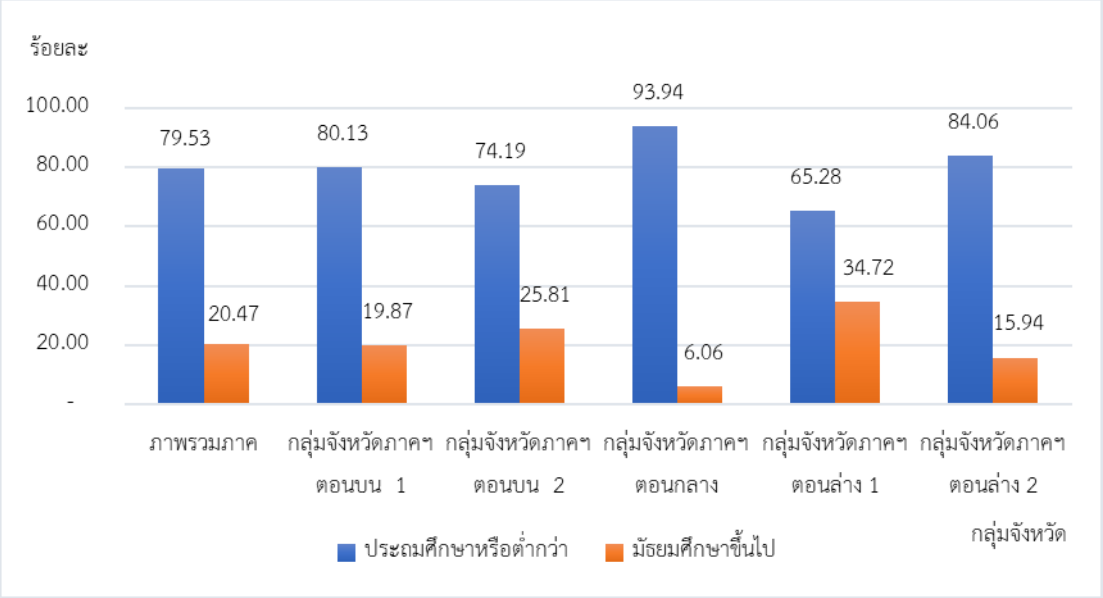

ภาพที่ 4.6 กราฟแสดงร้อยละจำแนกตามระดับการศึกษา

จากตารางที่ 4.3 มีผลการวิเคราะห์ดังนี้

1. ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน จากการศึกษาหัวหน้าครัวเรือนเกษตรที่เป็นหนี้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนใหญ่มีการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า จำนวน 338 คน คิดเป็นร้อยละ 79.53 และในระดับมัธยมศึกษาขึ้นไป จำนวน 87 คน คิดเป็นร้อยละ 20.47

2. ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน จากการศึกษาหัวหน้าครัวเรือนเกษตรที่เป็นหนี้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แยกตามกลุ่มจังหวัด พบว่า กลุ่มจังหวัดฯ ทั้ง 5 กลุ่ม หัวหน้าครัวเรือนเกษตรส่วนใหญ่มีการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า ส่วนน้อยที่มีการศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาขึ้นไป

ตารางที่ 4.4 จำนวนและค่าร้อยละจำแนกตามสถานภาพสมรส

n = 425

สถานภาพสมรสของหัวหน้าครัวเรือน	สมรส		โสด/ม่าย/หย่า/แยกกันอยู่	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ (100)	จำนวน (คน)	ร้อยละ (100)
ภาพรวมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	342	80.47	83	19.53
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1	123	78.85	33	21.15
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2	48	77.42	14	22.58
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง	52	78.79	14	21.21
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1	63	87.50	9	12.50
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2	56	81.16	13	18.84

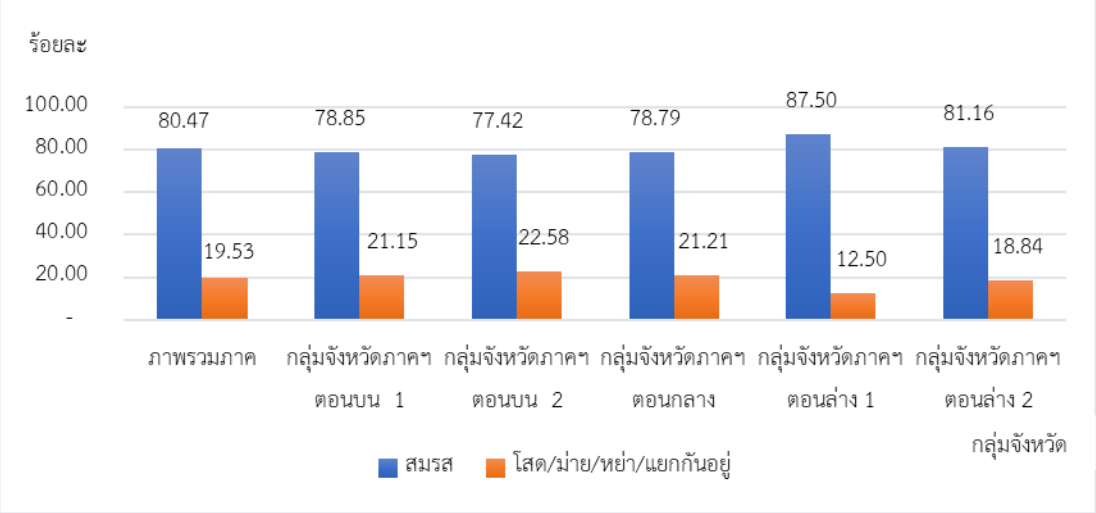

ภาพที่ 4.7 กราฟแสดงร้อยละจำแนกตามสถานภาพสมรส

จากตารางที่ 4.4 มีผลการวิเคราะห์ดังนี้

1. สถานภาพสมรสของหัวหน้าครัวเรือน จากการศึกษาหัวหน้าครัวเรือนเกษตรที่เป็นหนี้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรสแล้ว จำนวน 342 คน คิดเป็นร้อยละ 80.47 และสถานภาพโสด/ม่าย/หย่า/แยกกันอยู่ จำนวน 83 คน คิดเป็นร้อยละ 19.53

2.สถานภาพสมรสของหัวหน้าครัวเรือน จากการศึกษาหัวหน้าครัวเรือนเกษตรที่เป็นหนี้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แยกตามกลุ่มจังหวัด พบว่า กลุ่มจังหวัดฯ ทั้ง 5 กลุ่ม หัวหน้าครัวเรือนเกษตรส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรสแล้ว ส่วนน้อยที่มีสถานภาพโสด/ม่าย/หย่า/แยกกันอยู่

ตารางที่ 4.5 ค่าเฉลี่ยจำแนกตามจำนวนสมาชิกในครัวเรือน (ไม่รวมลูกจ้างและคนรับใช้) และจำนวนผู้ทำงานหารายได้ (ไม่รวมลูกจ้างและคนรับใช้)

n = 425

	ค่าเฉลี่ย	
	จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (คน)	จำนวนผู้ทำงานหารายได้ (คน)
ภาพรวมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	3.45	2.34
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1	3.62	2.40
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2	3.35	2.23
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง	3.23	2.35
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1	3.35	2.14
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2	3.46	2.52

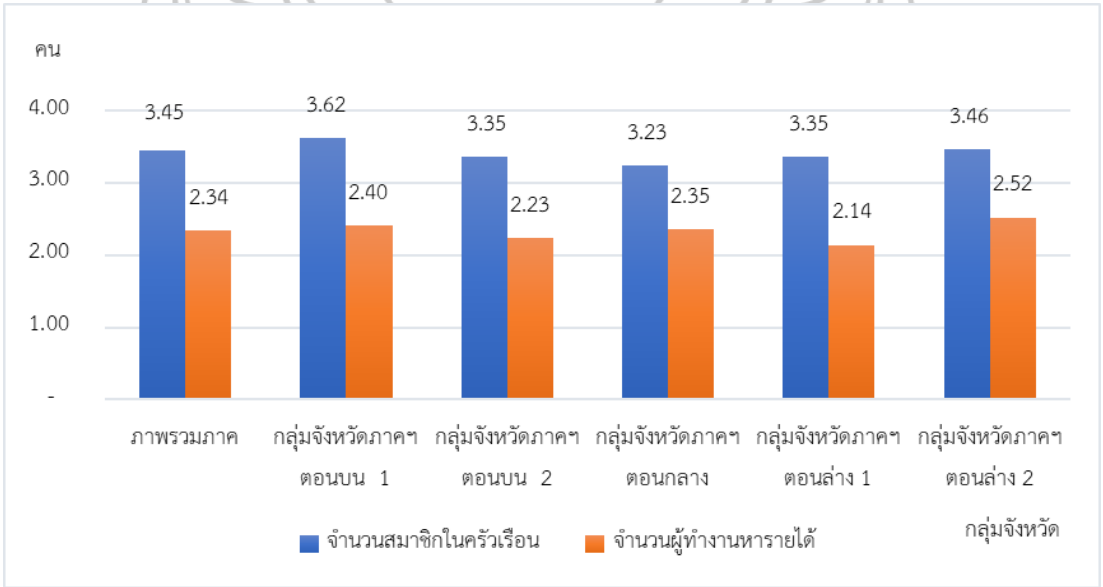

ภาพที่ 4.8 กราฟแสดงค่าเฉลี่ยจำแนกตามจำนวนสมาชิกในครัวเรือน (ไม่รวมลูกจ้างและคนรับใช้) และจำนวนผู้ทำงานหารายได้ (ไม่รวมลูกจ้างและคนรับใช้)

จากตารางที่ 4.5 มีผลการวิเคราะห์ดังนี้

1. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (ไม่รวมลูกจ้างและคนรับใช้) จากการศึกษาจำนวนสมาชิกในครัวเรือน (ไม่รวมลูกจ้างและคนรับใช้) ของครัวเรือนเรือนเกษตรที่เป็นหนี้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 3.45 คน

2. จำนวนผู้ทำงานหารายได้ (ไม่รวมลูกจ้างและคนรับใช้) จากการศึกษาจำนวนผู้ทำงานหารายได้ (ไม่รวมลูกจ้างและคนรับใช้) ของครัวเรือนเรือนเกษตรที่เป็นหนี้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีจำนวนผู้ทำงานหารายได้เฉลี่ย 2.34 คน

3. จากการศึกษาจำนวนสมาชิกในครัวเรือน (ไม่รวมลูกจ้างและคนรับใช้) และจำนวนผู้ทำงานหารายได้ (ไม่รวมลูกจ้างและคนรับใช้) ของครัวเรือนเกษตรที่เป็นหนี้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แยกตามกลุ่มจังหวัด พบว่า กลุ่มจังหวัดฯ ทั้ง 5 กลุ่ม มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 3 - 4 คน ในขณะที่มีจำนวนผู้ทำงานหารายได้เฉลี่ย 2 - 3 คน

3. ข้อมูลปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจ

ประกอบด้วย (1) รายได้ทั้งสิ้นเฉลี่ยต่อเดือน (2) ค่าใช้จ่ายอาหารและเครื่องดื่ม (ไม่มีแอลกอฮอล์) เฉลี่ยต่อเดือน (3) ค่าใช้จ่ายเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์เฉลี่ยต่อเดือน (4) ค่าใช้จ่ายยาสูบหมาก ยานัตถุ์ และอื่นๆ เฉลี่ยต่อเดือน (5) ค่าใช้จ่ายสินค้าและบริการเฉลี่ยต่อเดือน (6) ค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคบริโภคเฉลี่ยต่อเดือน (7) จำนวนพื้นที่ทำการเกษตร (8) มูลค่าทรัพย์สินของครัวเรือน และ (9) การถือครองที่ดิน สามารถแสดงผลการศึกษาข้อมูลปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจได้ดังนี้

ตารางที่ 4.6 ค่าเฉลี่ยจำแนกตามรายได้ทั้งสิ้นเฉลี่ยต่อเดือน

n = 425

รายได้ (บาท)	ค่าเฉลี่ย
ภาพรวมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	21,811.34
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1	24,033.55
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2	16,638.97
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง	17,592.59
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1	29,507.44
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2	17,439.45

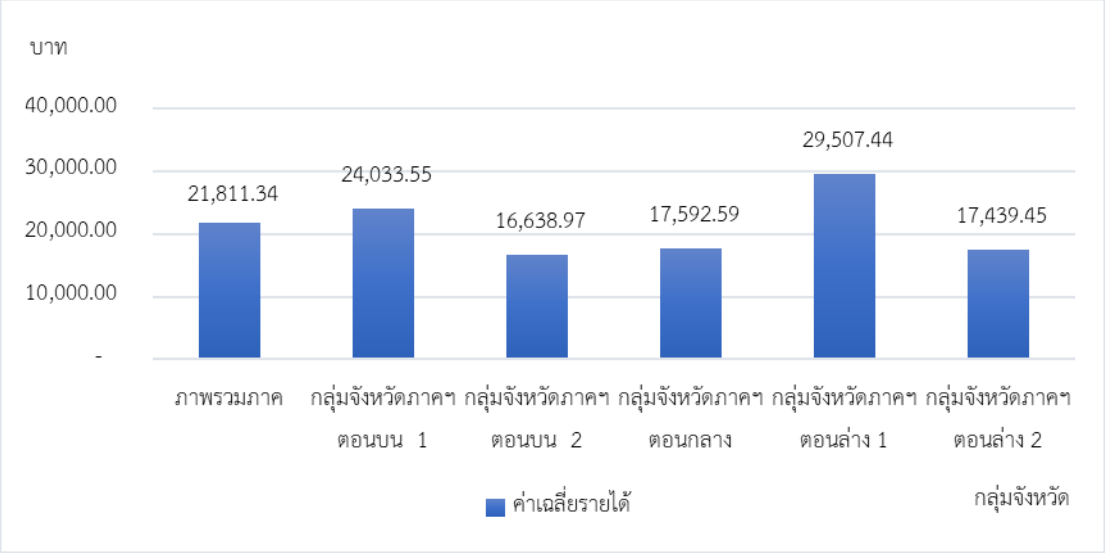

ภาพที่ 4.9 กราฟแสดงค่าเฉลี่ยจำแนกตามรายได้ทั้งสิ้นเฉลี่ยต่อเดือน

จากตารางที่ 4.6 มีผลการวิเคราะห์ ดังนี้

1. รายได้ทั้งสิ้นเฉลี่ยต่อเดือน จากการศึกษารายได้ทั้งสิ้นเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนเกษตรที่เป็นหนี้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีรายได้เฉลี่ย 21,811.34 บาท

2. รายได้ทั้งสิ้นเฉลี่ยต่อเดือน จากการศึกษารายได้ทั้งสิ้นเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนเกษตรที่เป็นหนี้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แยกตามกลุ่มจังหวัด พบว่า กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2 มีรายได้เฉลี่ยน้อยที่สุด 16,638.97 บาท ในขณะที่กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 มีรายได้ฉลี่ยมากที่สุด 29,507.44 บาท

ตารางที่ 4.7 ค่าเฉลี่ยจำแนกตามค่าใช้จ่ายอาหารและเครื่องดื่ม (ไม่มีแอลกอฮอล์) เฉลี่ยต่อเดือน

n = 425

ค่าใช้จ่าย (บาท)	ค่าเฉลี่ย
ภาพรวมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	6,807.99
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1	7,946.37
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2	6,575.61
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง	5,434.06
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1	6,815.31
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2	5,749.61

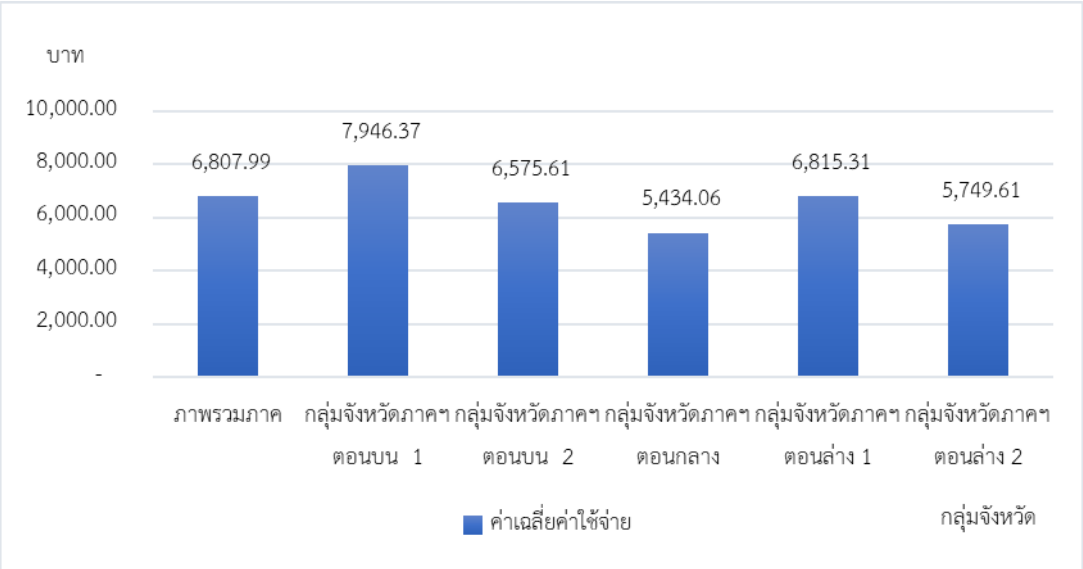

ภาพที่ 4.10 กราฟแสดงค่าเฉลี่ยจำแนกตามค่าใช้จ่ายอาหารและเครื่องดื่ม (ไม่มีแอลกอฮอล์) เฉลี่ยต่อเดือน

จากตารางที่ 4.7 มีผลการวิเคราะห์ ดังนี้

1. ค่าใช้จ่ายอาหารและเครื่องดื่ม (ไม่มีแอลกอฮอล์) เฉลี่ยต่อเดือน จากการศึกษาค่าใช้จ่ายอาหารและเครื่องดื่ม (ไม่มีแอลกอฮอล์) เฉลี่ยต่อเดือน ของครัวเรือนเกษตรที่เป็นหนี้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือน 6,807.99 บาท

2. ค่าใช้จ่ายอาหารและเครื่องดื่ม (ไม่มีแอลกอฮอล์) เฉลี่ยต่อเดือน จากการศึกษาค่าใช้จ่ายอาหารและเครื่องดื่ม (ไม่มีแอลกอฮอล์) เฉลี่ยต่อเดือน แยกตามกลุ่มจังหวัด พบว่า กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยน้อยที่สุด 5,434.06 บาท ในขณะที่กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 มีค่าใช้จ่ายฉลี่ยมากที่สุด 7,946.37 บาท

ตารางที่ 4.8 ค่าเฉลี่ยจำแนกตามค่าใช้จ่ายเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์เฉลี่ยต่อเดือน

n = 425

ค่าใช้จ่าย (บาท)	ค่าเฉลี่ย
ภาพรวมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	45.31
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1	49.39
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2	30.89
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง	39.09
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1	63.14
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2	36.39

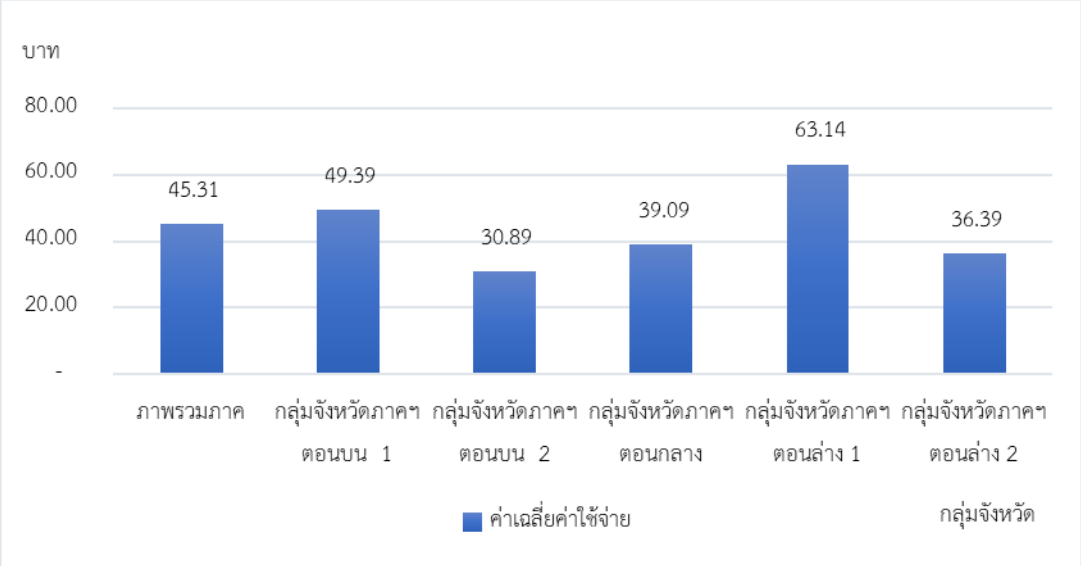

ภาพที่ 4.11 กราฟแสดงค่าเฉลี่ยจำแนกตามค่าใช้จ่ายเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์เฉลี่ยต่อเดือน

จากตารางที่ 4.8 มีผลการวิเคราะห์ ดังนี้

1. ค่าใช้จ่ายเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์เฉลี่ยต่อเดือน จากการศึกษาค่าใช้จ่ายเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์เฉลี่ยต่อเดือน ของครัวเรือนเกษตรที่เป็นหนี้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือน 45.31 บาท

2. ค่าใช้จ่ายเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์เฉลี่ยต่อเดือน จากการศึกษาค่าใช้จ่ายเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์เฉลี่ยต่อเดือน แยกตามกลุ่มจังหวัด พบว่า กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2 มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยน้อยที่สุด 30.89 บาท ในขณะที่กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 มีค่าใช้จ่ายฉลี่ยมากที่สุด 63.14 บาท

ตารางที่ 4.9 ค่าเฉลี่ยจำแนกตามค่าใช้จ่ายยาสูบ หมาก ยานัตถุ์ และอื่นๆ เฉลี่ยต่อเดือน

n = 425

ค่าใช้จ่าย (บาท)	ค่าเฉลี่ย
ภาพรวมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	106.77
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1	116.08
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2	114.02
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง	104.20
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1	145.65
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2	41.10

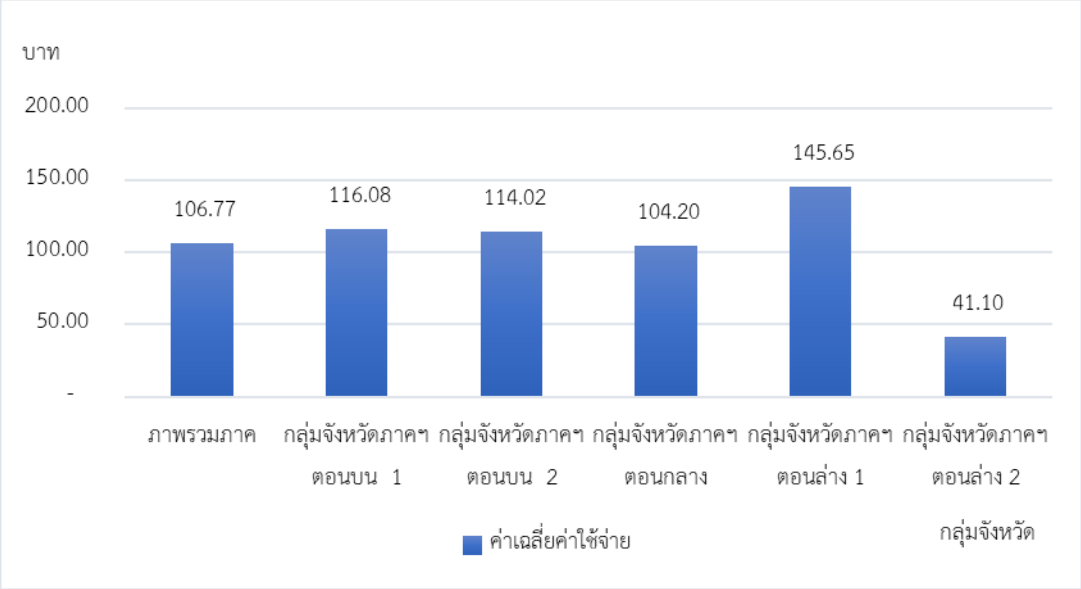

ภาพที่ 4.12 กราฟแสดงค่าเฉลี่ยจำแนกตามค่าใช้จ่ายยาสูบ หมาก ยานัตถุ์ และอื่นๆ เฉลี่ยต่อเดือน

จากตารางที่ 4.9 มีผลการวิเคราะห์ ดังนี้

1. ค่าใช้จ่ายยาสูบ หมาก ยานัตถุ์ และอื่นๆ เฉลี่ยต่อเดือน จากการศึกษาค่าใช้จ่ายยาสูบ หมาก ยานัตถุ์ และอื่นๆ เฉลี่ยต่อเดือน ของครัวเรือนเกษตรที่เป็นหนี้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือน 106.77 บาท

2. ค่าใช้จ่ายยาสูบ หมาก ยานัตถุ์ และอื่นๆ เฉลี่ยต่อเดือน จากการศึกษาค่าใช้จ่ายยาสูบ หมาก ยานัตถุ์ และอื่นๆ เฉลี่ยต่อเดือน แยกตามกลุ่มจังหวัด พบว่า กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2 มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยน้อยที่สุด 41.10 บาท ในขณะที่กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 มีค่าใช้จ่ายฉลี่ยมากที่สุด 145.65 บาท

ตารางที่ 4.10 ค่าเฉลี่ยจำแนกตามค่าใช้จ่ายสินค้าและบริการเฉลี่ยต่อเดือน

n = 425

ค่าใช้จ่าย (บาท)	ค่าเฉลี่ย
ภาพรวมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	8,199.77
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1	9,205.59
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2	7,702.39
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง	5,944.58
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1	9,600.11
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2	7,068.57

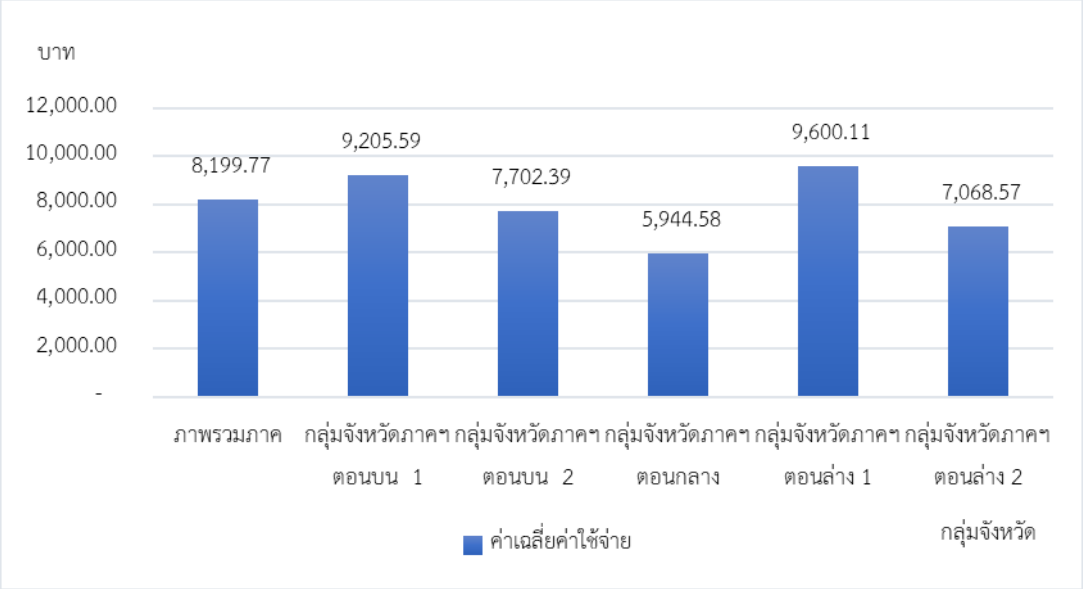

ภาพที่ 4.13 กราฟแสดงค่าเฉลี่ยจำแนกตามค่าใช้จ่ายสินค้าและบริการเฉลี่ยต่อเดือน

จากตารางที่ 4.10 มีผลการวิเคราะห์ ดังนี้

1. ค่าใช้จ่ายสินค้าและบริการเฉลี่ยต่อเดือน จากการศึกษาค่าใช้จ่ายสินค้าและบริการเฉลี่ยต่อเดือน ของครัวเรือนเกษตรที่เป็นหนี้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือน 8,199.77 บาท

2. ค่าใช้จ่ายสินค้าและบริการเฉลี่ยต่อเดือนจากการศึกษาค่าใช้จ่ายสินค้าและบริการเฉลี่ยต่อเดือน แยกตามกลุ่มจังหวัด พบว่า กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยน้อยที่สุด 5,944.58 บาท ในขณะที่กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยมากที่สุด 9,600.11 บาท

ตารางที่ 4.11 ค่าเฉลี่ยจำแนกตามค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคบริโภคเฉลี่ยต่อเดือน

n = 425

ค่าใช้จ่าย (บาท)	ค่าเฉลี่ย
ภาพรวมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	1,775.18
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1	2,125.19
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2	1,611.82
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง	1,306.41
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1	1,815.74
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2	1,536.70

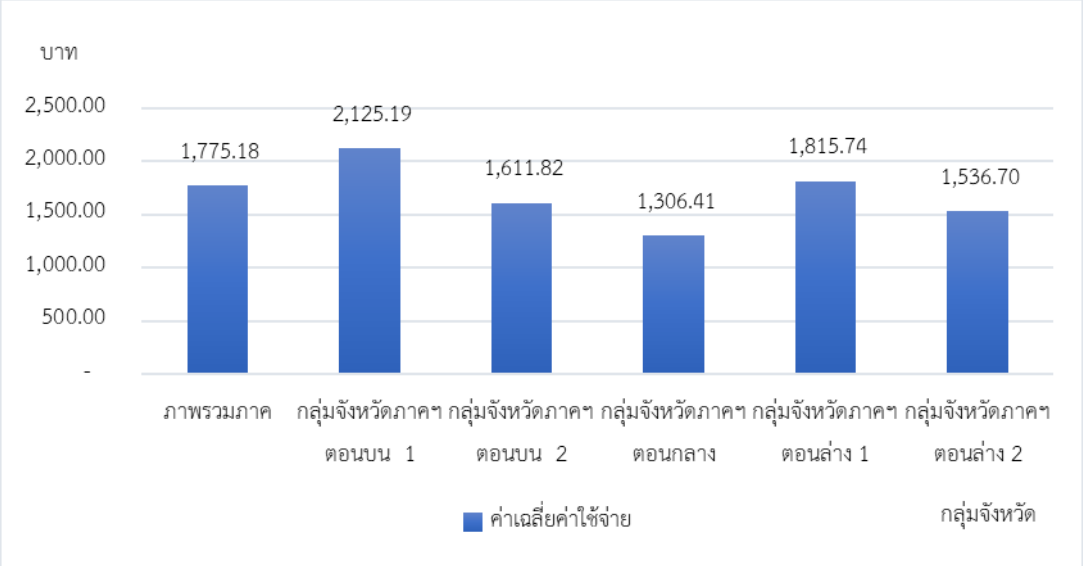

ภาพที่ 4.14 กราฟแสดงค่าเฉลี่ยจำแนกตามค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคบริโภคเฉลี่ยต่อเดือน

จากตารางที่ 4.11 มีผลการวิเคราะห์ ดังนี้

1. ค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคบริโภคเฉลี่ยต่อเดือน จากการศึกษาค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคบริโภคเฉลี่ยต่อเดือน ของครัวเรือนเกษตรที่เป็นหนี้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือน 1,775.18 บาท

2. ค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคบริโภคเฉลี่ยต่อเดือน จากการศึกษาค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคบริโภคเฉลี่ยต่อเดือน แยกตามกลุ่มจังหวัด พบว่า กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยน้อยที่สุด 1,306.41 บาท ในขณะที่กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 มีค่าใช้จ่ายฉลี่ยมากที่สุด 2,125.19 บาท

ตารางที่ 4.12 ค่าเฉลี่ยจำแนกตามจำนวนมูลค่าทรัพย์สิน

n = 425

จำนวนมูลค่าทรัพย์สิน (บาท)	ค่าเฉลี่ย
ภาพรวมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	2,710,427.21
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1	3,010,649.55
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2	1,482,029.03
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง	2,453,796.91
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1	3,849,239.44
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2	2,192,588.41

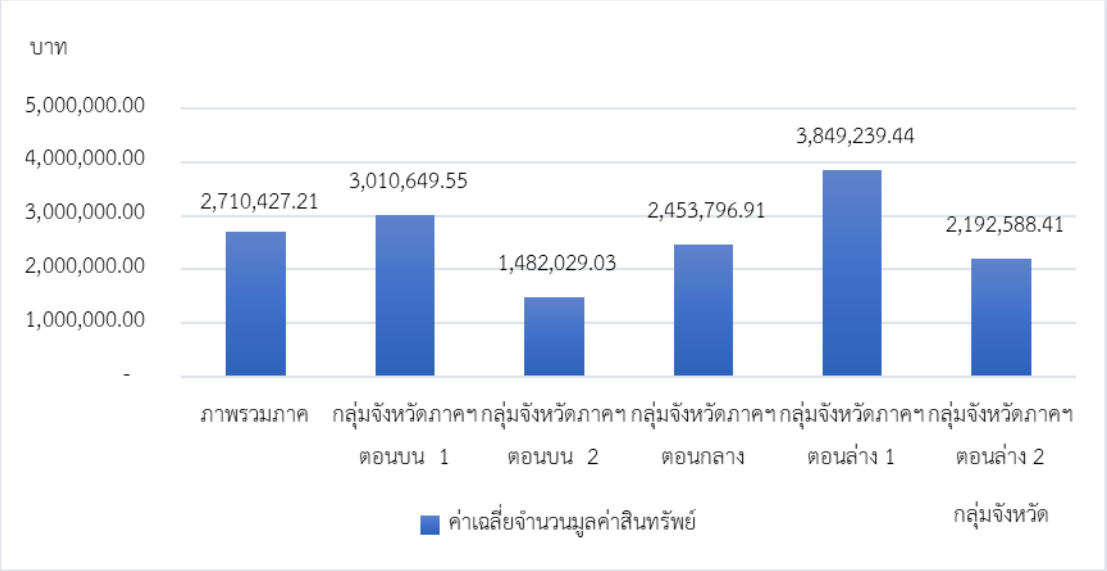

ภาพที่ 4.15 กราฟแสดงค่าเฉลี่ยจำแนกตามจำนวนมูลค่าทรัพย์สิน

จากตารางที่ 4.12 มีผลการวิเคราะห์ดังนี้

1. จำนวนมูลค่าทรัพย์สิน จากการศึกษาจำนวนมูลค่าทรัพย์สิน ของครัวเรือนเกษตรที่เป็นหนี้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีจำนวนมูลค่าทรัพย์สินเฉลี่ย 2,710,427.21 บาท

2. จำนวนมูลค่าทรัพย์สิน จากการศึกษาจำนวนมูลค่าทรัพย์สิน ของครัวเรือนเกษตรที่เป็นหนี้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แยกตามกลุ่มจังหวัด พบว่า กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2 มีจำนวนมูลค่าทรัพย์สินเฉลี่ยน้อยที่สุด 1,482,029.03 บาท ในขณะที่กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 มีจำนวนมูลค่าทรัพย์สินฉลี่ยมากที่สุด 3,849,239.44 บาท

ตารางที่ 4.13 ค่าเฉลี่ยจำแนกตามจำนวนพื้นที่ทำการเกษตร

n = 425

จำนวนพื้นที่ทำการเกษตร (ไร่)	ค่าเฉลี่ย
ภาพรวมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	23.09
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1	23.24
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2	17.94
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง	18.00
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1	33.42
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2	21.48

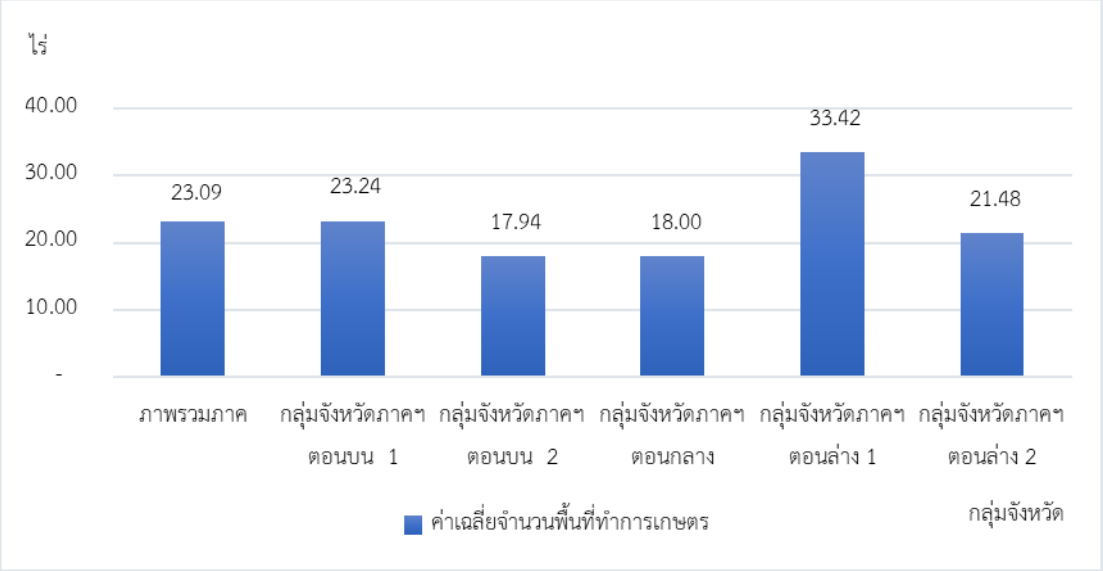

ภาพที่ 4.16 กราฟแสดงค่าเฉลี่ยจำแนกตามจำนวนพื้นที่ทำการเกษตร

จากตารางที่ 4.13 มีผลการวิเคราะห์ดังนี้

1. จำนวนพื้นที่ทำการเกษตร จากการศึกษาจำนวนพื้นที่ทำการเกษตร ของครัวเรือนเกษตรที่เป็นหนี้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีพื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 23.09 ไร่

2. จำนวนพื้นที่ทำการเกษตร จากการศึกษาจำนวนพื้นที่ทำการเกษตร ของครัวเรือนเกษตรที่เป็นหนี้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แยกตามกลุ่มจังหวัด พบว่า กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2 มีจำนวนพื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ยน้อยที่สุด 17.94 ไร่ ในขณะที่กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 มีจำนวนพื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ยมากที่สุด 33.42 ไร่

ตารางที่ 4.14 จำนวนและค่าร้อยละจำแนกตามการถือครองที่ดิน

n = 425

การถือครองที่ดิน	เป็นเจ้าของที่ดิน		ไม่เป็นเจ้าของที่ดิน	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ (100)	จำนวน (คน)	ร้อยละ (100)
ภาพรวมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	349	82.12	76	17.88
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1	122	78.21	34	21.79
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2	50	80.65	12	19.35
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง	59	89.39	7	10.61
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1	55	76.39	17	23.61
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2	63	91.30	6	8.70

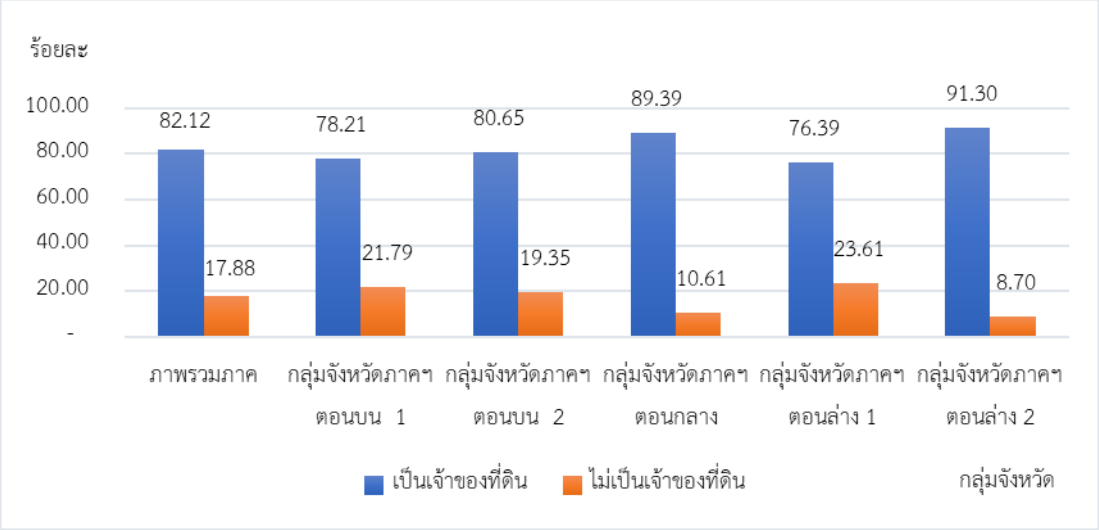

ภาพที่ 4.17 กราฟแสดงร้อยละจำแนกตามการถือครองที่ดิน

จากตารางที่ 4.14 มีผลการวิเคราะห์ดังนี้

1. การถือครองที่ดิน จากการศึกษาการถือครองที่ดิน ของครัวเรือนเกษตรที่เป็นหนี้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนใหญ่เป็นเจ้าของที่ดิน จำนวน 349 คน คิดเป็นร้อยละ 82.12 และไม่ได้เป็นเจ้าของที่ดิน จำนวน 76 คน คิดเป็นร้อยละ 17.88

2. การถือครองที่ดิน จากการศึกษาการถือครองที่ดิน ของครัวเรือนเกษตรที่เป็นหนี้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แยกตามกลุ่มจังหวัด พบว่า กลุ่มจังหวัดฯ ทั้ง 5 กลุ่ม ครัวเรือนเกษตรส่วนใหญ่เป็นเจ้าของที่ดิน

4. ข้อมูลปัจจัยพื้นฐานทางภูมิศาสตร์

ประกอบด้วย (1) เขตการปกครอง สามารถแสดงผลการศึกษาข้อมูลปัจจัยพื้นฐานทางภูมิศาสตร์ ดังนี้

ตารางที่ 4.15 จำนวนและค่าร้อยละจำแนกตามเขตการปกครอง

n = 425

เขตการปกครอง	นอกเขตเทศบาล		ในเขตเทศบาล	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ (100)	จำนวน (คน)	ร้อยละ (100)
ภาพรวมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	229	53.88	196	46.12
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1	84	53.85	72	46.15
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2	27	43.55	35	56.45
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง	41	62.12	25	37.88
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1	37	51.39	35	48.61
กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2	40	57.97	29	42.03

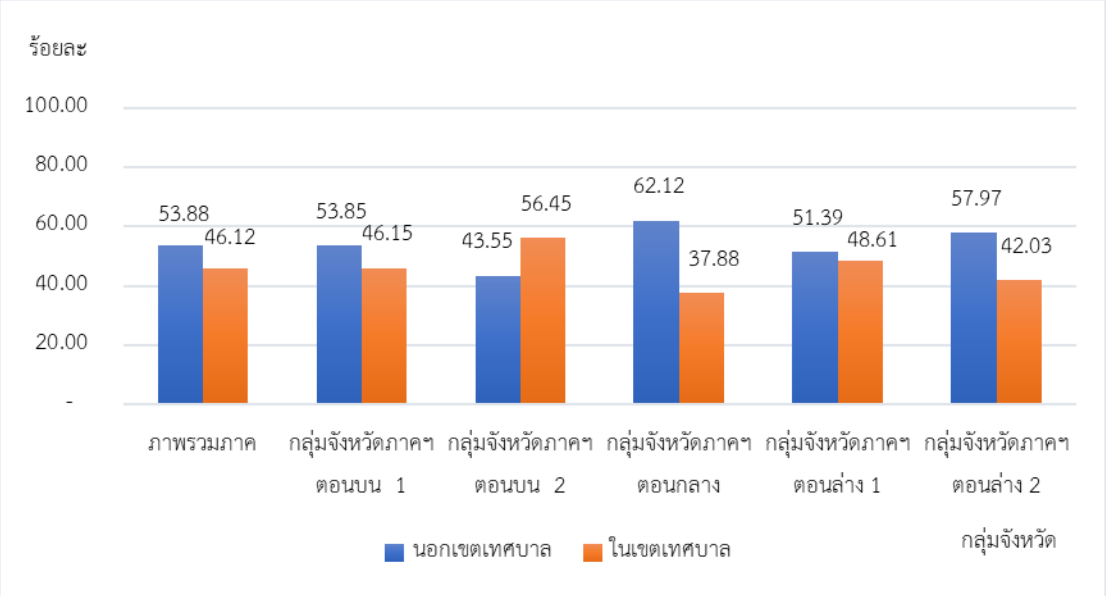

ภาพที่ 4.18 กราฟแสดงร้อยละจำแนกตามเขตการปกครอง

จากตารางที่ 4.15 มีผลการวิเคราะห์ดังนี้

1. เขตการปกครอง จากการศึกษาเขตการปกครอง ของครัวเรือนเกษตรที่เป็นหนี้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนใหญ่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาล จำนวน 229 คน คิดเป็นร้อยละ 53.88 และอาศัยอยู่ในเขตเทศบาล จำนวน 196 คน คิดเป็นร้อยละ 46.12

2. เขตการปกครอง จากการศึกษาเขตการปกครอง ของครัวเรือนเกษตรที่เป็นหนี้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แยกตามกลุ่มจังหวัด พบว่า กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน

1, ตอนกลาง, ตอนล่าง 1 และตอนล่าง 2 ครัวเรือนเกษตรส่วนใหญ่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาล มีเพียงกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 ที่ครัวเรือนเกษตรส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาล

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

การศึกษาครั้งนี้จะทำการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ด้วยวิธีการถดถอยพหุคูณ โดยใช้ตัวประมาณค่าสัมประสิทธิ์ วิธีกำลังสองน้อยที่สุด โดยวิธี Backward Elimination พร้อมทั้งตรวจสอบปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากการวิเคราะห์ของข้อสมมติฐานบางประการในการสร้างแบบจำลองการถดถอย เพื่อป้องกันมิให้ละเมิดปัญหา ได้แก่ (1) ปัญหาความสัมพันธ์เชิงเส้นตรง และ (2) ปัญหาตัวคลาดเคลื่อนมีความแปรปรวนไม่คงที่

การศึกษาครั้งนี้ได้ทำการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ด้วยวิธีการถดถอยพหุคูณ โดยใช้ตัวประมาณค่าสัมประสิทธิ์ วิธีกำลังสองน้อยที่สุด โดยวิธี Backward Elimination เพื่อหาความสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม ตัวแปรตาม คือ หนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และตัวแปรอิสระทั้งหมด 17 ตัวแปร ประกอบด้วย (X_1) อายุของหัวหน้าครัวเรือน, (X_2) อายุของหัวหน้าครัวเรือนยกกำลังสอง, (X_3) เพศของหัวหน้าครัวเรือน, (X_4) ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน, (X_5) สถานภาพสมรสของหัวหน้าครัวเรือน, (X_6) จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (ไม่รวมลูกจ้างและคนรับใช้), (X_7) จำนวนผู้ทำงานหารายได้ (ไม่รวมลูกจ้างและคนรับใช้), (X_8) รายได้ทั้งสิ้นเฉลี่ยต่อเดือน, (X_9) ค่าใช้จ่ายอาหารและเครื่องดื่ม (ไม่มีแอลกอฮอล์) เฉลี่ยต่อเดือน, (X_{10}) ค่าใช้จ่ายเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์เฉลี่ยต่อเดือน, (X_{11}) ค่าใช้จ่ายยาสูบ หมาก ยานัตถุ์ และอื่นๆ เฉลี่ยต่อเดือน, (X_{12}) ค่าใช้จ่ายสินค้าและบริการเฉลี่ยต่อเดือน, (X_{13}) ค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคบริโภคเฉลี่ยต่อเดือน, (X_{14}) มูลค่าทรัพย์สินของครัวเรือน, (X_{15}) จำนวนพื้นที่ทำการเกษตร, (X_{16}) การถือครองที่ดิน และ (X_{17}) เขตการปกครอง

การวิเคราะห์ในครั้งนี้ได้ทำการตัดตัวแปรที่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่

(X_2) อายุของหัวหน้าครัวเรือนยกกำลังสอง

(X_3) เพศของหัวหน้าครัวเรือน

(X_4) ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน

(X_6) จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (ไม่รวมลูกจ้างและคนรับใช้)

(X_7) จำนวนผู้ทำงานหารายได้ (ไม่รวมลูกจ้างและคนรับใช้)

(X_8) รายได้ทั้งสิ้นเฉลี่ยต่อเดือน

(X_9) ค่าใช้จ่ายอาหารและเครื่องดื่ม (ไม่มีแอลกอฮอล์) เฉลี่ยต่อเดือน

(X_{10}) ค่าใช้จ่ายเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์เฉลี่ยต่อเดือน

(X_{11}) ค่าใช้จ่ายยาสูบ หมาก ยานัตถุ์ และอื่นๆ เฉลี่ยต่อเดือน

(X_{12}) ค่าใช้จ่ายสินค้าและบริการเฉลี่ยต่อเดือน

(X_{16}) การถือครองที่ดิน

(X_{17}) เขตการปกครอง

จากการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ด้วยวิธีการถดถอยพหุคูณ โดยใช้ตัวประมาณค่าสัมประสิทธิ์ วิธีกำลังสองน้อยที่สุด โดยวิธี Backward Elimination ได้ดำเนินการตัดตัวแปรที่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ จากทั้งหมด 17 ตัวแปร เหลือเพียง 5 ตัวแปร ดังแสดงในตารางที่ 4.16

ตารางที่ 4.16 ผลการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม			
	Coefficient	S.E.	t-ratio	p-value
const	414406	130903	3.166	0.0017***
(x_1) อายุของหัวหน้าครัวเรือนเกษตร	- 6515.28	1911.39	- 3.409	0.0007***
(x_5) สถานภาพสมรสของหัวหน้าครัวเรือนเกษตร	-117601	54040.0	- 2.176	0.0301**
(x_{13}) ค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคและบริโภคเฉลี่ยต่อเดือน	36.0425	9.37345	3.845	0.0001***
(x_{14}) จำนวนมูลค่าทรัพย์สิน	0.0207751	0.00744350	2.791	0.0055***
(x_{15}) จำนวนพื้นที่ทำการเกษตร	8093.02	937.693	8.631	<0.0001***
R-Squared	0.432456			
Adjusted R-Squared	0.425684			
F(5, 419)	63.85382			
P-value(F)	1.92e-49			

และได้มีการตรวจสอบปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากการวิเคราะห์ของข้อสมมติฐานบางประการในการสร้างแบบจำลองการถดถอย เพื่อป้องกันมิให้ละเมิดปัญหาต่างๆ ดังนี้

(1) ปัญหาความสัมพันธ์เชิงเส้นตรง (Multicollinearity) ทดสอบด้วยวิธี Variance Inflation Factors (VIF) ผลทดสอบพบว่า ค่า VIF ของตัวแปรอิสระแต่ละตัวมีค่าน้อยกว่า 10 จึงสามารถสรุปได้ว่า ตัวแปรอิสระไม่มีปัญหาความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงเกิดขึ้น

$(\mathbf{x_1})$ อายุของหัวหน้าครัวเรือนเกษตร มีค่า VIF = 1.135

$(\mathbf{x_5})$ สถานภาพสมรสของหัวหน้าครัวเรือนเกษตร มีค่า VIF = 1.121

$(\mathbf{x_{13}})$ ค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคและบริโภคเฉลี่ยต่อเดือน มีค่า VIF = 1.108

$(\mathbf{x_{14}})$ จำนวนมูลค่าทรัพย์สิน มีค่า VIF = 2.252

$(\mathbf{x_{15}})$ จำนวนพื้นที่ทำการเกษตร มีค่า VIF = 2.234

(2) ปัญหาตัวคลาดเคลื่อนมีความแปรปรวนไม่คงที่ (Heteroskedasticity) ทดสอบด้วยวิธี Breusch-Pagan ผลทดสอบพบว่า ค่า LM statistic ให้ค่า p-value น้อยกว่า 0.05 จึงปฏิเสธสมมติฐานหลัก ทำให้มีปัญหาตัวคลาดเคลื่อนมีความแปรปรวนไม่คงที่ แต่ได้แก้ปัญหาแล้ว ด้วยวิธี Heteroskedasticity-robust standard errors, variant HC1 ได้ผลการวิเคราะห์ตามตารางที่ 4.17

ตารางที่ 4.17 แสดงผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม			
	Coefficient	S.E.	t-ratio	p-value
const	222841	126611	1.760	0.0791*
$(\mathbf{x_1})$ อายุของหัวหน้าครัวเรือนเกษตร	−4622.81	1897.73	−2.436	0.0153**
$(\mathbf{x_{13}})$ ค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคและบริโภคเฉลี่ยต่อเดือน	37.9172	16.9964	2.231	0.0262**
$(\mathbf{x_{15}})$ จำนวนพื้นที่ทำการเกษตร	9884.50	2163.10	4.570	<0.0001***
R-Squared	0.415476			
Adjusted R-Squared	0.411311			
F(3, 421)	13.43022			
P-value(F)	2.19e-08			

จากผลการทดสอบข้อมูลตามตารางที่ 4.17 สามารถแสดงการประมาณค่าพารามิเตอร์ในสมการถดถอยพหุคูณ ได้ดังนี้

$$\widehat{Y} = 222841 - 4622.81(X_1) + 37.9172(X_{13}) + 9884.50(X_{15})$$

S.E. (0.0791*) (0.0153**) (0.0262**) (<0.0001***)

$R^2 = 0.415476$

ผลจากการทดสอบการประมาณค่าสมการสามารถอธิบายความสัมพันธ์ พบว่ามีจำนวน 3 ตัวแปร ที่มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ อายุของหัวหน้าครัวเรือนเกษตร ค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคและบริโภคเฉลี่ยต่อเดือน และจำนวนพื้นที่ทำการเกษตร ซึ่งแบบจำลองที่สร้างขึ้นสามารถอธิบายปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ ร้อยละ 41.55 หรือ R-Squared (R^2) เท่ากับ 0.415476 ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 58.45 เกิดจากปัจจัยอื่นๆ ที่ไม่ได้อยู่ในแบบจำลอง ซึ่งมีรายละเอียดสามารถสรุปได้ดังนี้

1. อายุของหัวหน้าครัวเรือนเกษตร (X_1) มีค่าเท่ากับ −4622.81 หมายความว่า หากอายุของหัวหน้าครัวเรือนเกษตรเพิ่มขึ้น 1 ปี จะทำให้ครัวเรือนเกษตรมีหนี้สินลดลง 4,622.81 บาท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยกำหนดให้ปัจจัยอื่นๆ คงที่ เนื่องจากบุคคลจะมีรายได้น้อยเมื่ออายุยังน้อย จากนั้นบุคคลจะมีรายได้มากขึ้นเมื่ออยู่ในวัยกลางคน และบุคคลจะมีรายได้ลดลงเมื่อเข้าสู่วัยชรา จึงต้องมีการกู้ยืมเงินเมื่ออายุยังน้อยเนื่องจากมีรายได้ต่ำกว่าระดับการบริโภคที่เหมาะสมกับตัวเอง แต่จะเริ่มเก็บออมเงินในวัยกลางคน และในที่สุดจะใช้เงินออมนั้นในวัยชรา นอกจากนี้ การเข้าถึงสินเชื่อในระบบของบุคคลเข้าสู่ช่วงวัยชราจะยากขึ้น เนื่องจากความสามารถในการชำระหนี้ลดลง เมื่ออายุของหัวหน้าครัวเรือนเกษตรเพิ่มขึ้น จึงทำให้ระดับหนี้สินของหัวหน้าครัวเรือนเกษตรค่อยๆ ลดลง

2. ค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคและบริโภคเฉลี่ยต่อเดือน (X_{13}) มีค่าเท่ากับ 37.9172 หมายความว่า หากครัวเรือนเกษตรมีค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคและบริโภคเพิ่มขึ้น 1 บาท จะทำให้ครัวเรือนเกษตรมีหนี้สินเพิ่มขึ้น 37.92 บาท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยกำหนดให้ปัจจัยอื่นๆ คงที่ เนื่องจากค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคและบริโภค อย่างเช่น ภาษี ค่าเบี้ยประกันภัย ค่าซื้อสลากกินแบ่ง ดอกเบี้ยจ่าย และค่าใช้จ่ายอื่นๆ เป็นการใช้จ่ายที่ไม่ก่อให้เกิดการ

สร้างรายได้ให้กับเกษตรกรให้สามารถใช้ชำระหนี้ได้ ถ้ารายได้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายยิ่งจะส่งผลให้เกิดการก่อหนี้เพิ่มขึ้น

3. จำนวนพื้นที่ทำการเกษตร $(\mathbf{X_{15}})$ มีค่าเท่ากับ 9884.50 หมายความว่า หากครัวเรือนเกษตรมีจำนวนพื้นที่ทำการเกษตรเพิ่มขึ้น 1 ไร่ จะทำให้ครัวเรือนเกษตรมีหนี้สินเพิ่มขึ้น 9,884.50 บาท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยกำหนดให้ปัจจัยอื่นๆ คงที่ เนื่องจากครัวเรือนเกษตรที่มีจำนวนพื้นที่ทำการเกษตรมาก ต้นทุนในการผลิตก็จะเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย ถ้าราคาปัจจัยการผลิตหรือราคาวัตถุดิบเพิ่มสูงขึ้น ยิ่งจะส่งผลให้ครัวเรือนเกษตรมีโอกาสก่อหนี้เพื่อการลงทุนเพิ่มขึ้น

มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมาธิราช

บทที่ 5
สรุปการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และเพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยใช้ข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2564 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ กลุ่มตัวอย่างครัวเรือนเกษตรที่มีการก่อหนี้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 425 ครัวเรือน สรุปได้ดังนี้

1. สรุปการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยใช้ข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2564 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ กลุ่มตัวอย่างครัวเรือนเกษตรที่มีการก่อหนี้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 425 ครัวเรือน ในการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการถดถอยพหุคูณ โดยใช้ตัวประมาณค่าสัมประสิทธิ์ วิธีกำลังสองน้อยที่สุด โดยวิธี Backward Elimination เพื่อหาความสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม ตัวแปรตาม คือ หนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และตัวแปรอิสระ จำนวน 17 ตัวแปร ประกอบด้วย อายุของหัวหน้าครัวเรือน อายุของหัวหน้าครัวเรือนยกกำลังสอง เพศของหัวหน้าครัวเรือน ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน สถานภาพสมรสของหัวหน้าครัวเรือน จำนวนสมาชิกในครัวเรือน(ไม่รวมลูกจ้างและคนรับใช้) จำนวนผู้ทำงานหารายได้(ไม่รวมลูกจ้างและคนรับใช้) รายได้ทั้งสิ้นเฉลี่ยต่อเดือน ค่าใช้จ่ายอาหารและเครื่องดื่ม(ไม่มีแอลกอฮอล์) เฉลี่ยต่อเดือน ค่าใช้จ่ายเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์เฉลี่ยต่อเดือน ค่าใช้จ่ายยาสูบ หมาก ยานัตถุ์ และอื่นๆ เฉลี่ยต่อเดือน ค่าใช้จ่ายสินค้าและบริการเฉลี่ยต่อเดือน ค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคบริโภคเฉลี่ยต่อเดือน มูลค่าทรัพย์สินของครัวเรือน จำนวนพื้นที่ทำการเกษตร การถือครองที่ดิน และเขตการปกครอง การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สามารถสรุปผลผลการศึกษาได้ดังนี้

หนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หากแยกตามกลุ่มจังหวัด พบว่า กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดสุรินทร์ มีหนี้สินเฉลี่ยครัวเรือนเกษตรมากที่สุด จำนวน 510,947 บาท โดยเฉพาะจังหวัดชัยภูมิ และ

จังหวัดบุรีรัมย์ มีหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนเกษตรมากที่สุด จำนวน 636,353 และ 655,648 บาท ตามลำดับ ซึ่งอาจสะท้อนถึงการลงทุนในการเกษตรที่มีความเสี่ยงสูง ต้นทุนการผลิตที่เพิ่มขึ้น หรือการเข้าถึงแหล่งเงินทุนที่มีต้นทุนสูง ส่งผลให้ภาพรวมของกลุ่มจังหวัดฯ มีหนี้เฉลี่ยครัวเรือนเกษตรมากกว่ากลุ่มจังหวัดอื่นๆ นอกจากนี้ยังพบว่ากลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 มีจำนวนมูลค่าทรัพย์สินเฉลี่ยมากที่สุด จำนวน 3,849,239 บาท ซึ่งอาจบ่งบอกถึงการสะสมทรัพย์สินและที่ดินในการเกษตร แต่ทว่ามูลค่าหนี้ที่สูงก็อาจส่งผลให้ทรัพย์สินเหล่านี้มีความเสี่ยงต่อการถูกยึดทรัพย์หากไม่สามารถชำระหนี้ได้ และมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนมากที่สุด จำนวน 29,507.44 บาท แต่เมื่อเทียบกับหนี้สินเฉลี่ยและมูลค่าทรัพย์สินแล้ว อาจสะท้อนถึงการมีรายได้ที่ไม่เพียงพอต่อการชำระหนี้ และความต้องการใช้จ่ายอื่นๆ ในครัวเรือน

การศึกษาข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือพบว่า หัวหน้าครัวเรือนมีอายุเฉลี่ย 57.36 ปี ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ซึ่งเป็นไปตามลักษณะของสังคมไทยที่ส่วนใหญ่เพศชายเป็นผู้นำครอบครัว การศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า มีสถานภาพสมรสแล้ว จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (ไม่รวมลูกจ้างและคนรับใช้) จำนวน 3 คน ในขณะที่จำนวนผู้ทำงานหารายได้ (ไม่รวมลูกจ้างและคนรับใช้) จำนวน 2 คน ส่วนใหญ่เป็นเจ้าของที่ดินอาศัยอยู่นอกเขตเทศบาล และมีพื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 23.09 ไร่ มีจำนวนมูลค่าทรัพย์สินเฉลี่ย 2,710,427.21 บาท โดยมีรายได้ทั้งสิ้นเฉลี่ยต่อเดือน 21,811.34 บาท ค่าใช้จ่ายอาหารและเครื่องดื่ม (ไม่มีแอลกอฮอล์) เฉลี่ยต่อเดือน 6,807.99 บาท ค่าใช้จ่ายเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์เฉลี่ยต่อเดือน 45.31 บาท ค่าใช้จ่ายยาสูบ หมาก ยานัตถุ์ และอื่นๆ เฉลี่ยต่อเดือน 106.77 บาท ค่าใช้จ่ายสินค้าและบริการเฉลี่ยต่อเดือน 8,199.77 บาท และค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคบริโภคเฉลี่ยต่อเดือน 1,775.18 บาท

ส่วนการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลจากการทดสอบการประมาณค่าสมการสามารถอธิบายความสัมพันธ์ พบว่ามีจำนวน 3 ตัวแปร ที่มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ อายุของหัวหน้าครัวเรือนเกษตร ค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคและบริโภคเฉลี่ยต่อเดือน และจำนวนพื้นที่ทำการเกษตร ทั้งนี้ปัจจัยที่ส่งผลเชิงบวกต่อการเป็นหนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ ค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคและบริโภคเฉลี่ยต่อเดือน และจำนวนพื้นที่ทำการเกษตร ส่วนปัจจัยที่ส่งผลเชิงลบต่อการเป็นหนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ อายุของหัวหน้าครัวเรือนเกษตร โดยพบว่าทั้ง 3 ปัจจัย สามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงจำนวนหนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ร้อยละ 41.55 หรือ R-Squared (R^2) เท่ากับ 0.415476 ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 58.45 เกิดจากปัจจัยอื่นๆ ที่ไม่ได้อยู่ในแบบจำลอง

2. อภิปรายผล

การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการศึกษาพบว่า อายุของหัวหน้าครัวเรือนเกษตรเพิ่มขึ้น 1 ปี จะทำให้ครัวเรือนเกษตรมีหนี้สินลดลง 4,622.81 บาท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยกำหนดให้ปัจจัยอื่นๆ คงที่ เนื่องจากบุคคลจะมีรายได้น้อยเมื่ออายุยังน้อย จากนั้นบุคคลจะมีรายได้มากขึ้นเมื่ออยู่ในวัยกลางคน และบุคคลจะมีรายได้ลดลงเมื่อเข้าสู่วัยชรา จึงต้องมีการกู้ยืมเงินเมื่ออายุยังน้อยเนื่องจากมีรายได้ต่ำกว่าระดับการบริโภคที่เหมาะสมกับตัวเอง แต่จะเริ่มเก็บออมเงินในวัยกลางคน และในที่สุดจะใช้เงินออมนั้นในวัยชรา นอกจากนี้ การเข้าถึงสินเชื่อในระบบของบุคคลเข้าสู่ช่วงวัยชราจะยากขึ้น เนื่องจากความสามารถในการชำระหนี้ลดลง เมื่ออายุของหัวหน้าครัวเรือนเกษตรเพิ่มขึ้น จึงทำให้ระดับหนี้สินของหัวหน้าครัวเรือนเกษตรค่อยๆ ลดลง ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีวงจรชีวิตของการบริโภคและการออม อธิบายว่า ลักษณะรายได้ของบุคคลนั้นมีความสัมพันธ์กับอายุเป็นรูประฆังคว่ำ (Bell-Shaped) ทั้งนี้ยังสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ เบญจมาภรณ์ อมรเลิศพานิช (2551) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการก่อหนี้ของครัวเรือนในภาคเหนือของประเทศไทย พบว่า อายุของหัวหน้าครัวเรือนเพิ่มขึ้นส่งผลให้มูลค่าหนี้เพิ่มขึ้นจนกระทั่งอายุ 56 ปี มูลค่าหนี้จึงจะค่อยๆ ลดลง และรายงานเชิงวิเคราะห์ เรื่อง หนี้สินครัวเรือนเกษตร พ.ศ. 2562 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า ถ้าหัวหน้าครัวเรือนเกษตรมีอายุเพิ่มขึ้น 1 ปี มีโอกาสเป็นหนี้ลดลง

สำหรับครัวเรือนเกษตรที่มีค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคและบริโภคเฉลี่ยต่อเดือนเพิ่มขึ้น 1 บาท จะทำให้ครัวเรือนเกษตรมีหนี้สินเพิ่มขึ้น 37.92 บาท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยกำหนดให้ปัจจัยอื่นๆ คงที่ เนื่องจากค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคและบริโภค อย่างเช่น ภาษี ค่าเบี้ยประกันภัย ค่าซื้อสลากกินแบ่ง ดอกเบี้ยจ่าย และค่าใช้จ่ายอื่นๆ เป็นการใช้จ่ายที่ไม่ก่อให้เกิดการสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรให้สามารถใช้ชำระหนี้ได้ ถ้ารายได้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายยิ่งจะส่งผลให้เกิดการก่อหนี้เพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ สุริยะ หาญพิชัย, เฉลิมพล จตุพร และ วสุ สุวรรณวิหค (2563) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อหนี้สินครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดลพบุรี พบว่า รายจ่ายนอกภาคการเกษตร เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อปริมาณหนี้สินครัวเรือนเกษตรกร

นอกจากนี้ยังพบว่าครัวเรือนเกษตรที่มีจำนวนพื้นที่ทำการเกษตรเพิ่มขึ้น 1 ไร่ จะทำให้ครัวเรือนเกษตรมีหนี้สินเพิ่มขึ้น 9,884.50 บาท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยกำหนดให้ปัจจัยอื่นๆ คงที่ เนื่องจากครัวเรือนเกษตรที่มีจำนวนพื้นที่ทำการเกษตรมาก ต้นทุนในการผลิตก็จะเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย ถ้าราคาปัจจัยการผลิตหรือราคาวัตถุดิบเพิ่มสูงขึ้น ยิ่งจะส่งผลให้ครัวเรือนเกษตรมีโอกาสก่อหนี้เพื่อการลงทุนเพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ อารีรัตน์ ลุนลลาด

(2563) ได้ศึกษาภาระหนี้สินของครัวเรือนเกษตรทำนาเปรียบเทียบกับหนี้สินของครัวเรือนที่ประกอบอาชีพอื่น พบว่า ครัวเรือนที่ทำนาหรือทำการเกษตรอื่นๆ หากมีพื้นที่ทำการเกษตรมากขึ้น หนี้สินครัวเรือนจะเพิ่มขึ้นตามไปด้วย และรายงานเชิงวิเคราะห์ เรื่อง หนี้สินครัวเรือนเกษตร พ.ศ.2564 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า ถ้าครัวเรือนเกษตรมีจำนวนพื้นที่ทำการเกษตรเพิ่มขึ้น 1 ไร่ จะมีโอกาสเป็นหนี้เพิ่มขึ้น

3. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ปัจจัยค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคและบริโภค ที่ส่งผลต่อการเป็นหนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เกษตรกรจึงต้องพิจารณาถึงความจำเป็นและสถานะทางการเงินของตนก่อนตัดสินใจซื้อสินค้าหรือบริการต่างๆ และควรมีการวางแผนทางการเงิน เช่น การทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย เพื่อให้สามารถควบคุมรายจ่ายของครัวเรือนได้

2. ปัจจัยจำนวนพื้นที่ทำการเกษตร ที่ส่งผลต่อการเป็นหนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การพัฒนาทักษะและเพิ่มความรู้เป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะช่วยให้เกษตรกรสามารถปรับปรุงพื้นที่เพาะปลูกให้ใช้ประโยชน์ได้สูงสุด การเลือกใช้เมล็ดพันธุ์ที่เหมาะสม และมีการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้าสู่กระบวนการผลิตจะช่วยเพิ่มผลผลิต และยังสามารถลดต้นทุนการผลิตได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย

ข้อเสนอแนะอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

1. ควรเพิ่มอำนาจและบทบาทหน้าที่ให้แก่หน่วยงานรัฐระดับท้องถิ่นอย่างชัดเจน ให้เข้าถึงและสามารถทำงานเชิงรุกร่วมกับเกษตรกร นอกจากนี้ควรสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจให้แก่ครัวเรือนเกษตร โดยส่งเสริมการสร้างรายได้จากกิจกรรมนอกภาคการเกษตร เพื่อให้มีรายได้เพียงพอสามารถใช้ในการชำระหนี้คงค้าง และไม่ก่อหนี้เกินศักยภาพอีก

2. ภาครัฐควรส่งเสริมสนับสนุนการเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงตลาดให้แก่เกษตรกร และพัฒนาระบบชลประทานให้เพียงพอต่อความต้องการ สามารถทำการเกษตรนอกฤดูกาลเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาตัวแปรอื่นๆ เพิ่มเติมที่อาจจะส่งผลต่อหนี้ของครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น จำนวนผู้พิการ จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี และจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป

2. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับหนี้ครัวเรือนเกษตรของภาคอื่นๆ ในประเทศไทย เพื่อเปรียบเทียบข้อมูลเกี่ยวกับหนี้ครัวเรือนเกษตรในภูมิภาคต่างๆ จะช่วยให้เข้าใจถึงระดับและลักษณะของปัญหาหนี้สินในแต่ละภูมิภาคมากขึ้น

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

กลางใจ แสงวิจิตร พเนิน อินทะระ และภูมิ ชี้เจริญ. (2562). *Fin Tech กับบทบาทในการจัดการหนี้ครัวเรือนนอกระบบ เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน.* สืบค้นจาก https://kb.psu.ac.th/psukb/bitstream/2016/13036/1/440803.pdf

จรินทร์ เทศวานิช. (2561). สถาบันการเงิน. ใน *(ประมวลสาระชุดวิชาเศรษฐศาสตร์การเงินและการจัดการทางการเงิน).* (หน่วยที่ 3, น. 3-6 – 3-8). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ฐิติชญามณ สุรินทร์. (2560). *ภาวะหนี้สินและการแก้ไขภาวะหนี้สินของกำลังพล กรมการสื่อสารทหาร กองบัญชาการกองทัพไทย.* สืบค้นจาก https://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/frontend/Info/item/dc:126440

เบญจมาภรณ์ อมรเลิศพานิช (2551). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการก่อหนี้ของครัวเรือนในภาคเหนือของประเทศไทย.* สืบค้นจาก repository.cmu.ac.th/handle/6653943832/10941

พิมพ์ชนก กระตุปัญญา และคณะ. (2564). *ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการก่อภาระหนี้สินของเกษตรกร อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด.* สืบค้นจาก https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jomld/article/view/247885/168877

พรพรรณษา สุขรัตน์. (2566). *การก่อหนี้และวิธีการจัดการหนี้สินที่ส่งผลต่ออิสรภาพทางการเงินของสมาชิกสหกรณ์ออมทรัพย์แห่งหนึ่ง.* สืบค้นจาก https://kb.psu.ac.th/psukb/bitstream/2016/18131/1/6410521041.pdf

พลากร ดวงเกตุ. (2565). *หนี้สินครัวเรือนเกษตรของประเทศไทย: ความท้าทายต่อเนื่อง.* สืบค้นจาก www.cps.chula.ac.th/newcps/journalnew/myfilepdf/38-4-6-2565.pdf

พอพันธ์ อุยยานนท์. (2564). ทฤษฎีการบริโภค การลงทุน การใช้จ่ายภาครัฐ และดุลยภาพในตลาดผลผลิต. ใน *(ประมวลสาระชุดวิชาทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ขั้นสูง).* (หน่วยที่ 9, น. 9-7 - 9-22). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2558). *โครงการศึกษาภาวะหนี้สินเกษตรกรและแนวทางการปรับปรุงศักยภาพการดำเนินงานกองทุนในกำกับดูแลของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์.* สืบค้นจาก https://tdri.or.th/wp-content/uploads/2019/05/ภาวะหนี้สินเกษตรกรFinal-Report.pdf

ลลิตา บุดดา. (2559). *หนี้ภาคครัวเรือนกับวัฏจักรธุรกิจไทย.* สืบค้นจาก https://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/frontend/Info/item/dc:93682

ศิรินภา โภคาพานิชย์. (2560). *การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อภาระหนี้สินของเกษตรกร อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย.* สืบค้นจาก fulltext.rmu.ac.th/fulltext/2560/123823/Phokhapanit%20Sirnapha.pdf

ศิวาพร ฟองทอง. (2563). *การจัดการการเงินของครัวเรือนเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.* สืบค้นจาก https://econoffice.kku.ac.th/upload/news/1599704220inf.pdf

สาวิตรี พบกระโทก. (2554). *ศักยภาพในการออมของครัวเรือนเกษตรไทย.* สืบค้นจาก https://www.lib.ku.ac.th/KUthesis/2554/sawitree-pho/index.html

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2560). *หนี้สินครัวเรือนเกษตร พ.ศ.2560.* สืบค้นจาก https://prt.parliament.go.th/items/e70296d6-d63c-49cc-ae04-8e75db40efd3

———————— . (2562). *หนี้สินครัวเรือนเกษตร พ.ศ.2562.* สืบค้นจาก service.nso.go.th/nso/nsopublish/pubs/e-book/Agri_Household_Deb62/5/index.html

———————— . (2564). *หนี้สินครัวเรือนเกษตร พ.ศ.2564.* สืบค้นจาก service.nso.go.th/nso/nsopublish/pubs/e-book/Agriculture_Household_Debt_2564/28/index.html

———————— . (2564) *การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2564.* สืบค้นจาก https://www.nso.go.th/nsoweb/nso/survey_detail/qC

———————— . (2564) *การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2564 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.* สืบค้นจาก https://www.nso.go.th/nsoweb/nso/survey_detail/qC

———————— . (ม.ป.ป.) *เทคนิคการสุ่มตัวอย่างและการประมาณค่า.* สืบค้นจาก https://sites.google.com/view/rucovedsite/coved_research-resources

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2565. *เป้าหมายและแนวทางการพัฒนาภาค พ.ศ. 2566 – 2570.* สืบค้นจาก https://mocplan.ops.moc.go.th/th/content/category/detail/id/589/iid/11136

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2554). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554.* สืบค้นจาก https://dictionary.orst.go.th

สุริยะ หาญพิชัย, เฉลิมพล จตุพร และ วสุ สุวรรณวิหค (2563). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อหนี้สินครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดลพบุรี.* สืบค้นจาก https://www.stou.ac.th/schoolsweb/sec/UploadedFile/244776-Article%20Text-857766-3-10-20201230.pdf

อารีรัตน์ ลุนลลาด. (2563). *ภาระหนี้สินของครัวเรือนเกษตรทำนาเปรียบเทียบกับหนี้สินของครัวเรือนที่ประกอบอาชีพอื่น.* สืบค้นจาก https://repository.nida.ac.th/server/api/core/bitstreams/d9fe3604-e9eb-4202-849d-a9a06d061e3d/content

อภิญญา วนเศรษฐ. (2565). *ผลกระทบของหนี้ครัวเรือนต่อเสถียรภาพทางการเงินและการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศไทย.* สืบค้นจาก https://ird01.stou.ac.th/researchlib/ShowDataResearch.php?AutoID=2565_041

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ผลการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

gretl: model 8

File Edit Tests Save Graphs Analysis LaTeX

```
Model 8: OLS, using observations 1-425
Dependent variable: Y

              coefficient      std. error     t-ratio   p-value
  ------------------------------------------------------------
  const       414406          130903           3.166   0.0017    ***
  X1           -6515.28         1911.39        -3.409   0.0007    ***
  X5         -117601           54040.0         -2.176   0.0301    **
  X13             36.0425          9.37345      3.845   0.0001    ***
  X14              0.0207751       0.00744350   2.791   0.0055    ***
  X15           8093.02          937.693         8.631   1.28e-016 ***

Mean dependent var   253259.0   S.D. dependent var   550385.2
Sum squared resid    7.29e+13   S.E. of regression   417102.1
R-squared            0.432456   Adjusted R-squared   0.425684
F(5, 419)            63.85382   P-value(F)           1.92e-49
Log-likelihood      -6099.989   Akaike criterion     12211.98
Schwarz criterion    12236.29   Hannan-Quinn         12221.58
```

ภาคผนวก ข

แสดงผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

gretl: model 10

File Edit Tests Save Graphs Analysis LaTeX

```
Model 10: OLS, using observations 1-425
Dependent variable: Y
Heteroskedasticity-robust standard errors, variant HC1

             coefficient   std. error    t-ratio   p-value
  ------------------------------------------------------------
  const       222841        126611         1.760    0.0791   *
  X1           -4622.81       1897.73     -2.436    0.0153   **
  X13             37.9172       16.9964     2.231    0.0262   **
  X15           9884.50       2163.10       4.570    6.43e-06 ***

Mean dependent var   253259.0   S.D. dependent var   550385.2
Sum squared resid    7.51e+13   S.E. of regression   422289.1
R-squared            0.415476   Adjusted R-squared   0.411311
F(3, 421)            13.43022   P-value(F)           2.19e-08
Log-likelihood      -6106.254   Akaike criterion     12220.51
Schwarz criterion    12236.72   Hannan-Quinn         12226.91
```

gretl: collinearity

```
Variance Inflation Factors
Minimum possible value = 1.0
Values > 10.0 may indicate a collinearity problem

          X1     1.135
          X5     1.121
         X13     1.108
         X14     2.252
         X15     2.234

VIF(j) = 1/(1 - R(j)^2), where R(j) is the multiple correlation coefficient
between variable j and the other independent variables
```

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อสกุล นางสาวนภาวรรณ ทองแผ่น

วัน เดือน ปี เกิด 7 สิงหาคม 2532

สถานที่เกิด อำเภอนาจะหลวย จังหวัดอุบลราชธานี

ที่อยู่ปัจจุบัน 307 หมู่ที่ 1 ตำบลโนนสวรรค์ อำเภอนาจะหลวย จังหวัดอุบลราชธานี

ประวัติการศึกษา บริหารธุรกิจบัณฑิต วิชาเอกการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ปีที่สำเร็จการศึกษา พ.ศ. 2557

ประวัติการทำงาน นักวิชาการตรวจสอบภายในปฏิบัติการ

มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาธิราช